

Martin S. - The Gnostics

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (164 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 3 ---

Aynı yazarın bu serideki diğer kitapları Kara Ölüm Simyası ve Simyacılar Tapınak Şövalyeleri Katharlar Gnostikler

--- SAYFA 4 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 5 ---

Gnostikler İlk Hristiyan Kafirler SEAN MARTIN POCKET ESSENTIALS

--- SAYFA 6 ---

İlk olarak 2006 yılında Pocket Essentials tarafından yayınlandı P.O.Box 394, Harpenden, Herts, AL5 1XJ www.pocketessentials.com © Sean Martin 2006 Sean Martin'in bu eserin yazarı olarak belirtilme hakkı, Telif Hakkı, Tasarımlar ve Patentler Yasası 1988 uyarınca ileri sürülmüştür. Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir biçimde veya herhangi bir yöntemle (elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt veya başka şekilde) çoğaltılamaz, bir erişim sisteminde saklanamaz veya bir erişim sistemine dahil edilemez veya iletilemez. Bu yayınla ilgili olarak yetkisiz herhangi bir eylemde bulunan herhangi bir kişi, cezai kovuşturmayla ve tazminat davalarına maruz kalabilir. Kitap, ticari veya başka bir yolla, yayıncının önceden izni olmadan, yayınlandığı yer dışında herhangi bir biçimde veya bağlayıcı kapakta ve sonraki yayına dayatılan bu koşul da dahil olmak üzere benzer koşullar olmaksızın ödünç verilmemesi, yeniden satılmaması, kiralanmaması veya başka bir şekilde dağıtılmaması koşuluyla satılır. Bu kitabın CIP katalog kaydı Britanya Kütüphanesi'nde mevcuttur. ISBN 1 904048 56 0 EAN 978 1 904048 56 5 2 4 6 8 10 9 7 5 3 1 Avocet Dizgisi Typeset, Chilton, Aylesbury, Bucks İspanya'da basılmış ve ciltlenmiştir

--- SAYFA 7 ---

'Ama sen şaşkınlıktan şaşkına dönmüş gibi, küfürlerle kirlenmesinler diye sürekli kulaklarını tıkayacak ve kaçmaya başlayacaksın, çünkü cevap verecek hiçbir şey bulamayacaksın; ama aptal insanlar seninle aynı fikirde olacaklar, gerçekten de seni sevmeye başlayacaklar, çünkü sen onlara geleneksel olanı öğretiyorsun, ama bana lanet edecekler, çünkü ben yeni ve duyulmamış bir şeyi duyuruyorum.' Simon Magus'tan Aziz Petrus'a, Clementine Tanınmaları • 5 •

--- SAYFA 8 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 9 ---**

İçindekiler Giriş 9 1: Gnostisizm ve Hristiyanlık 15 İlk Hristiyan Heretikler?, Hristiyanlığın Kökenleri, Gnostisizmin Kökenleri 2: İnançlar ve Mitler 28 Gnosis,Dualizm,Gnostik Yaratılış Mitleri,Gnostik Dünya Görüşü 3:Öğretmenler ve Gelenekler 41 Birinci Yüzyıl Gnostik Öğretmenler, Basilides, Markion, Valentinus, Daha Sonra Gnostikler, 'Libertine' Gnostikler, Sethianlar ve Ofitler, Organizasyon ve Ayinler 4: Gnostik Dinler 61 Mandaeanlar, Mandaean Metinleri, Manichaeenlar, Manichaeen Metinleri, Hermetizm,Yahudi ve İslami Gnostisizm 5:Metinler ve İnciller 75 Yuhanna Apokrifonu, Hakikat İncili, Thomas İncili, Diriliş İncelemesi, Philip İncili, Meryem İncili, Gnostik Dişil, Gülen ve Dans Eden İsa, Yahuda İncili, İznik Konseyi ve Athanasius'un Mektubu • 7 •

--- SAYFA 10 ---

6: Etki ve Miras 107 Büyük Sapkınlık, Gnostik Rönesans, Gnostik Aydınlanma, Varoluşçular, Okült Uyanış, Edebiyatta Gnostik Temalar, Popüler Kültürde Gnostisizm, İlk Hristiyan Heretik Ek I: Sözlük 138 Ek II: Gnostisizm ve Budizm 140 Son Notlar 141 İleri Okuma Önerileri 151 Dizin 156 İÇİNDEKİLER • 8 •

--- SAYFA 11 ---

Giriş: Mısır, Aralık 1945 Muhammed Ali el-Samman ve kardeşi Halife, kitapları bulduklarında tarlaları için gübre topluyorlardı. Develerini Yukarı Mısır'daki Nag Hammadi kasabası yakınlarındaki Jabal al-Tarif'teki kayalıkların dibine götürüp, mahsullerinde kullandıkları yumuşak bir toprak olan sabakh'ı kazmaları için göturdüler ve büyük bir kırmızı toprak kavanoz keşfettiler. İlk başta, kötü bir ruhun içeride sıkışıp kalabileceğinden korktukları için kavanozu kırmaktan korktular, ancak Muhammed kavanozun içinde altın olabileceğini fark ederek cesaretini topladı ve onu kazmasıyla kırdı. Havaya altın renkli bir toz bulutu kaçtı; bu, bir an için Muhammed'in bir ruhu serbest bıraktığına dair korkularını doğruluyormuş gibi göründü, ancak daha sonra bulut esintiyle dağıldığında hiçbir şey olmadı. Kırık parçaların arasına baktılar ama hayal kırıklığına uğrayan Muhammed ve Halife hiç altın göremedi. Kavanozun kalıntılarının içinde sadece deri ciltli 13 eski kitap vardı. Muhammed onları tuniğine sardı ve develerini evlerine, El Kasr köyüne göturdüler. Muhammed'in annesi, kitapların değersiz olduğunu, hatta belki de kötü şans kaynağı olduğunu düşünerek bazılarını fırında yaktı. Birkaç hafta içinde, kardeşlerin uçurumda buldukları kitapların değersiz değil, olağanüstü değerde olduğu anlaşıldı. Ancak o sırada her ikisi de cinayet nedeniyle soruşturuluyordu. Altı ay önce, Muhammed Ali olarak da anılan babaları, tarlalardaki sulama ekipmanlarını koruyan gece bekçisi olarak çalıştığı sırada bir hırsız rahatsız etmişti. • 9 • sırasında

--- SAYFA 12 ---

Mücadelenin ardından Muhammed adamı öldürdü, ancak sabahın ortasında intikam almak için kendisi de öldürülmüştü. Kitapların eve getirilmesinden kısa bir süre sonra Muhammed, babasının katili Ahmed adında birinin evlerinin yakınında pekmez sattığı yönünde bir ihbar aldı. Muhammed, Halife ve diğer kardeşlerini uyardı, kilimlerini aldı ve Ahmed'i pekmez kavanozunun yanında uyurken bulunca onu parçalara ayırdı. Kanlı intikamın son eyleminde kalbini çıkarıp yediler. Ahmed yerel şerifin oğlu olmasına rağmen o kadar sevilmiyordu ki kimse Muhammed ve kardeşleri aleyhine tanıklık etmek için öne çıkmamıştı. Ancak kendilerini sorgulamak için El Kasr'daki aile evini her gece ziyaret etmeye başlayan polisle uğraşmak zorunda kaldılar. Kitaplara el konulacağından korkan Muhammed, yerel rahip Basiliyus Abd al-Masih'ten onlara bakmasını istedi. Kitaplar daha sonra Basiliyus'un kayınbiraderi (Kipti rahiplerin evlenmesine izin verildi), haftada bir El Kasr'da İngilizce ve Tarih dersleri veren Raghib'in dikkatini çekti. Raghib, Basiliyus'u kitaplardan birinin değerinin belirlenmesi için Kahire'ye götürmesine izin vermesi konusunda ikna etti ve Basiliyus da razı oldu. Raghib Kahire'ye vardığında kitabı, tutkusu kitabın yazıldığı Kipti dili olan, tanıdığı bir Kipti doktor olan George Sobhi'ye götürdü. Sobhi masasında ne olduğuna bir göz attı ve hemen Eski Eserler Dairesi'ni aradı. Sonunda kitap için Ragib'e 300 sterlin ödendi ve bunun 50 sterlinini Kahire'deki Kipti Müzesi'ne bağışlamak zorunda kaldı; Müze, kitabı 4 Ekim 1946'da eski eserler koleksiyonuna dahil etti. Artık ellerinde olan şey, Yuhanna'nın Apokrifonu, Mısırlıların İncili ve Kurtarıcının Diyaloğu gibi eski Gnostik metinlerdi; Kilise sapkın öğretileri neredeyse tamamen yok ettiğinde bunların kaybolduğuna inanılıyordu. Miladi Çağ'ın ilk yüzyıllarındaki tarih kitaplarından Gnostikler. Geriye kalan 12 kitap veya kodeks için av artık GNOSTİKLER'e geldiğinde devam ediyordu. • 10 •

--- SAYFA 13 ---

ancak Eski Eserler Dairesi el-Kasr'da araştırma yapmaya başladığında kitaplar gitmişti. Muhammed'in tamamı okuma yazma bilmeyen komşularının kitapların geri kalanını neredeyse bedavaya aldıkları ortaya çıktı. Bunlardan biri, Nashid Bisadah, kitabını Kahire'de satması için bir altın tüccarı tuttu ve karı bölüştüler; tahıl tüccarı olan bir başkası, arabasını Kahire'de o kadar çok paraya sattı ki, orada bir dükkân açabildi. Geri kalanı, el-Kasr'ın en korkutucu karakterlerinden biri olan, tek gözü olan ve kanun kaçağı olarak tanınan Bahij Ali'ye gitti. Bahij de kitapları Kahire'de elden çıkarmaya çalıştı ama Bahij'in sahip olduğu her şeyi hemen satın alan bir kitap satıcısı olan Phokion J. Tano ile karşılaşana kadar kimse onlara dokunmadı. O zamanlar bunu bilme de Phokion kitaplara uzun süre sahip olamayacaktı. Eski Eserler Dairesi kısa süre sonra onu aradı ve daha fazla koleksiyonun ülkeden çıkmasını önlemek için koleksiyona el koydu. Nasır 1956'da Mısır'ın Başkanı olduğunda koleksiyon kamulaştırıldı ve Kipti Müzesi'ne devredildi. Bu arada, Kodeks I'in çoğu - Yakup'un Apocryphon'u, Hakikat İncili, Üçlü Risale ve Diriliş Üzerine İnceleme dahil - Kahire'de yerleşik Belçikalı bir antika satıcısı olan Albert Eid tarafından Mısır'dan kaçırılmıştı. 1949'da New York ve Ann Arbor'da satışa sundu, ancak alıcı yoktu. Ancak başarısız satışlar, kodeksi Utrecht Üniversitesi'nden tanınmış din tarihçisi Profesör Gilles Quispel'in dikkatine çekti ve o da Zürih'teki Jung Enstitüsü'nü onu satın almaya teşvik etti. Müzakereler, özellikle Eid'in zamansız ölümü nedeniyle beklenenden uzun sürdü, ancak 10 Mayıs 1952'de Jung Enstitüsü, kitabı Eid'in dul eşinden satın aldı ve onu Zürih'e geri götürdü; burada kitap, Gnostisizm'e güçlü bir ilgi duyan psikolog Carl Jung'a doğum günü hediyesi olarak verildi; o andan itibaren Jung Kodeksi olarak bilinmeye başlandı. GİRİŞ • 11 •

--- SAYFA 14 ---

Ancak Quispel kodekste eksik sayfalar olduğunu fark etti ve 1955 baharında bu sayfaları bulup bulamayacağını görmek için Kahire'ye gitti. Kıpti Müzesi koleksiyonunda eksik sayfalar vardı ve Quispel'in bunların fotoğraflarını ödünç almasına izin verdi. Otel odasına döndüğünde okumaya başladı. Metin şöyle başlıyordu: 'Bunlar yaşayan İsa'nın söylediği ve Didymos Yahuda Tomas'ın yazdığı gizli sözlerdir. Ve şöyle dedi: "Bu sözlerin yorumunu bulan, ölümü tatmayacaktır."¹ Kısa süre sonra elindekinin, 1898'de Mısır'ın Oxyrhynchus kentinde yapılan kazılarda kısmen Yunanca baskısı bulunan ve o zamandan beri Logia Iesu veya İsa'nın Sözleri olarak bilinen Thomas İncili'nin tam metni olduğunu fark etti. Dört kanonik İncilden farklı olarak Thomas, İsa'nın sözlerinin bir derlemesidir ve Quispel, Yeni Ahit'e çok yakın olan bazılarını görebiliyordu; örneğin 33, 'Kulağınızla duyduğunuzu evinizin damlarından başkalarının kulağına vaaz edin. Çünkü hiç kimse bir lamba yakıp onu bir kilenin altına ya da gizli bir yere koymaz, ancak içeri giren ve çıkan herkes ışığını görebilsin diye onu bir kandilliğin üzerine koyar,'² bunun Dağdaki Vaaz'da açık yankıları vardır.³ Bununla birlikte, Quispel metinde yolunu bulurken, diğer zamanlarda Yeni Ahit'teki İsa'dan çok farklı olan bir İsa'nın ortaya çıktığını görebiliyordu. Örneğin Prolog, İsa'nın gizli sözlerini kaydettiğini iddia ediyor. Quispel, Markos İncili'nin İsa'nın benzetme kullanımını anlatırken atıfta bulunduğu sözlerin bunlar olup olmadığını merak etti: 'Onlarla [kalabalıklarla] benzetmeler kullanmadan konuşmazdı, ancak öğrencileriyle yalnız kaldığında onlara her şeyi açıklardı.'⁴ Önsöz ayrıca bunun İsa'nın ikiz kardeşi Tomas tarafından yazıldığını da duyurur (Didimos Yunanca ikiz anlamına gelir). İsa'nın gerçekten bir ikiz kardeşi olabilir miydi? Kanonik İnciller, İsa'nın kardeşleri⁵ olduğundan bahseder, ancak yalnızca yazarının uzun süredir farklılıklardan yararlandığı düşünülen Yuhanna'dan söz eder.

--- SAYFA 15 ---

Diğer üç kanonik müjdenin yazarlarından daha farklı bir materyal, 'Thomas (İkiz olarak anılır)'dan söz eder.⁶ Yuhanna ve Thomas İncilleri, diğer müjde yazarlarının inkar ettiği bilgilere sahip olabilir mi? Başka bir yerde Tomas İncili, Yuhanna'dan bile daha mistik bir İsa tasvir eder: "İsa dedi ki: "Eğer beden ruh yüzünden ortaya çıktıysa bu bir mucizedir. Ama eğer ruh beden yüzünden ortaya çıktıysa bu bir mucizedir. Gerçekten de, bu büyük zenginliğin nasıl bu yoksulluk içinde yuva haline geldiğine hayret ediyorum."⁷ Saying 70'te mesaj daha da radikal: 'İsa şöyle dedi: 'İçinde olanı ortaya çıkarırsan, ne olur? sahip olduğun seni kurtaracak. Eğer içinizde buna sahip değilseniz, içinizde olmayan şey sizi öldürecektir."⁸ Quispel metni incelemeyi bitirdiğinde, Muhammed Ali ve erkek kardeşinin Nag Hammadi'de buldukları şeyin, hayatta kalması ve keşfedilmesi, ilk Kilise tarihinin - ve muhtemelen bizzat Hristiyanlığın - yeniden yazılması gerektiği anlamına gelen, erken dönem Hristiyan materyallerine ait bir zenginlik olduğunu açıkça anlamıştı.

--- SAYFA 16 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 17 ---**

Gnostisizm ve Hristiyanlık 'Gnostik' terimi, geleneksel olarak milattan sonra milattan önce ortaya çıkan ve dogmanın ötesinde gnosis'in (Tanrı'nın doğrudan iç bilgisi) önemini vurgulayan çeşitli gruplara atıfta bulunur. İlk Kilise Babaları onları kafir olarak kınadılar ve Nag Hammadi Kodeksleri'nin keşfine kadar, çeşitli Gnostik öğretmenler ve okullar büyük ölçüde onların Gnostisizme karşı tiradları aracılığıyla biliniyordu. 'Gnostik' kelimesi Yunanca gnosis, 'bilmek' kelimesinden gelir. Ancak Yunanlılar iki tür bilme arasında ayırım yaptılar: Biri entelektüel bilmeydi, örneğin 'Delphi'de bir Kahin olduğunu biliyorum'; burada bilgi kişinin kendisi dışındaki kaynaklardan elde edilir (örneğin, kitap okumak veya diğer insanlarla konuşmak ve çağımızda televizyon izlemek veya interneti kullanmak); diğer tür bilme doğrudan, kişisel, sezgisel türdendir ve bu sayede kişi "Delphi'deki Kahinin bana ne söylediğini biliyorum" diyebilir, çünkü aslında Delphi'ye gitmiştiniz ve Kahin'in gizemleriyle doğrudan karşılaşmıştınız. Gnostisizmin ayırt edici özelliği bu ikinci tür bilmedir. Göreceğimiz gibi kendisi de bir nevi Gnostik olan psikolog Carl Jung, 1959'da bir BBC televizyon programı için röportaj yaptığında Gnostik görüşü çok basit bir şekilde ortaya koydu; kendisi Gnostik düşünce ve metinleri inceleme konusunda bir ömür boyu deneyime sahipti. Hâlâ Tanrı'ya inanıp inanmadığı sorulduğunda Jung şu cevabı verdi: 'İnandığımı söyleyemem. Biliyorum.' İlk Kilise Babalarının yazılarına rağmen, bunların çoğu

• 15 •

--- SAYFA 18 ---

Ellerinde balta olan fanatikler olduğu için, 'Gnostik' terimi, kendilerinden genellikle basitçe Hristiyan olarak söz eden Valentinus ve Marcion gibi Gnostik öğretmenler tarafından ya da onları sıklıkla basitçe 'kafir' olarak adlandıran Tertullian ve Irenaeus gibi Kilise savunucuları tarafından evrensel olarak kullanılmadı. Sorun, Gnostiklerin kendilerinin tek tip bir inanç dizisine sahip olmayan farklı gruplardan oluşması gerçeğiyle daha da karmaşılaşıyor; gerçekten de çeşitlilik Gnostisizmin ayırt edici özelliklerinden biridir. Üstelik Gnostiklerin tümü Hristiyan değildi; bazıları Yahudi, bazıları Pagandı. Modern bilim, 'Gnostisizm' teriminin gerçekte ne anlama geldiği konusunda bölünmüş durumda. 1966'da bilim adamlarından oluşan bir kolokyum, Gnostisizm ve irfanın tam olarak ne anlama geldiğini belirlemek için İtalya'daki Messina'da toplandı. Gnostisizmin milattan sonra ilk yüzyıllarda geliştirilen dini sistemlere atıfta bulunduğu, irfanın ise bilgiye ulaşma olduğu sonucuna vardılar. Bu nedenle kişi irfan sahibi olabilir ama Gnostik olamaz. (Bu kitap için Messina tanımlarına bağlı kalmaya çalışacağız.) Siyaset teorisyeni Eric Voegelin, Gnostisizmi genel bir yabancılaşma ve toplumla bağlantısızlık duygusundan türeyen bir şey olarak tanımlamaya çalıştığında suyu daha da bulandırdı. Sonuç olarak, Voegelin'e göre hepsi kıyamet getirmek isteyen hareketler olan Marksizm, Komünizm ve Nazizm'de Gnostisizmi tespit etti (buna 'eschaton'u içkinleştirmek' adını verdi). Gnostik eğilimler o zamandan beri çok çeşitli yazarlarda, düşünürlerde, siyasi ve ruhani hareketlerde ve ayrıca Hollywood filmlerinden bilgisayar oyunlarına ve çizgi romanlara kadar popüler kültür yelpazesinde fark edildi. Bu şaşırtıcı derecede çeşitliliğe sahip olan grup, yalnızca Jung'un değil aynı zamanda William Blake, Goethe, Herman Melville, Albert Camus, Hegel, Nietzsche, WB Yeats, Franz Kafka, Varoluşçular, her türden Teosofist, Jack Kerouac, Philip K Dick, Xenosaga serisi gibi bilgisayar oyunları, Neil Gaiman'ın Sandman'i ve Alan Moore'un THE GNOSTICS'i gibi çizgi romanları da içermektedir.

--- SAYFA 19 ---

Promethea ve Truman Show ve Matrix üçlemesi gibi filmler. Tüm bu insanları birbirine bağlayan şeyin ne olduğunu anlamak için, Roma İmparatorluğu'nun zirvesinde yaşayan ilk Gnostik arayışçılarla başlayan ve insanların karanlık bir sinema salonunda Keanu Reeves'in bilgisayar ekranında 'Uyan, Neo' kelimesini görmesini izlemesiyle biten - eğer bu yolculuğun bir sonu varsa - uzun, karmaşık ve bazen parçalı bir yolculuğa çıkmamız gerekiyor. Çünkü "uyanmak" -tıpkı Jung'un "bilmek"i gibi- Gnostisizmin tam olarak neyle ilgili olduğudur ve bugün, belki de her zamankinden daha fazla, bizimle alakalı kalmasının nedeni de tam olarak budur. İlk Hristiyan Kafirler mi? Nag Hammadi Yazmaları'nın keşfine kadar, Gnostikler hakkında sahip olduğumuz bilgilerin çoğu, Gnostikleri kafir olarak gören ilk Kilise Babalarının yazılarından elde edilmişti. Gnostiklerle alay eden ilk Hristiyan savunucu Justin Martyr'di (c. 100-c. 162). Onun İkinci Savunması Simon Magus, Valentinus ve Marcion figürlerini 'kötü ve aldatıcı' olarak kınadı.⁹ İkinci yüzyılın sonlarında yazan Lyon Piskoposu Irenaeus (c. 130-202), Simon Magus'u orijinal Gnostik, 'Herkesin Babası' olarak gördü. Sapkınlık' ve dolayısıyla ortaya çıkan Kilise'nin birincil düşmanı olarak. Çoğu Gnostik figür gibi, Simon hakkında da rakiplerinin - Irenaeus ve Justin gibi adamların - yazıları dışında çok az şey biliniyor. Simon ilk olarak Elçilerin İşleri 8.9-24'te görünür; orada elçi Philip tarafından Hristiyanlığa dönüştürülen Samiriyeli bir büyücü olarak tasvir edilir. Havariler Petrus ve Yuhanna el koymak yoluyla inanlılara Kutsal Ruh'u verdiklerinde, Simon onlara güçlerini ona satıp satamayacaklarını sorar. Söylemeye gerek yok, Petrus ve Yuhanna, Simon'un isteğini reddettiler ve Simon'un ilahi gücü satın almaya çalışmakla işlediği günah, daha sonra Simony olarak bilinmeye başlandı. Simon'un Yeni Ahit'teki görünüşü kısa olmasına rağmen, aynı zamanda apokrif Elçilerin İşleri'nde de yer almaktadır. GNOSTİKİZM VE HİRİSTİYANLIK • 17 •

--- SAYFA 20 ---

Petrus'un Aziz Petrus'la bir dizi sihirli savaşa giriştiği ve Peter'ı "gerçek Tanrı'ya değil, yanıltıcı bir Tanrı'ya"¹⁰ inandırmaya çalıştığı tasvir edilir; bu da Simon'un Peter'a gerçek Tanrı ile yaratıcı Tanrı'nın bir ve aynı olmadığı konusunda bilgi vermeye çalıştığını düşündürür. (Bu, Gnostisizmin merkezi bir inancıdır ve zamanı gelince buna geri döneceğiz.) Simon'un yaşamının ve öğretisinin Gnostik olan başka yönleri de vardı; özellikle de onun, hepimizin içimizde ilahi bir kıvılcım olduğu - kelimenin tam anlamıyla gerçek Tanrı'nın bir parçası olduğumuz - şeklindeki Gnostik inancını yansıtan Tanrı'nın vücut bulmuş hali olduğu iddiası ve onun Sur'da bir genelevde bulduğu Helena adında bir kadınla olan ilişkisi. Simon, Helena'yı kurtarmış ve onu Sophia'nın, ilahi bilgeliğin insani vücut bulmuş hali olarak görmeye başlamıştı. Söylemeye gerek yok ki, ilk Kilise Babaları, özellikle ikinci yüzyıl boyunca öğretileri daha popüler hale geldikçe, Simon'un adının anılmasıyla bile ağızlarından köpükler çıkıyordu. Aslında Irenaeus, Simon'un öğretilerinin üzücü bir şekilde çoğaldığını hissetti ve "her gün yeni bir müjde" ürettiklerini iddia ederek yazdıkları çok sayıda risale nedeniyle Gnostiklerle alay etti.¹¹ Irenaeus için, Gnostiklerin öğretileri bir "delilik uçurumuydu" ve Hakikat İncili gibi metinler "küfürle doluydu".¹² Hristiyan polemikçi Hippolytus (ö. 235), destansı Tüm Sapkınlıkların Reddi'nde "kafirlerin kötü küfürlerini açığa vurmak ve çürütmek"¹³ zorunda hissetti kendini. Hippolytus'un kınadığı çeşitli sapkın gruplardan 30'dan fazlası Gnostikti. Tertullianus (c. 155-230), İsa'nın dirilişinin fiziksel gerçekliğini inkar etmeleri nedeniyle Gnostikleri sert bir şekilde eleştirdi; İsa'nın mezardan bedensel olarak dirildiğine inanmayan herkesin bir kafir olduğunu ilan etti ve ünlü bir şekilde dirilişin "saçma olduğuna inanılması gerektiğini" ilan etti.¹⁴ Nedenini tam olarak anlamak için Irenaeus gibi figürler aldıkları pozisyonları aldılar, onların sözlerini GNOSTİKLER bağlamında belirlememiz gerekiyor • 18 •

--- SAYFA 21 ---

Bu da Gnostiklere yönelik saldırıların başlangıçta görünenden çok daha fazla olduğunu gösterecek ve bu da aslında yeni ortaya çıkan Kilise'nin konumunu çok daha az savunulabilir hale getirecek. Hristiyanlığın Kökenleri Günümüzden farklı olarak, milattan sonra ilk yüzyıllarda Hristiyanlık, inanç ve uygulamaların karışık bir çuvalıydı. İsa'nın hizmeti sırasında ve sonrasında (geleneksel olarak MS yirmili yılların sonları ile otuzlu yılların ortaları arasında gerçekleştiği kabul edilir), takipçileri hem Romalılar hem de Ferisiler tarafından zulme uğrayan bir azınlıktı. Harekette İsa'nın halefinin kim olduğu konusunda tartışmalar sürüyor. Peter geleneksel olarak Kilisenin üzerine inşa edildiği¹⁵ ve Roma Katolik Kilisesinin soyundan geldiğini iddia ettiği ve Peter'ı ilk Papa olarak kabul ettiği Kaya olarak görülür. Ancak sorunların başladığı yer burasıdır. Büyük Yakup olarak bilinen İsa'nın kardeşi Yakup'un, Kudüs'teki Çarmıha gerilmeden sonraki ilk Hristiyan topluluğunun başı olduğu ileri sürülmüştür¹⁶ ve Yakup'un takipçilerinin, Hristiyanlığın en ateşli misyoneri Aziz Pavlus ile çatıştıkları düşünülmektedir. Pavlus'un fikirlerinin Hristiyan inancının dayandığı teolojinin şekillenmesinde büyük, hatta en büyük rol oynadığı hatırlandığında, bu durum daha da önemli hale gelir. Ve yine de tartışmalı bir figür olmaya devam ediyor: İsa'dan yalnızca bir kez alıntı yapıyor¹⁷ ve Yeni Ahit'in en büyük bölümünü oluşturan mektupları sıklıkla diğer Hristiyan topluluklarına hitap ediyor ve doktrin noktalarını açıklığa kavuşturuyor veya onları çizgiye uymaya teşvik ediyor. Eğer erken Hristiyanlık birleşik bir bütün olsaydı bu tür mektuplara gerek kalmazdı. 'Hristiyanlığın Kurucusu... İsa değil, Pavlus'tu'¹⁸ demek fazla ileri gitmiş olmaz ve Hristiyan sapkınlığının kökenleri burada yatar: 'Pavlus aslında ilk "Hristiyan" sapkındır ve onun öğretileri - ki daha sonraki Hristiyanlığın temeli haline gelmiştir - "orijinal" veya GNOSTİKLİK VE HİRİSTİYANLIK'tan bariz bir sapmadır.

--- SAYFA 22 ---

"saf" biçim.'¹⁹ O, "İsa'nın öğretilerini ilk yozlaştırandır."²⁰ İsa Dağdaki Vaaz'ı vaaz etti, Pavlus Çarmıha Gerilmiş Mesih'i vaaz etti; büyük bir fark var. Belki de Pavlus'tan sonraki en ufuk açıcı figür, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın 'Dörtlü müjdesini' ilk vaaz eden kişi olan Irenaeus'tur; çünkü bunlar en eski müjdelerdir ve bu nedenle en 'doğru' olarak görülürler.²¹ Dört aynı zamanda uygun bir sayıydı, çünkü pusulada dört rüzgar ve dört yön vardı. Başlangıçta Hristiyanlara zulmeden ama Şam Yolunda İsa'yı gördüğünde imana dönen Pavlus'tan farklı olarak, Irenaeus Hristiyan bir ailede doğdu ve hayatı boyunca dindar bir tebliğci olarak kaldı. Lyon'daki Kiliseye girdi ve kendisi de Aziz Yuhanna'nın öğrencisi olan Aziz Polikarp'tan ders aldı. Irenaeus belki de kaçınılmaz olarak Dördüncü İncil'in ateşli bir savunucusu oldu ve her ne kadar Hristiyan ortodoksluğunu Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan oluşan dört kanonik İncil'e dayalı olarak görse de, "kilisenin müjdesinin" ilk ve en önemli direği ikincisiydi... çünkü Yuhanna - ve yalnızca Yuhanna - Mesih'in ilahi kökenini ilan eder.'²² Irenaeus ayrıca bu İncil'e karşı da tepki gösteriyor olabilir. Luka İncili'nin tek gerçek müjde olduğunu savunan ve hatta onun kendi versiyonunu üretecek kadar ileri giden Gnostik öğretmen Marcion. Justin Martyr'in yanında eğitim almış ancak daha sonra Valentinus'un takipçisi olan bir başka ikinci yüzyıl Gnostığı olan Tatian, dört kanonik İncil'in tamamını Diatessaron olarak bilinen bir metin olarak tek bir eser halinde yeniden yazdı. Gördüğümüz gibi, ilk Kilise Babaları Gnostiklerle 'her gün yeni bir müjde' üretme yetenekleri nedeniyle alay ediyorlardı, ancak bu, genel olarak bu tür metinlerin yazılmasının, gerçek Tanrı'nın inanlı aracılığıyla konuştuğunun ve gerçek Tanrı'nın söylemesi gereken şeyin, kanonik veya başka türlü, yalnızca dört müjdeyle sınırlı olamayacağını kanıtı olduğunu savunan Gnostik görüşün yanlış anlaşılması gibi görünebilir.

GNOSTİKLER • 20 •

--- SAYFA 23 ---

Genel olarak konuşursak, ilk Hristiyan düşünce okullarının her biri bir müjdeyi diğerlerine karşı savunurdu; gördüğümüz gibi Irenaeus'un kendisi bile bunu yaptı. Bu nedenle, kelime oyununu başlatmak gerekirse, Pavlus'un takipçileri onun yazılarının müjde olduğunu savunurken, Mezdelli Meryem'in takipçileri Meryem İncili'ni manevi rehberliğin ana kaynağı olarak görecektir. Bazıları ise Philip'in İncili'ne, Gerçeğin İncili'ne ya da Yahuda'nın İncili'ne saygı duyacaktır. Gnostik okulların müjdelerine ek olarak başka özellikleri de vardı. Bunlar genel olarak anti-otoriter ve anti-hiyerarşik; Valentinianusçular gibi bazıları ayinler sırasında sırayla bu görevi üstleniyorlardı.²³ Kilise Babalarının gözünde bu yeterince kötü değilse, onlar da kadınları erkeklerle eşit görüyorlardı ve kadın rahipleri vardı. Bu nedenle kadınlar, onlara gerçek bir özgürlük sunduğu için Gnostisizm'e ilgi duyuyorlardı. Katılma şansı. Yoksullar ve dışlanmışlar gibi birinci sınıf vatandaş statüsünden yararlanamayan diğer kişiler de memnuniyetle karşılandı. Gnostisizm, hoşnutsuz olanları cezbettiler ve özellikle geleneksel dini ifade biçimlerinin kendilerine sunacak çok az veya hiçbir şey olmadığını düşünen şehir sakinlerine hitap etti. Gnostisizmin Kökenleri Gnostiklerin kendileri hiçbir resmi tarih tutmazlardı; felsefelerinin nasıl ve neden başladığını belgelemek onları ilgilendirmiyordu; öğretilerinin ana odağı irfandı. Bu nedenle bilim adamları hala Gnostisizmin kökenlerini tartışıyorlar. Geleneksel olarak bunun MS ilk yüzyıllarda gelişen bir Hristiyanlık biçimi olduğu düşünülür ve kişinin Kilise Babaları'nı okurken edindiği izlenim kesinlikle budur. Aslında bu biraz yanıltıcı bir varsayımdır çünkü Gnostisizmin kökleri muhtemelen Hristiyanlıktan önce gelen Yahudi, Pagan ve İran geleneklerine dayanmaktadır - ya da en azından onlardan etkilenmiştir. İsa'dan önceki iki yüzyıl boyunca Yahudiye, siyasi ve dini coşkunun yuvasıydı; Yahudiliğin kendisi de bu Gnostikizm ve Hristiyanlık sırasında gelişti. • 21 •

--- SAYFA 24 ---

zaman. Babil Esareti sona erdiğinde ve sürgündeki kabileler M.Ö. altıncı yüzyılın sonlarında evlerine döndüklerinde, onlarla kalan kabileler arasında sürtüşme ortaya çıktı. Sürgünler, Tevrat'a sadık kaldıkları ve bunu kanıtlamak için sürgün cezasına maruz kaldıkları için Tanrı'nın gerçek çocukları olduklarını hissettiler; Yahudiye'de kalan kabileler ise işbirlikçi olarak görülüyordu. MÖ 168'de, İsrail'in Seleukos hükümdarı Kral Antiochus Epiphanes'in Yahudi karşıtı bir tasfiyeye girişmesiyle ateşlenen ve Makabiler İsyanı olarak bilinen olayda meseleler doruğa çıktı. İsyan hızla yayıldı, Antiochus'un güçleri yenilgiye uğratıldı ve eski sürgünlerin katı torunları Kudüs'teki Tapınağın kontrolünü ele geçirdi. Onlara göre, Helen yanlısı liberal Hasmonean hanedanı gibi kişiler Seleukoslar kadar düşmandı ve genel siyasi kargaşa havası, çeşitli inançlara sahip fanatik grupların büyümesine yol açtı. Bu gruplar çoğunlukla münzevi ve kıyamet yanlısıydı ve Yahudi yaşamının kenarında duruyordu. Belki de bunların en tanınmış Kumran'ın Ölü Deniz'e bakan mağaralarında yaşayan radikal bir grup olan Esseniler'di. Çeşitli yazarlar, hem Vaftizci Yahya'nın hem de İsa'nın, kendi bakanlıklarına başlamadan önce bir zamanlar Ölü Deniz topluluğunun üyeleri olduklarını - ya da en azından bundan etkilendiklerini - ileri sürmüşlerdir. Bu tartışmalı olmakla birlikte, Essenelerin, İsrail'in günahlarının (Tanrı tarafından İbrahim'e verilen) eski antlaşmayı neredeyse tamamen geçersiz kıldığına inandıkları için Tanrı ile yeni bir antlaşma kurmaya çalıştıkları bilinmektedir. Josephus ve Philo gibi Romalı tarihçilere göre Esseneler, Kumran'da yaşamayı ve katı bir bekarlık, dua ve ritüel yaşamına bağlı kalmayı içeren tam yeminler etmiş olanlar ile inananlar olmasına rağmen kasabalarda yaşayan, sıradan ticaretle uğraşan ve evli olan ortak üyeler arasında bölünmüştü. Gnostisizmin başka bir habercisi olarak, Kumran Tarikatı'nın dünya görüşü temelde düalistti, çünkü onlar dünyayı Gnostikler olarak görüyorlardı • 22 •

--- SAYFA 25 ---

cennet ve cehennemın güçleri arasındaki savaş alanıdır ve o adamın kendisi de bu savaşın mikrokozmosudur: 'Hak ve batıl ruhları insan kalbinde mücadele eder... Hak ve haktaki payına göre insan yalandan nefret eder; ve aldatma payına göre hakikatten nefret ediyor.'²⁴ Ayrıca önemli olanın kişinin etnik kökeninin (Yahudi ya da Yahudi olmayan) değil, ahlakının önemli olduğu konusunda ısrar ettiler: Yalnızca kalbi temiz olanlar kurtulabilirdi. Onların ardından gelişen sonraki Gnostik okullar gibi, kıyamet mezhepleri de 'ezoterik, vahyedilmiş bir bilgelik' öğretiler ve ortaya çıkan bilginin kurtuluşla doğrudan bir ilişkisi var. Tanrı'nın gizemlerinin bilgisi kurtuluşu garanti eder; bilgi veya idrak ve kefarete yakından bağlantılıdır.²⁵ Tanrı'nın gizemlerinin üzerinde çalışılması gerektiği göz önüne alındığında, Yahudi kıyamet okulu zorunlu olarak elitistti; herkes kurtarılmayacaktı, yalnızca ruhsal yolda aktif olanlar kurtulacaktı. Kendilerinden sonra gelen Gnostikler gibi kıyametçiler de kendilerini yabancı bir diyardaki yabancılar olarak görüyorlardı. Onlar, sonsuzluğun ve kurtuluşun başlayacağı noktada, tarihsel zamanın sonunu sabırsızlıkla bekliyorlardı; Öte yandan Gnostikler esas olarak dünyanın sonuyla pek ilgilenmiyorlardı, çünkü onlara göre kurtuluş irfana ulaşıldığı anda meydana geliyordu. Gnostikler, Yahudi okullarından bir dizi başka inancı miras almış gibi görünüyor. Her ikisinin de, belirttiğimiz gibi, bir yerine iki tanrıya inanmayı gerektiren dualistik bir dünya görüşü vardır. Dünyayı yaratan tanrı, sonsuza kadar maddi düzlemin ötesinde kalan gerçek Tanrı ile aynı değildir. Yaratıcı Tanrı, gerçekte kötü olmasa da, genellikle en azından beceriksiz olarak tasvir edilir. Onun yordakçıları, insanı maddi dünyanın esareti altında tutan ve onun gerçek doğasından habersiz olan ruhlar, yani arkonlar olarak bilinir. Yahudi maneviyatının Gnostisizme katkıda bulunmuş olabilecek diğer bir kolu da, GNOSTİKİZM VE HİRİSTİYANLIK • 23 •

--- SAYFA 26 ---

MÖ dördüncü ve birinci yüzyıllar arasında gelişti. Apokrif Ecclesiasticus ve Süleyman'ın Bilgeliliği gibi Eski Ahit'in Atasözleri kitabı da bu geleneğe aittir. Bunun gibi metinlerde Bilgelik figürü, kadın olarak ve Tanrı ile yakın bir ilişkiye sahip olarak kişileştirilir. 'Kendininkileri korur ve Tanrı'nın bilgisine ulaşmalarına yardımcı olur; o, ölümsüzlüğü bahşeden bir kurtarıcı gibidir.'²⁶ Bilgelik öğretilerinde ayrıca, Tanrı'nın eylemlerinin "tuhaf ve anlaşılmasız" olduğu bir karamsarlık havası vardır. Uzaklaştırılır ve dünyevi kaygıların çok üstüne yerleştirilir, böylece tarihteki eylemleri ve yaratma eylemleri örtülü hale gelir.²⁷ 'Gnostik dünya görüşü bu toprakta kök salabilir ve çiçek açabilir.'²⁸ Diğer iki dini gelenek Gnostisizm'i beslemiş olabilir: İran/Zerdüş ve Yunan. Kıyamet günü, diriliş ve düalizm gibi Zerdüş kavramları da Gnostik düşüncede tekrarlanır. Zerdüşlük genellikle dualist bir dünya görüşünü benimseyen ilk büyük dünya dini olarak kabul edilir. Peygamber Zerdüş (Zerdüş olarak da bilinir) İyi Din veya Zerdüşlük adını verdiği şeyi MÖ 2. binyılda kurdu. Görevinin tarihleri belirsizdir ve MÖ 1700-1400'den MÖ 1400-1000'e veya MÖ 1000-600'e kadar çeşitli dönemlere yerleştirilmiştir. Güncel araştırmalar orta tarihleri öne sürme eğiliminde olup, Zerdüşlüğü dünyanın en eski vahyedilmiş dini, "insanlık üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak diğer tüm inançlardan daha fazla etkiye sahip olan" bir din haline getiren bir dindir.²⁹ Zerdüş "bireysel yargı, cennet ve cehennem, bedenın gelecekteki diriliş, genel Kıyamet Günü ve yeniden birleşen ruh ve beden için sonsuz yaşam öğretilerini öğreten ilk kişiydi".³⁰ Bütün bu fikirler, Gnostisizmi etkiler (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ı saymazsak). Zerdüşlüğü kötülük sorununa da benzersiz bir çözümü var. Geleneksel biçimiyle İyi Din, bir tane olduğunu savunur GNOSTİKLER • 24 •

--- SAYFA 27 ---

iyi tanrı, Ahura Mazda (Bilge Tanrı), onun altında Spenta Mainyu (hayırsever veya kutsal ruh) ve Angra Mainyu'nun (düşman veya yıkıcı ruh) iki eşit ikiz gücü vardır. Ahura Mazda'nın yaratılışı iyi olsa da içindeki tüm kötülüklerin kaynağı, sonsuzluğun başlayacağı tarihsel zamanın sonunda alt edilmesi mukadder olan Angra Mainyu'dan kaynaklanmaktadır. Ancak Klasik Zerdüştlük, Pers İmparatorluğu'nun kaderi yükselip düştükçe değişikliklere uğradı. Zamanla Ahura Mazda, orijinal üçlüyü ikili bir eşleşmeye indirgeyerek Spenta Mainyu ile özdeşleştirildi. Bilge Tanrı'nın ve onun düşmanının isimleri de sırasıyla Ohrmazd ve Ahriman ile kısaltılarak dönüşüme uğradı. Ahameniş Hanedanlığı döneminde (MÖ 550-330), Ahriman artık Ohrmazd tarafından yaratılmış ve ondan aşağı bir varlık olarak görülmüyordu, artık onun eşiti olarak görülmüyordu.³¹ Yaratıcı Tanrı kibirli ve etkisiz görülürken, gerçek Tanrı'nın madde dünyasının dışında kaldığı bu iki tanrı kavramı Gnostisizm'de yeniden yüzeye çıkacaktı. Bu tanrı, Tanrı'nın Tanrısı ile özdeşleştirilmeye başlandı. Eski Ahit, Gnostisizm içindeki bazı unsurların Yahudi kökenlerine karşı isyan ediyor olabileceğini öne sürüyor. Daha küçük, yaratıcı Tanrı, Yunan düşüncesinin Gnostisizm üzerindeki etkisini akla getiren Demiurge olarak bilinmeye başlandı; 'Demiurge', yarı-yaratıcı anlamına gelen Yunanca demiurgos kelimesinden türetilirken, 'gnosis' kelimesinin kendisi de, gördüğümüz gibi, Yunancadır. Yunan kültürü, Roma İmparatorluğu'nun doğuşuna kadar Batı dünyasına egemen oldu ve bu, özellikle onun felsefesi için geçerli. Aslında, 'Gnostik sistemlerin çoğunun kelime dağarcığı... Yunan felsefesinin kavramsal dilinden türetilmiştir'.³² Dolayısıyla Yunanlıları ilgilendiren şeylerin çoğu aynı zamanda Gnostikleri de ilgilendiriyordu: Tanrı'nın doğası, ruh ve dünya; Demiurge ve 'bilinmeyen Tanrı'; kötülüğün kökeni; ruhun maddeye inışı ve onun nihai dönüşü; zihin ile GNOSTİKİZM VE HİRİSTİYANLIK arasındaki ikili ayırım • 25 •

--- SAYFA 28 ---

konu; kader ve özgürlük. Yunanlılar bu konuları rasyonel bir şekilde ele alırken, bir sonraki bölümde Gnostik yaratılış mitlerine baktığımızda göreceğimiz gibi, Gnostikler mitolojileştirme ve detaylandırma eğilimindeydiler. Ancak Yunan düşüncesinin oluşturduğu araştırma ortamı olmasaydı, Gnostisizm ya gelişmezdi ya da tamamen farklı bir şekilde gelişirdi. Gnostisizmin kökenlerine ilişkin başka bir teori, onun aslında Yahudi, İran ve Yunan geleneğinin unsurlarını kasıtlı olarak yeni, senkretik bir bütün halinde birleştiren tamamen yeni bir din olduğunu öne sürüyor. Örneğin, Orfezm gibi Yunan gizem kültürünün özellikleri Gnostisizm'in oluşmasında rol oynamış olabilir. Mitik Orpheus figüründen türetildiği söylenen Orfik kültür Gnostisizm ile bir dizi ilginç paralelliği vardır: Orfik inanışa göre, Dionysos Titanlar tarafından parçalandığında, onun ilahi doğasının parçaları henüz yaratılmamış olan tüm insanlara düşmüştür. İnsanlar nihayet ortaya çıktığında, Dionysos'un doğası çoğu zaman farkında olmadan içlerinde vardı. Yalnızca Orfik kültüne katılanlar, vejetaryenlik gibi kült uygulamaları gözlemlemeyi gerektiren dünyevi varoluşlarının hapisanesinden kurtulabildiler. Bu, kurtuluşa yönelik ezoterik bir yaklaşımdı; tarikata katılmayanlar kurtarılmayacaktı. Günümüzün ruhani arayışçılarına ilk başta politik olarak yanlış görünebilecek bu tür bir elitizm aynı zamanda Gnostisizmin ve göreceğimiz gibi ona zulmeden bazı kişilerin de bir özelliği olacaktır. Elbette, Gnostisizmin eski bir yorgan gibi doğudan ve batıdan bir araya getirilmiş senkretik bir din olamayacağını ileri süren karşı argümanlar da var. Stuart Holroyd bunu çok güzel bir şekilde özetliyor: Eğer sadece farklı gelenek ve fikirlerin entelektüel açıdan heyecan verici veya ilginç yeniliklerle bir sentezi olsaydı, çekiciliği yüzeysel ve geçici olurdu. Onsuz cansız ve kısır [olacağı] duygusal ve manevi unsurdan yoksun olurdu.³³ GNOSTİKLER • 26 •

--- SAYFA 29 ---

Gnostisizm nasıl gelişirse gelişsin (Gnostiklerin kendileri kendi kökenleriyle ilgilenmiyorlardı) gelişti ve MS 2. yüzyıla gelindiğinde, Gnostikleri şimdiye kadar karşılaştığı en büyük tehdit olarak gören yeni kurulan Kilise'den teolojik ve felsefi açıdan daha gelişmişti. Gnostik inançlar, kökenlerini çevreleyen gizemlerden çok daha iyi bilinmektedir ve şimdi bakışımızı bunlara çevireceğiz. GNOSTİKİZM VE HİRİSTİYANLIK • 27 •

--- SAYFA 30 ---

İnançlar ve Mitler MS ikinci yüzyıl Gnostisizmin en parlak dönemi idi. Bu, Marcion ve Valentinus gibi büyük öğretmenlerin olduğu, sapkınlık ile ortodoksluk arasındaki ayırıcı çizgilerin henüz çizilmediği bir dönemdi; öyle ki, şu anda tüm Gnostik öğretmenlerin en büyüklerinden biri olarak kabul edilen Valentinus, bir noktada (muhtemelen 140'larda) neredeyse papa oldu. İskenderiye ve Roma gibi şehirler ruhani tartışmalar ve araştırmalarla canlıydı: risaleler yazılacak ve dağıtılacak ve bir öğretmen veya müjde etrafında gruplar oluşturulacaktı. Bu, kaçınılmaz olarak, muhaliflerin karşı iddialarda bulunmasına ve başka gruplar oluşturmaya yol açacaktır; renkli olmasa da hiçbir şey değildi. Bu geleneğe uygun olarak Gnostisizmin bazı temel inançlarını inceleyeceğiz ve bunları daha sonra Ortodoks Hristiyanlık olacak olanlarla karşılaştıracacağız. Gnosis Pek çok Gnostik grubun doktrin konusunda birbirleriyle anlaşmazlığa düşme alışkanlığı vardı - katı bir inanç hiyerarşisi kavramı onlar için lanetli bir şeydi - ama hepsi bir temel nokta üzerinde, irfanın önemi konusunda hemfikir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, irfanın kastettiği bilgi türü doğrudan, deneyimsel bir bilmedir; kafanın aksine kalpteki bir bilmedir. Entelektüel ve rasyonel değildir; yalnızca deneyimlenebilir, açıklanamaz. Entelektüel ve teolojik argümanların hepsine yönelik olduğu gibi, dünyayı daha karmaşık bir yer haline getirmek yerine • 28 •

--- SAYFA 31 ---

çok sık yapmak; irfanın ruhu özgürleştirme etkisi vardır. Hakikat İncili'nin ifade ettiği gibi, Eğer kişi ilim sahibiye, o yukarıdandır. Çağırsa duyar, icabet eder, kendisini çağırana dönerek yanına çıkar. Ve ne şekilde çağırıldığını bilir. İlim sahibi olan, kendisini çağıranın iradesini yapar, onu memnun etmek ister... Bu şekilde ilim sahibi olacak olan, nereden geldiğini ve nereye gittiğini bilir. Sarhoş olup sarhoşluktan uzaklaşan ve kendine dönen biri gibi bilir.³⁴ Bir başka Gnostik risale, Theodoto'nun Alıntısı şöyle der: Bizi özgür kılan şey, kim olduğumuzun, ne olduğumuz, nereye atıldığımız, nereye atıldığımız, özgürleştirdiğimiz şeyin gerçekte ne olduğu, yeniden doğuşun gerçekte ne olduğu konusunda acele ettiğimiz bilgisidir.³⁵ Philip'in İncili, daha da doğrudan: 'Cehalet bir köledir. Bilgi [gnosis] özgürlüktür. Gerçeği bilirsek, gerçeğin meyvelerini içimizde buluruz. Eğer ona katılırsak, bu gerçekleşmeyi getirecektir.'³⁶ Gnostisizmi ana akım Hristiyanlıktan ayıran şey, imanin aksine, yalnızca irfanın kurtaracağı fikridir. Katolik Kilisesi imanin yanı sıra kutsal ayinleri de alma uyarısını eklerken, Protestanlık iyi işlerin yaşamsal önemini vurgular. Gnostikler bunların hiçbirini duymaz, birinin yalnızca İNANÇLAR VE MİTLER olduğunu vurgular • 29 •

--- SAYFA 32 ---

kişinin kalbinde ve ruhunda olup bitenler sayesinde kurtulur. Gnostik için inanç, irfanın zayıf bir kuzenidir, çünkü o, inanan ile ilahi olan arasında etkili bir mesafeyi ima eder. Gnostik piskopos Stephan Hoeller'in belirttiği gibi: William James... çoğu insan için iman başka birinin inancına inanmak anlamına geldiğini belirtti. Pek çok dindar halkın zihninde inanç böylece diğer inananlardan ikinci elden alınan bir inanca dönüşmüştür ve bunların hiçbirinin inançlarının nesnesi hakkında herhangi bir deneyimi olma ihtimali yoktur.³⁷ O halde kişi, bilincini kalıcı olarak değiştiren kendiliğinden uyanışa, yani irfana nasıl ulaşabilir? Herhangi bir zamanda, bir müzik parçasını dinlemek, günün belirli bir saatinde belirli bir manzarayı görmek veya başka bir şeyin varlığını hissettirdiği ani bir netlik ve sessizlik anını deneyimlemek gibi normalde normal faaliyetler yoluyla davetsiz olarak gelebilir. Alternatif olarak bir öğretmen aracılığıyla ve ritüellere katılarak da gerçekleştirilebilir ya da tüm bunların bir karışımı olabilir. Nag Hammadi kütüphanesinin keşfine kadar, genel olarak Gnostiklerin ritüel ve ayinler konusunda çok az bilgiye sahip olduğu varsayılıyordu, ancak Philip İncili gibi metinler bunun böyle olmadığını gösteriyor. Gnostisizmin bu unsurunu daha sonra inceleyeceğiz. Düalizm Gnostik dünya görüşünün karakteri kesinlikle dualist. Her zaman etkili propagandacılar olan Kilise Babaları, Gnostikleri dünyadan nefret edenler olarak tasvir ettiler. Söylemeye gerek yok, bu kilisenin sponsorluğunda tipik bir karakter suikastıydı ve meselenin gerçeği çok daha incelikli. Düalizm Hristiyanlıktan önce de vardı ve hatta kayıtlı tarihin kendisinden bile daha eski olabilir. Bu terim ilk kez 1700 yılında GNOSTİKLER tarafından icat edildi. • 30 •

--- SAYFA 33 ---

İngiliz Oryantalist Thomas Hyde, Tanrı ve şeytanın iki karşıt, ortak ebedi prensip olduğunu savunan herhangi bir dini sistemi tanımlamak için.³⁸ Terimin anlamı, merkezi, ikili bir eşleşme (Descartes'ın felsefesindeki akıl/beden ayrımı veya Platon'un felsefesindeki ölümsüz ruh/ölümlü beden gibi) etrafında dönen herhangi bir sistemi kapsayacak şekilde gelişti. İster tek tanrılı (İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi tek bir tanrıyı kabul eden), ister çok tanrılı (Şintoizm, Wicca'nın bazı biçimleri veya klasik Yunan panteonu gibi birçok tanrıyı kabul eden) veya monistik (Hinduizm'in bazı okulları gibi her şeyin - İlahi olanın, maddenin ve insanlığın - tek ve aynı temel maddeden olduğunu kabul eden) tüm büyük dinlerde şu veya bu biçimde var olan düalist eğilimler vardır. Budizm, Taoizm ve Panteizm). Örneğin kökten dinci Hristiyanlık, dünyadaki pek çok şeyi (rock müzik, uyuşturucu, New Age felsefeleri, Hollywood gişe rekorları kıran filmler) şeytanın işi olarak gördüğünden belirgin bir düalist eğilime sahiptir. Benzer şekilde, aşırı İslamcı gruplar, gayrimüslimleri ya esas itibarıyla hakikatte uykuda olan ya da aktif olarak Peygamber'in dinini baltalamaya çalışan kişiler olarak görüyor. Her iki durumda da, yalnızca tek bir kaçış yolunun (sırasıyla İsa ve Hz. Muhammed'e inanç) olduğu bir 'biz ve onlar' zihniyeti hakimdir. Dünyanın farklı inançlarındaki bu farklı düalizm düzeylerine rağmen, dinsel düalizm, iyi ve kötü gibi iki karşıt ilke kavramını ortaya koyma konusunda tam anlamıyla ayrı durur. Düalist geleneğin kendisinde genellikle iki düşünce ekolü olduğu kabul edilir: mutlak veya radikal, düalizm ve yumuşatılmış veya monarşik düalizm. İtalyan dinler tarihçisi Ugo Bianchi, düalizmin üç farklı özelliğini tanımladı: 1. Mutlak veya radikal, düalizm, iyilik ve kötülüğün iki ilkesini aynı ve eşit olarak kabul ederken, hafifletilmiş düalizm İNANÇLAR VE mitler • 31 •

--- SAYFA 34 ---

kötülük ilkesini, iyi ilkeye göre ikincil, daha az güç olarak görür. 2. Mutlak düalizm, iki ilkeyi sonsuza dek birbiriyle mücadele halinde görür ve birçok okulda zamanı döngüsel olarak görür (bu nedenle bu düalist gelenekler, reenkarnasyona inanma eğilimindedir), hafifletilmiş düalizm ise tarihsel zamanı sonlu olarak görür; zamanın sonunda kötülük ilkesi iyiliğe yenilecektir. 3. Mutlak düalizm, maddi dünyayı doğası gereği kötü olarak görür, ancak hafifletilmiş düalizm, yaratılışı esasen iyi olarak kabul eder.³⁹ Bu parametreler göz önüne alındığında, Gnostisizm, maddeyi ve kötüyü daha küçük bir tanrı olan Demiurge'nin yaratılışı olarak görmesi nedeniyle hafifletilmiş ikicilik olarak kabul edilebilir. Bu, Gnostiklerin mutlaka dünyayı kötü olarak gördüğü anlamına gelmez, ancak antik çağın daha münzevi Gnostiklerinden bazılarının bu görüşe katılmış olması oldukça mümkündür. Daha ziyade Gnostik görüş, dünyanın kusurlu olduğunu kabul eder, ancak bu kusurların, hem kendi içimizdeki hem de çevremizdeki dünyadaki iyiliğin varlığına karşı bizi kör etmemesi gerektiğini kabul eder. Aslında dünyada iyiliğin var olması, kurtarılabileceğimizin bir işaretidir. Bu fikir, Gnostik yaratılış mitleriyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Gnostik Yaratılış Mitleri Gnostik yaratılış mitlerinin görünüşte şaşırtıcı bir dizisi olduğundan, işlerin geleneksel olarak biraz karmaşıklaştığı nokta burasıdır. Kilise Babaları, Gnostisizmin muhteşem kurgulardan ve düpedüz çılgınlıktan oluşan karışık bir yığın olduğunu ilan ederek buna çok önem verdiler; Söylemeye gerek yok ki bu, Kilise'nin Gnostiklerin yapmaya çalıştığı şeyi yanlış yorumladığı bir başka örnekti. Gnostikler için mit ve yaratıcılığa son derece değer veriliyordu çünkü bunlar tarih veya dogmadakilerden daha derin gerçekleri açığa çıkarıyorlardı. Bu nedenle onların yaratılış mitleri çeşitlidir, dolayısıyla aşağıda anlatılanlar zorunlu olarak basitleştirilmiş bir genelleme niteliğindedir. GNOSTİKLER • 32 •

--- SAYFA 35 ---

Daha önce belirttiğimiz gibi, Gnostikler iki tanrının varlığını öne sürdüler: beceriksiz, kibirli yaratıcı Tanrı, Demiurge ve tüm yaratılmış maddenin ötesinde var olan gerçek Tanrı ve gerçek Tanrı'nın gerçekte ne olduğunu tanımlamaya yönelik olası girişimler. Demiurge sıklıkla Eski Ahit'in Tanrısı ile tanımlanır, ancak genellikle kötü olarak görülmez. Onun asıl başarısızlığı kibridir; kendisinden başka tanrı olmadığına inanır. 'Yaratıcı Tanrı' sıfatı aslında biraz yanıltıcıdır, zira çoğu Gnostik yaratılış öyküsü, maddenin gerçek yaratıcısını, gerçek Tanrı'nın bilgeliği olan Sophia olarak tasvir eder. Demiurgos, maddeyi yaratılmış dünyanın biçimlerine göre biçimlendiren, yalnızca dikkatli, gürültücü bir zanaatkardır. Zaman ve uzay başlamadan önce, gerçek Tanrı, Pleroma olarak bilinen ve dolgunluk anlamına gelen bir alemde, Ennoia veya Düşünce olarak bilinen dışı ilahi prensiple birlikte mevcuttu. Gerçek Tanrı yaratmaz, daha ziyade yayılır, yani her şey ondan kaynaklanır. Yani Eski Ahit'teki Tanrı'nın söylediği gibi 'Işık olsun' diyen gerçek Tanrı'nın yerine, ışık sanki nefesmiş gibi gerçek Tanrı'dan gelir; kasıtlı, iradeli bir yaratım değildir. Bir dizi yayılım, çağlar olarak bilinen bir dizi ilahi figürün yaratılmasıyla sonuçlandı. Yayılım fikrinin merkezinde, her ardışık yayılımın, ortasına bir taş bırakıldıktan sonra göletin yüzeyindeki dalgalanmalar gibi, göletin merkezindeki dalgacıkların göletin kenarındakilerden daha taş daha yakın olması gibi, çıktığı kaynaktan biraz daha az olmasıdır. Tanrı'nın Bilgeliği, çağların en küçüğü olan Sophia, aynı zamanda Tanrı'dan en uzak olanıdır ve onun gerçek Tanrı'yı bilme arzusu sayesinde, erkek eşinin bilgisi veya katılımı olmadan ondan bir yayılım geldi (tüm çağların ortakları vardı). Bu yayılım, madde haline gelecek olan karanlık kaosu üretti, ancak bu aşamada ruhsuz bir yer, 'sınırsız karanlık ve dipsiz su' idi.⁴⁰ Gnostik metinler bunu anlatır. İNANÇLAR VE MİTLER • 33 •

--- SAYFA 36 ---

kürtaj olarak. Karanlıktan rahatsız olan Sophia, onu yönetecek bir varlık yaratmaya karar verdi ve Ialdabaoth olarak bilinen çift cinsiyetli, aslan suratlı bir varlığa hayat verdi; bu kelime "semavi güçlerin babası" (yani "dünyanın yaratıcısı") ya da "çocuksu tanrı" anlamına gelebilir. Ialdabaoth, kendi annesinden bile habersiz olan Demiurge'den başkası değildir. Sophia ona kendisinden daha büyük güçlerin olduğunu açıklamaya çalışır, ancak o dinlemez ve baş arkon olduğu maddeden cenneti ve Dünyayı yaratmaya başlar (kelime Yunancada 'küçük memur' anlamına gelir). Ialdabaoth'un ilk yaratımları arasında, her biri Ialdabaoth'un kendileri için yarattığı yedi cenneti yöneten diğer arkonlar da vardır ve bunların tümü, sekizinci cennette ikamet eden Sophia'nın krallığının altında bulunur. Demiurge'nin yaratılışından en uzak alem - tarif edilemeyecek kadar uzak - gerçek Tanrı'nın alemidir. Ialdabaoth ve arkonları, Ortodoks Hristiyan efsanesinde Lucifer'in düşüşüne neden olan 'Cennette Savaş'ın Gnostik versiyonu olan kendi aralarında çekişerek ve kavga ederek çok zaman harcıyorlar. Sonunda Ialdabaoth "Benden başka Tanrı yoktur" diyerek onu doğrudan Eski Ahit'in Tanrısı ile ilişkilendirir ve o da yaklaşık olarak aynı şeyi beyan eder. Sophia bunu duyar ve ona seslenir: 'Yanıyorsun Samael!' (İsmi 'kör tanrı' anlamına gelir.) Ialdabaoth, kendisinden daha üstün bir güç varsa, bu gücün kendisini kendisine tanıtmayı gerektğini talep eder. Daha sonra ışık, bir insan formunu görebildiği yüksek alemlerden iner ve Ialdabaoth utanır. Bu figür, geldiği yerden dönmeden önce kısa bir süre Ialdabaoth'un yanında kalan sözde Işık Adam'dır. Her zaman kıskanç bir tanrı olan Ialdabaoth, sonunda arkonların yardımıyla kendi Adem versiyonunu yaratmaya karar verir, ancak ona bir ruh verme yeteneğinden yoksundur. Sophia, Ialdabaoth'a hayat üfllediği gibi, Adem'e de ruh üflüyor ve bu bizi Adem ile Havva'nın hikayesine götürüyor. GNOSTİKLER • 34 •

--- SAYFA 37 ---

İncil'deki Cennet Bahçesi hikayesi bize Tanrı'nın Adem'i topraktan yarattığını ve ona hayat üflediğini anlatır. Daha sonra, Adem derin bir uykuda uyurken, Tanrı, Adem'in kaburga kemiklerinden birini alır ve bundan ilk kadını, Aden'de Adem'in karısı olacak Havva'yı yaratır. Adem ve Havva daha sonra, genellikle şeytanla özdeşleştirilen Yılan, Havva'yı bilgi ağacının yasak meyvesini yemeye ayartıncaya kadar cennet gibi bir durumda yaşarlar. İlahi eserlerdeki bu Şeytani anahtar, başlangıçtaki uyum durumu bozulurken Tanrı'nın planını bozuyor gibi görünüyor: İlk çift, gözlerini iyiye ve kötülüğe açmış ve çıplaklıklarının farkına varmış, bu da onları utandırmış. Allah bir gün bahçede dolaşırken bunu fark eder ve onları sürgüne gönderir. Eski Ahit'teki öfke nöbetlerinin ilkinde onlara da karşılıklı düşmanlık yapar ve Havva'ya doğumun ona acı getireceğini ve kocasına itaat edeceğini söyler. Adem ise yere dönmek ve hayatının her günü geçimini alının teriyle kazanmakla lanetlenmiştir. Gnostikler, Adem'e hayat verenin Eski Ahit'in saldırgan Tanrısı değil, Sophia olduğunu belirtmek dışında, gerçek olaylar dizisine karşı çıkmazlardı. Ortodokslardan farklı oldukları nokta, Havva ve Yılan hakkındaki yorumlarında ve aynı zamanda hikayeyi tarih olarak değil efsane olarak okumalarındadır. Gnostiklere göre Yılan tüm yaratıkların en bilgesidir (bazı hesaplarda ona Sophia'nın bilgeliği rehberlik etmektedir), Havva'nın bilgi ağacından yemesi için teşviki insanlığın Düşüşüne değil, uyanışına neden olur. Adem ve Havva'nın kazandığı şey, gerçek Tanrı'nın onları Cennet'ten sürgün eden tanrı olmadığını farkına varmalarını sağlayan irfandır. Dahası, Havva irfanı kazanan ilk insan olduğundan, Gnostik metinler genellikle onu Adem'den üstün olarak tasvir eder. Dünyanın Kökeni Üzerine olarak bilinen Nag Hammadi metni gibi bazıları, onu Sophia'nın kızı ve uyuyan partnerini uyandırmak için gönderilen elçisi olarak tanımlıyor. İNANÇLAR VE MİTLER • 35 •

--- SAYFA 38 ---

Gnostiklerin mit ve alegoriye düşkünlüğü vardı ve Adem ile Havva'yı gerçek fiziksel varlıkları Yaratılış Kitabı tarafından kanıtlanmış ilk insanlar olarak değil, psikolojik ve ruhsal yapımızın yönleri olarak yorumlardı. Adem, geleneksel olarak zihin ve duyguların alanı olarak görülen ruhu, Havva ise onun ilahi kökenlerinin farkında olan yüksek bilinci temsil eden ruhu temsil eder. Bunu aklımızda tutarak, artık Cennet Bahçesi hikayesinin insanın daha yüksek kısmını gösterdiğini görebiliriz. ruhun (Havva) alt kısmı (Adem) marifete uyandırması; Tam kişi (Havva ve Adem çift cinsiyetli bir bütün olarak birlikte), gerçek Tanrı'nın ve sonsuzlukların ikamet ettiği yedi göğün üzerindeki ilahi alemlere doğru uzun yolculuğa başlayabilir. Gnostikler neden mit ve alegoriyi tercih ettiler? Bilinçli bir tahmin, bu eğilimi, mit ve alegorinin yeşerdiği Milattan Sonra ilk yüzyılların entelektüel ve felsefi iklimine bağlayabilir. Gnostisizmin ilk yeşerdiği Helenistik dünyanın düşüncesine Platon ve takipçilerinin fikirleri hakim oldu ve onların fikirlerini ifade etmek için anlattıkları hikayeler tarih değil alegori olarak anlaşıldı. Mesela Platon'un meşhur mağarası hikâyesini hiç kimse gerçek tarih olarak kabul etmezdi. Aksine, olduğu gibi görüldü: Tarihsel gerçeklikte hiçbir zaman yer almayan, insanlık durumunun bir alegorisi, daha ziyade zamansız, neredeyse efsanevi unsuru nedeniyle güncelliğini koruyan bir alegori. Bu arada, hikâye aynı zamanda dünya görüşü açısından da oldukça Gnostiktir ve belki de bir anlığına durup kendimizi yeniden tanımaya değer. Bazı mahkumlar çocukluklarından beri bir mağarada tutuluyor. Hepsisi sadece ilerideki mağara duvarına bakacak şekilde zincirlenmişler. Arkalarındaki mağaranın ortasında bir ateş yanıyor ve bu da duvarlara gölge düşürüyor. Gördükleri gölgeler, ateşin diğer tarafındaki yükseltilmiş bir yürüyüş yolu boyunca gardiyanların taşıdığı çeşitli hayvan ve bitkiler tarafından düşürülüyor. Mahkumlar bir oyun oynuyor, GNOSTİKLER • 36 •

--- SAYFA 39 ---

gölgelere isim veriyor ve gardiyanlar yanıt verdiğinde mahkumlar konuşanın aslında gölgeler olduğuna inanıyor. Hareket edemeyen veya dönemeyen mahkumlar, gölgeleri ve sesleri tek gerçek sanıyorlar. Mahkumlardan biri ayağa kalkıp arkasını dönmeye zorlanırsa ne olur, diye sorar Platon. Ateş onu kör edecekti ve ilk başta bunun uzun zamandır alışık olduğu gölgelerden daha az gerçek olduğunu düşünecekti. Peki ya talihsiz mahkum hep birlikte mağaranın dışına çıkarılırsa? Güneş ışığının onun üzerinde daha da kafa karıştırıcı bir etkisi olurdu. Sonunda, mahkum yaşadığı şeyin büyüklüğünü anladığında, bu kadar uzun süredir yaşadığı dünyanın gerçek olmadığını, daha büyük, gerçek gerçekliğin onun üstünde ve ötesinde olduğunu anlayacaktır. Bu, onun erişebileceği bir gerçekliktir ama önce, içinde bulunduğu tutsaklıktan kurtulması gerekmektedir. Gnostiklerin Platon'u anlamalarını sağlayan bu mitsel duyarlılık, neredeyse kesinlikle onların Eski Ahit'i okuma tarzlarını da etkilemiş olacaktı. Gnostiklerin anladığı hikayelerin, hatta İncil'deki hikayelerin bile, hepimiz için derin bir anlam taşıması için gerçekten yaşanmış olması gerekmez. Filipus İncili'nin de kabul ettiği gibi, irfan hakikatlerini anlayabilmemiz için şiirsel ve mitsel dile dönüştürülmesi gerekmektedir: Hakikat dünyaya çıplak olarak değil, tip ve suretler halinde gelmiştir. Hakikat ancak bu şekilde alınır. Yeniden doğuş ve onun sureti vardır. İmge yoluyla yeniden doğmaları gerekir.⁴¹ Gnostik Dünya Görüşü Dünyadaki kötülüğün varlığı, filozofları ve dindarları uzun süredir şaşırtmıştır. Ortodoks Hristiyan görüşü, kötülüğün insan hatası nedeniyle var olduğu yönündedir. Başka bir deyişle suçlu olan Havva'dır ve bu da tesadüfen yaygın kurumsal kadın düşmanlığı hakkında çok şey söylüyor İNANÇLAR VE EFSANELER • 37 •

--- SAYFA 40 ---

Bu, birinci yüzyıldan beri ana akım Hristiyanlıkta var olan bir şeydir. Ortodoks görüşe göre, Havva'nın günahı insanlık üzerinde uzun bir gölge düşürmüştür; bu gölge, yalnızca Mesih'in kurbanlık misyonuyla giderilmiştir. Gördüğümüz gibi, Gnostikler Havva'ya büyük saygı duyarlar ve Mesih'in misyonunun doğasını Kilise'ninkinden oldukça farklı terimlerle görürler. Ve tahmin edilebileceği gibi, dünyada kötülüğün varlığına dair Kilise'nin öğretileriyle çelişen bir açıklamaları var. Gnostik görüşe göre kötülük dünyadadır, çünkü bir Gnostik metne göre 'kötü niyetli bir kinci' olan Ildabaoth tarafından yaratılmıştır.⁴² Demiurgos genellikle Gnostikler tarafından gerçekte kötü olmaktan ziyade, daha çok insani patlamalara verilen küçük bir tanrı olarak görülür. Ildabaoth'un kibri ve kıskançlığı, Eski Ahit'in çoğunu, bir oyun alanı zorbası gibi ortalıkta dolanıp durmasına, insanlık onu rahatsız ettiğinde (ki bu sıklıkla olur) vebalar ve fırtınalar saçarak geçirmesine neden olur. Gerçek Tanrı yaratmadığı için doğrudan müdahale de etmez, böylece kötülüğün Demiurge'nin kusurlu yaratımına nüfuz etmesine izin verir. Terry Gilliam'ın Zaman Haydutları'nda, filmin sonunda dumanı tüten bir kömür parçasına benzeyen bir kötülük parçası belirir. Hem Gnostik hem de Gnostik olmayan bunu eğlenceli bulabilirken, kötülüğün gerçekte ne olduğuna ilişkin Gnostik yorum, daha ortodoks tanımlardan farklı olabilir. Çoğu Gnostik, kötülüğü şeytanın işi olarak görmek yerine, bunun genellikle cehaletin ürünü olduğu konusunda hemfikirler: İnsanlar kötü şeyler yaparlar çünkü 'ne yaptıklarını bilmezler'⁴³ ya da başkalarına zarar verdiklerinde kendilerine ne kadar zarar verdiklerini bilmezler. Daha ezoterik bir yorum, maddenin orijinal ilahi tözün kararması anlamında kötülüğü 'karanlık madde' olarak tanımlar: Birbirini takip eden her yayılmayla, madde bir anda daha somut, daha az ilahi ve aynı zamanda daha az iyi hale geldi. Dolayısıyla Gnostikler için madde ile kötülük arasında güçlü bir bağ vardır, GNOSTİKLER • 38 •

--- SAYFA 41 ---

Her ne kadar maddenin gerçek kötülüğü tartışmaya açık olsa da. Modern Gnostik Stephan Hoeller, maddeyi ancak ruhu asıl amacından, yani yaratılmış dünyanın ötesindeki ilahi kökenlerine geri dönüş yolculuğuna çıkmaktan uzaklaştırma eğiliminde olduğu veya daha da kötüsü, dünyadayken ona ait olmadığını tamamen unuttuğu ölçüde kötü olarak tanımlar. Bunun biraz kasvetli gelmesin diye (ve Gnostikler sık sık karamsar olmakla suçlanırlardı) dünyada olmanın, her ne kadar bir hapishaneye ya da yoksulluğa benzetilse de, sonuçta herkesin içinde ilahi bir kıvılcım taşıdığı söylendiği için umut verici olduğunu kendimize hatırlatmalıyız. İlim kazanmanın sonuçlarından biri de kişinin bu kıvılcımın bilgisini kazanması ve bununla birlikte gerçek Tanrı'nın bir kısmının içimizde olduğunun, bizim gerçek Tanrı'nın bir parçası olduğumuzun farkına varmasıdır. Gerçek doğamızın farkına vardığımızda, eve dönmeyi özleriz ya da en azından, daha iyi bir dünyanın geleceğini bilerek bu dünyanın sürgününe isteyerek katlanırsınız. Ancak laldabaoth ve arkonları, insanları gerçek doğaları konusunda cahil bırakmak ve onları tutkuların, bedensel zevklerin ve dünyevi zenginlik ve güç arayışının esaretinde tutmak için her yerde pusuda bekliyorlar. Tüm Gnostikler dünyayı hem bir sürgün hem de bir hapishane olarak görürken, aynı zamanda bu ilahi dramının temelde klasik modele uygun bir dünyada oynandığını da gördüler. Bu, dünyanın Ay, Venüs, Merkür, Güneş, Mars, Jüpiter ve Satürn'den oluşan yedi küre içinde yer aldığı jeosentrik bir yaratılış görüşüydü. Bu kürelerin tümü arkonların kontrolü altındaydı; sekizinci küre ya laldabaoth'un alanı olarak görülüyordu ya da bazen Pleroma'nın en alt (yani en maddi) kısmı olarak görülüyordu ve geri kalanı maddi varoluş kürelerinin çok üstünde ve ötesinde yer alıyordu. Gnostikler, dünyanın klasik modelini uyarlarlarken - geleneksel yedinin üzerine ekstra küreler ekleyerek - standart uygulama haline gelecek olan şeye uyuyorlardı (eğer Gnostisizm'de herhangi bir şeyin 'standart uygulama' olduğu söylenebilirse). Aynı şekilde İNANÇLAR VE EFSANELER • 39 •

--- SAYFA 42 ---

astrolojide, Babil astrolog sanatının beşiği olarak görüldüğünden, muhtemelen İran'ın Gnostisizm üzerindeki varsayılan etkisinin bir parçasıydı. Gökler, geleneksel gezegen etkilerinin yanı sıra arkanik etkilerle birlikte Gnostik çizgilerde yeniden yorumlandı. Gnostiklerin doğrusal bir zaman görüşü vardı ama bazıları reenkarnasyona da inanıyordu. Jeu Kitabı gibi bazı Gnostik metinler, ruhun bedenden ayrıldıktan sonraki talimatlarıdır ve Tibet'teki Ölüler Kitabı'nın Batıdaki eşdeğerleridir. Ancak eğer ruhun Pleroma'ya dönmesi arkonlar tarafından engellenirse, yeniden enkarne olur. Bazı Gnostikler, tüm ruhlar veya ilahi kıvılcıklar Pleroma'ya geri döndüğünde, arkonların etki alanının (yaratılmış evrenin) sona ereceğine inanıyorlardı. Aslında bazıları, maddenin açıkça ilahi parçacıkları hapsedmek için yaratıldığını savunuyordu. Bu dünyayı dolaşan Sophia'nın gücü, arayan kişiye yolculuğunda her zaman yardım etmeye hazırды. Tüm Gnostik okullar ve gruplar ona büyük saygı duyuyordu ve şimdi bu okullara yöneleceğiz. GNOSTİKLER • 40 •

--- SAYFA 43 ---

Öğretmenler ve Gelenekler İsa'dan sonraki ilk dört yüzyıl boyunca, resmi Kilise olacak olan şey, tutarlı bir bütün oluşturmaya çeşitli kilise ve topluluklardan oluşuyordu; bu da Irenaeus gibi Kilise Babalarının, Hristiyan topluluklarını inanç ve uygulama meselelerinde parti çizgisine ayak uydurmaya çalışmak için çok fazla zaman harcamalarına yol açtı. Ancak Gnostiklerin kendilerine ait bir Irenaeus'u yoktu; aslında herkes için uygun olan tek bir inanç ve uygulama dizisi fikrine karşı çıkarlardı. İlimlere ulaşmanın yolu her zaman kişisel bir yolculuktu; bu da kutsal yazıların ve uygulamaların gruptan gruba veya kişiden kişiye farklılık göstereceği anlamına geliyordu. Uzun zamandır Gnostisizmin, fiili uygulama ve kutsallık açısından çok az yolu olan, Irenaeus ve onun ateşli meslektaşları tarafından açıkça desteklenen bir felsefeden çok daha fazlası olmadığı düşünülüyordu. Ancak Nag Hammadi metinlerinin keşfinden bu yana, artık Gnostiklerin gerçekten de uyguladıkları ritüelleri ve ayinleri olduğu anlaşılıyor. Bu bölümde, daha iyi bilinen Gnostik gruplardan bazılarını ve onların karizmatik öğretmenlerini inceleyeceğiz ve sonraki bölümde Gnostik tohum yatağından gelişen iki tam gelişmiş dini inceleyeceğiz. Birinci Yüzyıl Gnostik Öğretmenleri Adı bize ulaşan ilk Gnostik öğretmen • 41 •

--- SAYFA 44 ---

Daha çok Latince adı Simon Magus ile tanınan Sihirbaz Simon. Heterodoks Yahudiliğiyle bilinen bir bölge olan Samiriye'den geliyordu ve Justin Martyr'e göre İmparator Claudius'un hükümdarlığı sırasında etkin olduğu anlaşıyor. MS 41-54 arasındaki bu erken tarih, Simon'u hayatta kalan Havarilerin ve aynı zamanda Aziz Pavlus'un çağdaşı yapar. Bu nedenle, daha önce de belirttiğimiz gibi, Simon'un Havariler Petrus ve Yuhanna ile anlaşmazlığa düştüğü ve daha sonra uydurma Petrus'un Elçilerin İşleri'nde Petrus ile büyümlü savaflara giriştiği Havarilerin İşleri'nde Simon'dan bahsedildiğini görmek şaşırtıcı değildir. İlginç bir şekilde, Elçilerin İşleri 8.24'te Simon büyüünden tövbe etse de, Kilise Babaları onu kendi döneminden yüzyıllar sonra bile baş kafir olarak görmeye devam etti; belki de Elçilerin İşleri'nde Simon'un tövbesinin tasvirinin, Havarilerin muzaffer görünmesini sağlamak için yazılmış bir uydurma olduğunu biliyorlardı veya belki de Simoncu Gnostiklerle ilk elden karşılaşmışlardı ve Simon'un öğretilerinin hâlâ takipçileri olduğunu fark etmişlerdi. Simon'un geleneksel olarak Vaftizci Yahya'nın ya da Yahya'nın öğrencisi Dositheus'un öğrencisi olduğu kabul edilir. Bu nedenle, Ortodokslar gibi, Gnostikler de geleneklerinin İsa'nın zamanına kadar uzandığını ve dolayısıyla Roma Kilisesi'nin öğretileri kadar, hatta daha fazla geçerli olduğunu iddia edebilirlerdi ve iddia ettiler de. Simon'un bir dizi kitap yazdığı söyleniyor; bunların arasında Dünyanın Dörtte Biri ve Çürütenlerin Vaazları var. Her ne kadar her ikisi de bizim için ne yazık ki kaybolmuş olsa da, ikinci cildin Eski Ahit'in Tanrısını bir sahte olarak gösterdiğini, Cennet Bahçesi'ndeki Yılanın ise bilge bir öğretmen olarak tasvir edildiğini biliyoruz. Üçüncü bir broşür olan Apophasis Megalê ("Büyük Bildiri" veya "Büyük Açıklama" anlamına gelir) günümüze yalnızca parçalar halinde ulaşmıştır.44 Metnin genellikle Simon'un ölümünden sonra onun bir veya daha fazla öğrencisi tarafından yazıldığı düşünülür. Bununla birlikte, Simon'un öğretisinden günümüze kalan en unutulmaz şey, ortağı Helen ile olan ilişkisiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Mary Magdalene gibi Helen de bir fahişe olarak tasvir edildi. GNOSTİKLER • 42 •

--- SAYFA 45 ---

Her ne kadar erken Hristiyanlık üzerine çalışan pek çok bilim insanı artık Magdalene'nin fahişelik hikayesini Kilise destekli karakter suikastının çok etkili bir parçası olarak görse de, Helen söz konusu olduğunda biz daha az kesin bir alandayız. Onun hakkında o kadar az şey biliniyor ki, sonsuza kadar efsane diyarlarında kalacak; Gnostiklerin mitolojik gerçeklere olan tercihi göz önüne alındığında, bu belki de uygundur. Simon'un, Helen'i Sur'daki bir genelevde karşılaştığı ve burada onu Sophia'nın vücut bulmuş hali olarak tanıdığı söylenir. Bu hikayenin kaynağı belirsizdir ve Kilise Babaları tarafından Simon'u ve öğretisini itibarsızlaştırmak için uydurulmuş olabilir. Irenaeus'tan bildiğimiz şey, Simon'un, ilk yayılımı Ennoia (Düşünce) dışı olan nihai, önceden var olan bir Tanrı'nın varlığını öğrettiğidir. Ennoia, Tanrı'nın ortağı olur ve melekleri ve baş melekleri yaratarak O'nun ilahi planını takip eder. Cennetteki Savaş fikrinin bir varyasyonunda, Simon'un kozmolojisinde, bazı melek tarikatlarının Ennoia'ya karşı döndüğü Cennette bir İsyan vardır. Hapsedilir, her türlü aşağılamaya maruz kalır, sonunda dünyada enkarne olmaya zorlanır, bir kadın bedenine hapsolür. Bir zamanlar Truvalı Helen olmak üzere bir dizi enkarnasyondan geçer ve sonunda Tire'de bir fahişe olarak yıkanır, bu noktada önceden var olan Tanrı onu kurtarmak için dünyaya kendisinin bir avatarını gönderir. Onu eleştirenlere göre Simon kendisini bu avatar olarak görüyordu, ancak bu yine Kilise Babalarının eski hilelerine devam etmesi olabilir; en azından hikaye belki de elimizdeki en eski Sophia prototipidir ve ruhun cehalete düşmesine bir ağıt olarak görülebilir. Simonian okulu, öğrencisi Menander ve öğrencisi Saturninus aracılığıyla devam etti. Menander (ö. 80 CE), Simon gibi, bir sihirbaz olarak ün yapmıştı; bu onun kurtuluşu marifet yoluyla öğrettiğini söylemenin başka bir yolu olabilir. Saturninus, yaratılan evrenin üstünde ve ötesinde var olan Bilinmeyen Tanrı'nın varlığını öğreten bir münzevi gibi görünüyor. Saturninus'a göre dünya, aynı zamanda ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 43 •

--- SAYFA 46 ---

insanı yarattı. Bunu yaptıklarında, her insanda ilahi ışığın parçalarını hapsedtiler; bu ışık, insan formunda gelecek ve marifet özgürlüğünü bahşedecek bir kurtarıcının gelişiyile serbest kalacaktı. Bir başka ilk öğretmen, MS birinci yüzyılın sonlarında ve ikinci yüzyılın başlarında aktif olan Cerinthus'du. Cerinthus'tan ve öğretisinden büyük bir tutkuyla nefret eden Aziz Yuhanna'nın çağdaşı olduğu söyleniyordu. Irenaeus'a göre bir gün Aziz Yuhanna, Efes'teki hamamlara gitti. Cerinthus içeride yıkanırken dehşete düşmüştü ve Aziz Yuhanna, 'Hamamam yıkılmasın diye kaçalım' diye bağırarak kaçtı; çünkü gerçeğin düşmanı Cerinthus içeridedir.⁴⁵ Irenaeus, Aziz Yuhanna'nın kendi adını taşıyan müjdenin yazarı olduğuna inanıyordu; bu müjde muhtemelen Cerinthus'un ilahi olmayan ama ilahi doğası vaftiz sırasında kendisine giren ve daha sonra onu çarmıha gerildiğinde tekrar bırakan ölümlü bir adam olan Mesih'e karşı koymak için yazılmıştı. Ölümlü İsa ancak son günde tüm insanlıkla birlikte ölümden dirilecek. Yuhanna'nın İsa'sı ise tam tersine, doğuştan ilahidir ve bu dünyevi hizmetin sonunda bedensel olarak göğe yükselir. Basilides MS ikinci yüzyılda Gnostisizmin serpildiği görüldü. Bu dönemde ortaya çıkan ilk büyük öğretmen, Roma İmparatorları Hadrianus ve Antoninus Pius'un (MS 117-61) hükümdarlıkları sırasında İskenderiye'de faaliyet gösteren Basilides'ti. Basilides önemlidir çünkü kendisini hem Hristiyan Gnostik hem de teolog olarak görmüştür. Dolayısıyla onun Mesih'i Gnostikti. Geleneğe göre Aziz Petrus'un müritlerinden biri olan Glaucias'ın ve muhtemelen Menander ve Saturninus'un da yanında eğitim aldığı söyleniyor. Açıkça görülüyor ki, ciddi öğrencilerin eğitimlerine beş yıllık bir sessizlik gözlemleyerek başlamalarını isteyen bir tür mistik, Basilides'in öğretilerinden çok azı

GNOSTİKLER • 44 •

--- SAYFA 47 ---

doğrudan hayatta kaldı. Bu nedenle diğer birçok Gnostik öğretmen gibi biz de neredeyse tamamen Kilise Babalarının onun hakkında söylediklerine bağlıyız. Şaşırtıcı bir şekilde aynı fikirde değiller; bu da Basilides'in en iyi iki anlatımının yazarları olan Irenaeus ve Hippolytus'un ya gerçeklerini karıştırdıklarını ya da Basilides'in düşüncesinin inceliklerini kavramada başarısız olduklarını gösteriyor. Irenaeus, Basilides'i radikal bir düalist olarak tasvir ederken, Hippolytus onu Yunan felsefesinden büyük ölçüde etkilenen monist bir düşünür olarak görüyor. Irenaeus'a göre Basilides, melek emirlerinin yayıldığı bilinmeyen gerçek Tanrı'nın varlığını öğretiyordu. Başlangıçta sadece altı tane vardı: akıl, Mesih, söz, sağduyu, bilgelik ve güç. Bunlardan 365 meleksele güç daha geldi ve her biri kendine ait bir cennet yarattı. Tüm yayılcı kozmolojilerde olduğu gibi, sonraki gökler geldikleri yayılımdan daha alçak ve daha maddidir. 365 meleksele gücün sonuncusu ve en alt düzeydekisi, maddi dünyayı yarattı ve Eski Ahit'in Tanrısı ile özdeşleştirilen Abraxas adlı bir tanrı tarafından yönetilen insanları yarattı. Gerçek Tanrı daha sonra özgürleştirici irfanı getirmek için Mesih'i dünyaya gönderdi, ancak o, Cyrene'li Simon'u ayağa kaldırarak çarmıha gerilmekten kurtuldu. Calvary'de onun için. Hippolytus'un açıklamasına göre, gerçek Tanrı, her şeyin ondan geldiği bir 'dünya tohumu' yaydı. Olağandışı bir şekilde, bu yayılımlar yukarıya doğru Tanrı'ya doğru hareket eder (genellikle bunun tersi doğrudur, ardışık yayılımlar Tanrı'dan aşağı yönde uzaklaşır). Yayılım üç 'Oğulluk'tan oluşur olarak tanımlanır; bunlardan ilki ve en hafifi gerçek Tanrı ile yeniden birleşebilir, ikincisi Kutsal Ruh'un yardımını gerektirir, üçüncüsü ise maddede sıkışıp kalır. Bu üçüncü 'Oğulluk', misyonu Üçüncü Oğulluğu bir araya toplayıp eve götürmek olan Mesih'in kurtarıcı mesajı aracılığıyla dünyevi sürgünü sona erdirilebilecek her ruhtaki ilahi kıvılcımdır. ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 45 •

--- SAYFA 48 ---

Marcion Basilides'in öğretileri Mısır'ın ötesine pek gitmemiş gibi görünüyor. Aynı şey Marcion'un çalışmaları için söylenemez. Aslında, yeni oluşan Kilise onu ve öğretilerini o zamana kadar karşı karşıya kaldıkları en büyük tehdit olarak görüyordu ve Marcion, Katolik Kilisesi tarafından hâlâ en büyük sapkınlardan biri olarak görülüyor. Marcion, birinci yüzyılın başlarında Karadeniz'deki bir liman olan Pontus'ta doğdu. Hristiyan bir ailede büyüdü; babası ya bir rahip ya da piskoposdu ve aynı zamanda bir gemi sahibiydi. Marcion babasının izinden giderek hem rahip hem de zengin bir iş adamı oldu. MS 140 civarında Roma'daydı ve burada Kilise'ye önemli bir bağışçıydı. Kiliseyi kendi düşünce tarzına döndürme çabaları başarısızlıkla sonuçlandı ve 144 Temmuz'unda kendi rakip kilisesini kurdu. Kasasını sapkın fonlarla kirletmek istemeyen Kilise, bağışını iade etti. Marcion, beceriksiz yaratıcı Tanrı'yı Kanunun Tanrısı, gerçek tanrıyı ise İyi Tanrı olarak adlandırarak iki tanrının varlığını öğretti. İsa insanlığı kurtarmak için geldi, ancak gerçek bir fiziksel bedende yaşamadı; bu, Docetizm olarak bilinen sapkın bir konumdu. Tek gerçek kutsal yazılar, Dağdaki Vaaz - özellikle de Hazretler - ve Luka İncili'nin Yahudi unsurları çıkarılmış, düzenlenmiş bir versiyonuydu.⁴⁶ Marcion, Kilise'nin Eski Ahit'i ve onun kıskanç tanrısını benimsemesinin, Yahudileri Hristiyanlığa döndürmek için yalnızca bir hile olduğuna inanıyordu ve Yahudi kökenlerinden tamamen bağımsız bir Hristiyanlık kurmaya çalışıyordu. İsa'nın misyonunu doğru anlayan tek kişi Aziz Pavlus'tu ve bu nedenle Pavlus'un mektupları da Marcion'un kısaltılmış kanonuna dahil edilmişti.⁴⁷ Marcion'un resmi bir Hristiyan kanonu hazırlama girişimlerinin sonunda Kilise'nin kendi kanonunu oluşturmaya yol açmış olması mümkündür, bu da 325'teki İznik Konsili'nde yapılmıştır. Bu zamana kadar, tüm GNOSTİKLER'de Markionit kiliseleri vardı.

--- SAYFA 49 ---

Greko-Romen dünyası; Sapkın ilan edilen Markionizm nihayet beşinci yüzyılda yok oldu. Her ne kadar Marcion iki tanrıya inansa ve aynı zamanda Gnostisizm ile bazı ortak görüşlere sahip olsa da (çilecilik ve etin kötü olması gibi) tam olarak ne kadar Gnostik olduğu tartışmalıdır. Belki de en önemlisi, Marcion'da özgürleştirici bir bilgi yok, içinde hiçbir ilahi kıvılcım yok, mitolojik kozmolojiler ve kozmogoniler yok. Marcion muhtemelen kendisini bir Gnostikten ziyade bir Kilise reformcusu olarak görüyordu, ancak Kilise içindeki birçok rakibi aynı fikirde değildi ve tek gerçek kiliseyi baltalamaya yönelik zararlı girişimler olarak gördükleri şeylere karşı eleştirilerinde onu sık sık diğer Gnostiklerle birlikte gruplandırıyor. Ancak, 'gerçek' İsa'nın öğretilerine dayanan 'saf' bir Hristiyanlık biçimi oluşturmaya çalışırken Marcion, hiçbir zaman tamamen söndürülemeyen bir ateş yaktı; Bugün pek çok yazar ve ilahiyatçı tam da bu tür konularla ilgileniyor. Bu belki de Marcion'un en büyük mirasıdır. Valentinus Valentinus (c. 100 – c. 160/180) ikinci yüzyıl Gnostiklerinin en büyüğüydü ve Marcion'dan sonra Kilise'nin o dönemdeki en büyük düşmanıydı. Aslında bazı durumlarda Valentinus ve takipçileri, fark edilmeleri daha zor olduğundan Kilise için Marcion'dan daha sinsi bir tehdit olarak görülüyordu. Marcion'dan farklı olarak Valentinus, Gnostisizmi Kilise ile uyumlu hale getirmeye çalıştı ve "her şeyi... dış ve iç'i kucaklamayı amaçlayan muazzam bir mitolojiyi içeren karmaşık bir Gnostisizm biçimi geliştirdi.⁴⁸ Bu nedenle Valentinus ve takipçileri kendilerini Hristiyan ve kesinlikle Hristiyan topluluğunun bir parçası olarak görüyorlardı. "Ana akım" kiliselere gidiyorlardı ve kendi başlarına da bir araya geliyorlardı; Kilise Babalarının dikkatli gözleri. ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 47 •

--- SAYFA 50 ---

Valentinus, MS birinci yüzyılın başlarında Mısır'da doğdu ve o sırada Basilides'in öğretmenlik yaptığı İskenderiye'de eğitim gördü (her ne kadar ikisinin tanışıp tanışmadığından emin olmasak da). Valentinus 135 civarında Roma'ya taşındı ve yaklaşık 25 yıl orada kaldı. Bu dönemde Marcion da orada aktifti ama yine de Valentinus'un onunla temasa geçip geçmediğini bilmiyoruz. Ancak Valentinus'un öğrencileri, Valentinus'un Roma'daki ilk yıllarında Aziz Pavlus'un müridi Theudas'tan eğitim aldığını iddia ediyor. Valentinus'un hayatı hakkında bildiğimiz az şey onun Kilise'nin çok saygı duyulan bir üyesi olduğunu ve Tertullianus'a göre neredeyse papa olacağını ancak 140 civarında papalık olan I. Pius'a kaptırdığını gösteriyor.⁴⁹ Bu yenilgiden sonra Valentinus'un bir papaz olarak suçlandığı söyleniyor. kafirdi ama 20 yıl daha Roma'da öğretmenlik yapmaya devam etti. Daha sonra ya öldü ya da Kilise Babası Epiphanius'a göre Kıbrıs'a gitti; olayların bu versiyonu onun orada yaşlılığına kadar öğretmenlik yapmasına neden oluyor. Ancak Valentinus, yaşamı boyunca evrensel olarak bir sapkın olarak görülmemektedir ve tüm Babalar arasında Gnostisizme sempati duyan az sayıdaki kişiden biri gibi görünen Kilise Babası Origen üzerinde etkisi olmuş olabilir. Valentinus ve takipçileri, Yunan, Doğu ve Hristiyan fikirlerinin harmanlanarak kendi 'ortodoksluğunu' kurmaya en yakın Gnostisizm'i ürettiği en gelişmiş Gnostik sistemi yarattılar. Böyle bir fikir, daha önce de belirttiğimiz gibi, Gnostikler için lanettir; Valentinus'un müritlerinin çoğu onun çalışmasına katkıda bulundular ve "ustayı geliştirdiklerini" iddia ettiler. Babalar, her zamanki gibi buna karşı çıktılar; Gnostisizmin, alıcının hem alıcı hem de yaratıcı yeteneklerine göre gerçeğin genişlemeye ve uyum sağlamaya devam ettiği kişisel, yaratıcı bir deneyim olduğunu göremediler. Valentinus'un sistemi Gnostisizmin en gelişmiş biçimi olmasına rağmen, eksiklik nedeniyle tam olarak yeniden yapılandırılması mümkün değildir GNOSTİKLER • 48 •

--- SAYFA 51 ---

Babalar ve Nag Hammadi metni Gerçeğin İncili'nden alıntılanan parçalar dışında Valentinus'un kendi yazıları büyük ölçüde günümüze ulaşamamıştır. Bu nedenle söyleyebileceklerimiz biraz spekülatiftir; ancak kendisi, Gnostik veya Gnostik olsun tüm Hristiyanlara hizmet edecek kapsamlı bir sistem sağlama çabası gibi görünen bir şekilde Yunan ve Doğu fikirlerinden etkilenmiş ve bunları Hristiyan kavramlarıyla karıştırmış gibi görünmektedir. Diğer Gnostik kozmolojilerde olduğu gibi Valentinus, Pleroma'da bozulmadan ve tezahür etmeden ikamet eden, önceden var olan, bilinmeyen bir Tanrı'nın varlığını öne sürer. Sonunda bir dizi aeon yayılır, 15 erkek-dişi çifti oluşturur ve ikili (bir baba-anne) olduğu söylenen bilinmeyen Tanrı'yı yansıtır. En önemlileri ilk dört çifttir, Bythos (eril prensipte 'ilk derinlik') ve Ennoia ('düşünce', 'lütuf' anlamına gelen Charis ve dişi olan 'sessizlik' anlamına gelen Sige- olarak da adlandırılır); Nous ('anlama', erkek) ve Ale-theia ('gerçek', dişi); sonra Logos ('Kelime', erkek) ve Zoe ('hayat', dişi); ve son olarak Anthropos ("erkek", erkek) ve Ekklesia ("kilise", kadın). Yayılımlar, diğer sistemlerde olduğu gibi Sophia ("bilgelik", kadın) olan son kişiye kadar devam ediyor. Pleroma'nın sınırında, Kenoma'nın ("Aşağı Dünya", aynı zamanda Eksiklik olarak da bilinir) yaratılışına kadar çağlar boyunca mutlu bir şekilde yaşadığı Horos ("Sınır") vardır. Çağlar boyu yaratıcılarını tanımayı özlerler ve Sophia bu görevi eşinin bilgisi olmadan kendi başına üstlenir, bu da 'cehalet' görünümüne neden olur ve bu da sonuçta maddenin, Demiurge'nin ve maddi dünyanın ortaya çıkmasına yol açar. Platon'un, maddi dünyadaki her şeyin onun üzerindeki İdeal Dünya'nın zayıf bir yansıması olduğunu savunan Formlar Dünyası fikrini yansıtan Valentinus'un sistemi, maddi dünyanın Pleroma'nın gölgeli, kusurlu bir versiyonu olduğunu, iki dünyaya bazen Hebdomad olarak atıfta bulunulduğunu öne sürer (hebdomas, 'yedi' anlamına gelir, maddi olanın yedi alanına gönderme yapar) ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 49 •

--- SAYFA 52 ---

dünya) ve Ogdoad (sekizinci cennete atıfta bulunan, 'sekiz' anlamına gelen ogdoas'tan gelir). Hebdomad'ın yaratılışı sırasında veya hemen öncesinde bir noktada Sophia ikiye bölünür; yüksek benliği Sınırdaki durdurulur ve Pleroma'ya geri döner, alt benliği ise kırılır ve daha sonra madde içinde sıkışıp kalır. Demiurgos'u ortaya çıkaran bu aşağı Sophia'dır. Onu kurtarmak için yeni bir çift aeon, 'Mesih' ve 'Kutsal Ruh' maddi dünyaya gönderilir. Valentinianus sistemi insanlığı Hebdomad'ı yöneten Demiurge'nin eseri olarak görüyor. Üç ana insan grubu vardır: Hylics, Psychics ve Pnömatik. Hylic'ler kararlı bir şekilde 'madde' içinde olan ve yalnızca bedeninin kaygılarını önemseyen insanlardır: zevk ve rahatlık elde etmek, acıdan ve gereksiz düşüncelerden kaçınmak. Medyumlar, dünyevi varoluşun zevklerine ve acılarına o kadar kapılıp gitmeyen, ancak düşünmeye, hissetmeye ve ekzoterik (yani dogmatik) dine katılmaya daha yatkın insanlardır. Pnömatikler, dogma ve bölünmenin üstünde, irfan alabilen, manevi açıdan bilinçli insanlardır. İnsanlığı bu şekilde bölen Valentinus, Kilise Babaları tarafından sıklıkla eleştirilen Gnostik elitizm eğilimini yansıtıyor. (Söylemeye gerek yok, Babalar, Gnostik olsun ya da olmasın, diğerlerinin üzerinde Tek Gerçek Kilise olduklarını iddia eden bir duruş benimseyerek biraz elitisttiler.) Valentinus'u savunurken, insanları bu üç gruba ayırmasının nedeni, onların, tüm Gnostisizm'de olduğu gibi, ana akım dinin kurbansal kurtuluşundan ziyade, özgürleştirici bir irfan olan Mesih'in mesajına nasıl yanıt vereceklerini düşünmesiydi. Hristiyanlık. Hyliklerin durumunda, manevi tohum 'yola düşer', başka bir deyişle fark edilmeden gider; medyumların durumunda ise belki mesajı duyarlar, ancak tüm kurtuluş kavramını entelektüelleştirmeye fazlasıyla kapılırlar ve muhtemelen dogmanın demir kollarına çekilirler. GNOSTİKLER • 50 • sadece pnömatik bilimciler yapabilir.

--- SAYFA 53 ---

İsa'nın özgürleştirici sözlerini duymak ve aslında ne anlama geldiklerini anlamak. Bu nedenle pnömatik Gnostiktir ve Pleroma'ya giden yolda ilerleyebilir. Ancak bu bariz seçkinciliğe rağmen Valentinus'un felsefesi, başlangıçta bir hilik veya psişik olsa bile herkesin irfan elde edebileceğini savunur. Gerçekten de, ne kadar çok insan irfana ulaşırsa, bu Ogdoad ile Hebdomad arasındaki uçurumu da o kadar iyileştirir. Başka bir deyişle, Valentinianizm'de irfana ulaşmak yalnızca kişiyi özgürleştirmekle kalmaz, aynı zamanda maddi dünyanın Pleroma'nın kusursuz durumuna geri getirilmesine de yardımcı olur; bireysel kurtuluş bu nedenle bütünü kurtuluşuyla yakından bağlantılıdır. Valentinus'un Kristolojisi oldukça karışıktır; bu durum, orijinal kaynakların eksikliği, Kilise Babalarının çarpıtmaları ve Valentinianusçuların ardışık nesillerinin ayrıntılı incelemelerinin bir sonucu olabilir. Valentinus'un sistemi, maddi dünyanın Pleroma'nın ikinci sınıf bir kopyası olduğunu savunduğu için, biri göksel olan diğeri onun dünyevi kopyası olan, etten ve kandan bir bedene sahip olmayan, yalnızca birinin görünümüne sahip olan ve aynı zamanda da olmayan iki Mesih vardır. çarmıhta acı çekmek. (Bu, Doketizmin sapkınlığı olarak bilinmeye başlandı.) İsa'nın kişiliğinin doğası hakkındaki tartışmalar Kilise'de yüzyıllar boyunca hararetle bir şekilde devam etti ve Valentinianusçular için de durum aynıydı: İtalyan okulu, Mesih'in yalnızca vaftizinde pnömatik hale geldiğini - Sofya'nın bilgeliğiyle donatıldığını - savunurken, Anadolu okulu (Suriye ve Mısır'a dağılmış) İsa'nın doğumdan itibaren pnömatik bir vücuda sahip olduğunu ileri sürüyordu. Ana akım kilisenin aksine Gnostikler arasındaki fikir ayrılıkları zulme ve kan dökülmesine yol açmadı; aslında anlaşma eksikliği doğal görüldü ve teolojik çeşitlilik teşvik edildi. Valentinianizm içindeki iki farklı düşünce ekolünün yanı sıra, Valentinus'un bir dizi ardılı da vardı; bunların belki de en dikkate değer olanları Ptolemaeus ve Heracleon'du. Her ikisi de İtalyan ekolüne mensuptu ve ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER'in ikinci yarısında yaşamışlardı.

--- SAYFA 54 ---

ikinci yüzyıl. Ptolemaeus'un elinde Valentinianus Gnostisizmi öncelikle medyumların kaderiyle ilgilenen bir sistem haline gelir; Mesih esasen onların kurtuluşu için geldi. Herakleon'a göre, Gnostisizmin özü kurtuluştur ve sonuç olarak o, çok eski zamanlara ve Sophia'nın düşüşüne ilişkin mitler yaratmaya daha az eğilimliydi. Üçüncü bir Valentinianusçu olan Marcus, Yunan gizem kültürleriyle benzerlikler taşıyan bir Gnostisizm biçimini uygulamış gibi görünüyordu ve Pisagor ve onun tarafından uzun süredir uygulanan, gematria ve alfabenin harfleri hakkında mistik spekülasyonlar içeren bir mitoloji geliştirmişti. takipçileri ve daha sonra Kabalistik Yahudiler tarafından. Marcus, kendisini şeytana tapan ve putperest olmakla suçlayan Kilise Babalarını özellikle rahatsız etmiş görünüyordu; Orijinal kaynakların talihsiz bir şekilde kaybedilmesi nedeniyle Marcus'un Kilise Babalarını nasıl değerlendirdiğini bilmiyoruz, ancak bu duygunun muhtemelen karşılıklı olduğunu varsayabiliriz. Daha Sonra Gnostikler İkinci yüzyılda yaşamış birkaç önemli öğretmen daha vardır. Bunlardan biri, Monoimus, ikinci yüzyılın ikinci yarısında yaşadı ve Valentinianus Marcus gibi, sayı mistisizmi ve geometriyi birleştiren bir Gnostisizm biçimi geliştirdi. Ayrıca bir mektubunda bir arkadaşına gerçek Tanrı'yı nasıl bulacağını tavsiye etti; bu, bazı karmaşık mitolojilerinin aksine Gnostik yazıların canlandırıcı derecede basit bir örneğini sunduğu için tam olarak alıntılanmaya değer: Evren ve benzeri gibi yaratılmış şeylerde Tanrı'yı aramayı bırakın; O'nu kendinde ara ve her şeyi kendi içinde barındıran, 'Tanrım, aklım, aklım, ruhum, bedenim' diyen kişinin kim olduğunu öğren. Ve üzüntünün ve neşenin, sevginin ve nefretin nereden geldiğini, kendi isteği dışında uyanık olmayı, kendi isteği dışında uyumayı ve kendi isteği dışında aşık olmayı öğren. Ve eğer bunu yakından araştırırsan, O'nu GNOSTİKLER'de bulursun • 52 •

--- SAYFA 55 ---

sen atom gibi bir ve çoksun; böylece kendinizden bir çıkış yolu bulacaksınız.50 Suriyeli soylu bir filozof olan Bardaisan (155-233), Edessa Kralı IX. Abgar'ın ruhani danışmanı olarak hareket etmişti. Abgar'ın seleflerinden biri olan Abgar V'in, o sırada yakalandığı bir hastalığın tedavisi için İsa'ya bir mektup yazdığı söylendiğinden, ailede manevi konulara ilgi varmış gibi görünüyor. İsa da gitmeyi reddederek cevap yazdı, ancak bunun yerine üzerinde İsa'nın mucizevi bir şekilde boyanmış bir resminin bulunduğu bir bez ya da hikayenin bazı versiyonlarında üzerinde onun yüzünün izinin bulunduğu bir bez gönderdi. Görüntünün iyileştirici özelliklere sahip olduğunu ve Abgar'ın tamamen iyileştiğini söylemeye gerek yok. Bardaisan'ın Abgar IX'un sarayındaki başarıları da kendi açılarından aynı derecede dikkate değerdi. Hristiyan ilahisi türünü icat etti ve sayıları 150 civarında olan önemli bir ilahiler topluluğu oluşturdu; Eseri daha sonra Edessa'lı Kilise Babası Ephraim tarafından çalındı; kendisi bunların kendi besteleri olduğunu iddia ederken gerçek yazarlarını kafir olmakla suçladı. Bardaisan ayrıca bir dizi inceleme de yazdı; hayatta kalan tek eser, on dokuzuncu yüzyılda keşfedilen Ülkelerin Kanunları Kitabı'dır. Oldukça yaygın bir şekilde dolaşan Gnostik metin olan İnci İlahisi'nin de Bardaisan'ın eseri olduğu düşünülmektedir. Belki de Bardaisan'ın en büyük başarısı Kral Abgar'ı Gnostisizme dönüştürmekti; onun hükümdarlığı döneminde Edessa tarihindeki tek Gnostik devlet oldu. 'Libertine' Gnostikler Bazı Gnostik okullar, Kilise Babaları tarafından, Yahuda İskariot'u putlaştıran ve akla gelebilecek her günahı işleyen, canavarca boyutlardaki çapkınlar, katiller ve hırsızlar olarak tasvir edilmiştir. Karpokratlar, Cainitler ve Borboritler bu gruba dahildir. Gereksiz ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 53 •

--- SAYFA 56 ---

yani Babalar ya bu Gnostikleri yanlış anladılar ya da bu grupların uyguladıkları şeyleri kasıtlı olarak abartıp çarpıttılar. Karpokrat okulu, MS birinci yüzyılın başlarında İskenderiye'de yaşayan Carpocrates tarafından kuruldu. Basilides'in çağdaşı olan Carpocrates, eşi Alexandra ile birlikte, tahmin edilebileceği gibi, Kilise Babaları'na pek uymayan bir gerçeği öğretiyordu. Onların Gnostisizmleri Platon'dan etkilenmişti; Pleroma, Platon'un ideal formların yüksek dünyasına eşdeğerti. Onlar ayrıca reenkarnasyonu da öğretiler ve şuna inanıyorlardı: Maddi dünyadan ve onun patronlarından kurtulmak için insanın hayatın sunduğu her şeyi deneyimlemesi gerekiyordu; Deneyime doymuş olan kişi, sonunda dünyevi varoluştan yorulur ve Pleroma'ya dönmenin özlemini çeker. Bu süreç birçok yaşam boyunca gerçekleşebileceği gibi yalnızca bir yaşam boyunca da gerçekleşebilir. Irenaeus'a göre bu, Karpokratların her türlü ahlaksızlığa ve suça düşkün oldukları anlamına geliyordu; çünkü bu tür eylemler manevi yolun bir önkoşuluydu, ancak o onların vaaz ettiklerini uyguladıklarından şüphe ediyordu. Aslına bakılırsa, Gnostiklerin (Karpokratlar ya da başkaları) ahlaksız ya da ahlaksız davranışlara düşkün olduklarına dair hiçbir kanıt yoktur. Maalesef Kilise için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Ortaya çıkışları Karpokratlar'la hemen hemen aynı dönemde olan Kabilliler, Eski Ahit'teki ilk katil olan Kabil figürüne saygı duyarlardı. Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi öfke ve kıskançlığın tetiklediği bir eylemdi: Yaratılış kitabının dördüncü bölümüne göre, her iki kardeş de Tanrı'ya (Demiurgos) kurban adaklar sunar, ancak sözde Yüce, Kabil'in teklifini kabul ederken açıklanamaz bir şekilde reddeder. Abel'inki. Kabil, Habil'i öldürerek aşağı düzeydeki yaratıcı Tanrı'ya ve onun tüm işlerine isyan ediyor. Kabil'lilerin en çok saygı duyulan diğer figürü Yahuda İskariyot'tu; onun Mesih'e ihaneti, genellikle olduğu gibi, tarihteki en kötü ihanet olarak görülmedi, fakat dünyevi hizmeti tamamlandığında Pleroma'ya dönmesine izin verdiği için bizzat İsa tarafından onaylanan bir şey olarak görüldü. Gnostikler • 54 •

--- SAYFA 57 ---

Yahuda'yı İsa'nın en aydınlanmış öğrencisi olarak gören bu kitap, Cainitlerin başlıca metniydi. (Bu müjdeyi daha sonraki bir bölümde daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.) Karpokratlar gibi, Kabilliler de kişinin onlardan özgürleşebilmesi için tüm deneyimlerden geçmesi gerektiğine inanıyordu. Ve yine, Karpokratlar gibi, Kabilliler antinomist görüşleri benimsemiş olsalar da, onların yasa dışı veya ahlak dışı davrandıklarını gösteren hiçbir kanıt bize ulaşmadı. Her iki grup da Kilise Babalarının dedikodularının kurbanı oldu; bu kampanya o kadar başarılı oldu ki her iki grup da kötü olan her şeyin simgesi haline geldi. Kilise Babalarının hayal gücü ya da en azından başkaları tarafından başlatılan Gnostik karşıtı söylentilere inanma konusundaki duyarlılıkları, Epiphanius'un Borboritler olarak adlandırdığı bir grup hakkındaki açıklamasında doruğa ulaştı. Bu isim Yunanca 'çamur' anlamına gelen borboros kelimesinden türemiştir, dolayısıyla Borborit esasen hem fiziksel hem de ahlaki açıdan kirli kişi anlamına geliyordu. Epiphanius, Borborluların eşcinsel ilişki ritüeli uyguladıklarını ve kendilerine adet kanı ve meni sürdüklerini ve bunların daha sonra bir tür ayin olarak tüketildiğini iddia etti. Bu da yetmezmiş gibi insan fetüslerini de yedikleri söyleniyordu. Bu tür suçlamalar, Kilise'nin ahlaki açıdan üstün bir zemin ararken kullandığı standart suçlama cephaneliğinin bir parçasıydı (benzer suçlamalar daha sonra Yahudilere, cadılara, Tapınak Şövalyelerine⁵¹ ve hatta bazı papalara karşı da yöneltildi) ve bu nedenle Borborluların kendilerine atfedilen şeylerden herhangi birini gerçekleştirmiş olmaları oldukça düşük bir ihtimaldi. Sethianlar ve Ofitler Borboritler hakkında varsayabileceğimiz bir şey, onların kendilerinden bu isimle bahsetmedikleri neredeyse kesindir ve ismin Barbelo, Barbeloites veya Barbelognostiklerin bozulmuş bir hali olması mümkündür. Barbelo, Gnostisizmin bazı biçimlerinde gerçek Tanrı'dan gelen ilk yayılımı belirtmek için kullanılan bir isimdir (bilinen ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 55 •

--- SAYFA 58 ---

başka bir yerde Ennoia veya Düşünce olarak); aynı anda hem kadınsı hem de çift cinsiyetli olarak görülüyordu. Kafa karıştırıcı bir şekilde, Barbeloitler de kendilerine bu isimle hitap etmemiş olabilirler, çünkü bu, Kilise Babaları tarafından Gnostik karşıtı tiradlarında türetilen bir terimdi; Barbeloitlerin gerçekte kullandıkları isim korunmamıştır, ancak muhtemelen Gnostik grupların kendilerine atıfta bulunmak için sıklıkla kullandıkları isimler olan 'kutsal' veya 'dürüst' gibi bir isim kullanmışlardır. Barbeloitler metinlerinde, özellikle maddi dünyanın yaratılışında Barbelo'ya önem vermişlerdir. Marcus'un okulu gibi, kendilerini diğer Barbeloitlere tanıtmak için gizli tokalaşmalarla bir tarikat gibi faaliyet göstermiş görünüyorlar, ancak bu, Kilise'nin artan zulmü karşısında yalnızca pratik bir gereklilik olabilir. Barbeloitler, bilim adamlarının 'Sethian' olarak adlandırdığı bir Gnostisizm okuluna mensuptur; ancak Barbeloitlerden farklı olarak Sethianlar kendilerinden bu isimle bahsediyor gibi görünüyorlar. Setliler, Adem ve Havva'nın Kabil ve Habil'den sonra üçüncü oğlu olan Şit figürüne saygı duyuyorlardı. İki erkek kardeşinin, yaratıcı Tanrı'ya kurban sunma meselesi yüzünden ölümcül bir şekilde kavgaya tutuştuğunu gördükten sonra, Seth'in, Adem'in Nag Hammadi Kıyameti'nin onlara verdiği adla "Seth ve onun soyunun" özgürleştirici irfan armağanını deneyimlemeye devam edeceğini ancak aynı zamanda zulüm de deneyimleyeceğini tahmin eden Adem tarafından eğitildikten sonra irfanı kazandığı söylendi. Yaratıcı Tanrı tufanı gönderdiğinde, tipik Eski Ahit gaddarlığına yönelik zulüm, çok geçmeden Setliler - ve aslında tüm insanlık - tarafından deneyimlendi. Bu, olayların geleneksel versiyonunda olduğu gibi, Demiurgos'un insanlığı kötülüğünden dolayı cezalandırmak istemesi nedeniyle olmadı, Seth ve soyunun irfanı edinmiş olmasından dolayı öfkeli ve kıskanç olduğu için oldu. Başka hiç kimsenin Gnostik inisiye olmadığından emin olmanın en iyi yolu oldukça basitti: herkesi öldürmek. Ancak Demiurge'nin incelikli planı, GNOSTİKLER'in şahsında tek kadından oluşan bir Gnostik direniş hareketini hesaba katmamıştı. • 56 •

--- SAYFA 59 ---

Seth'in kız kardeşi Norea. Norea'nın, oldukça aptal bir Nuh olan kocasıyla sorunları vardı (en azından daha sonraki bir bölümde göreceğimiz gibi, Gnostik metinlerde bu şekilde tasvir ediliyor). Nuh'a, Yaratılış'taki geleneksel hikâyenin aksine, Ararat'ın değil, Seir Dağı'nın zirvesine bir gemi inşa etmesi talimatı verilmişti.⁵² Bir tuzaktan şüphelenen Norea, kocasına itiraz eder ama o dinlemez. Biraz daha güçlü bir şekilde vurgulamak için, Norea gemiyi yakar ve bu da Demiurgos'u o kadar kızdırır ki, itaatsizliğinin cezası olarak Norea'ya tecavüz etmesi için bir arkon lejyonu gönderir. Norea, yardım için gerçek Tanrı'ya başvurur, o da onun çağrısını duyar ve onu kurtarmak ve ona Gnostik doğruluğun yollarını öğretmek için aeon Eleleth'i (Bilgelik) gönderir. Tufan her halükarda gerektiği gibi gelir, Nuh ve ailesi gemiye sığınarak değil, parlak bir bulutta kurtarılır. Seth ve Norea'nın soyundan gelen Gnostikler, 'Seth'in büyük ırkı' olarak bilinmeye başlandı ve onların metinleri, mitleri ve hikayeleri Gnostik literatürün en önemlilerinden bazılarını oluşturdu. Bunlardan bazılarını sonraki bölümde inceleyeceğiz. Sethianlar gibi, Ofitler de görünüşe göre adı bize ulaşan bir öğretmen tarafından kurulmamış bir Gnostik okuldu. Gnostik bilgeliğin kökenini araştırırken, Cennet Bahçesi'ndeki Yılan hikâyesine irfanı ilk açığa vuran hikâye olarak saygı gösterdiler. Cennet hikâyesinin diğer versiyonlarında olduğu gibi, irfanı ilk kazanan Havva'dır ve bu nedenle Adem'den üstün görülür. Ofitlerin MS birinci yüzyılın sonunda, özellikle Suriye ve Mısır'da var olduğu görülüyor ve Setlileri etkilemiş ya da onların arasına dahil etmiş olabilirler. Çoğu Gnostik tarih gibi, birincil kaynakların eksikliği birçok grup ve bireyi oldukça belirsiz bırakıyor. Stephen Hoeller'in belirttiği gibi: Gnostikler... kendi kayıtlarını bırakmaktan ziyade tarihin korkunç akışından çıkmakla ilgileniyorlardı. Dünyayı aşmaya kararlı olanlar tarihin insanları değil; onlarınkinin bir tür gölge olması daha muhtemeldir. ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 57 •

--- SAYFA 60 ---

tarih ya da karşı tarih, zayıf ve isteksiz varlıklarının birkaç zayıf izini içerir.⁵³ Bu nedenle Gnostikleri tarihin karanlık camından görmek hem kaçınılmazdır hem de mutlaka kötü bir şey değildir. Hangi grubun veya öğretmenin belirli bir şeyi söylediğinin veya yaptığının kesin nedenlerinden ve nedenlerinden daha önemli olan, bizzat irfanın varlığı ve gerçek kurtuluş imkânıdır. Gnostiklere göre bu olasılık tarihin başlangıcından beri mevcuttur ve bugün de varlığını sürdürmektedir. Aslında tarih kitaplarının yazsın ya da kaydetmemesine bakmaksızın her zaman böyle olacaktır. Organizasyon ve Kutsal Ayinler Gnostik topluluklar, Valentinianusçular, Cainites'ler, Sethianlar ya da Gnostisizm'in başka bir mezhebine mensup olmalarına bakılmaksızın benzer çizgilerde faaliyet gösteriyor gibi görünüyor. Kilise Babaları tarafından elitizmle suçlanmalarına rağmen Gnostikler diğer pek çok açıdan şaşırtıcı derecede eşitlikçiydiler ve toplumun her düzeyinden taraftar çekiyorlardı. Belki de Gnostik grupların en belirleyici özelliği, otoriteyi ve her türlü hiyerarşiyi göz ardı etmeleriydi. Daha önce belirttiğimiz gibi, Valentinianusçular, kadınların ayinleri sunmasına izin vermek de dahil olmak üzere, hizmetleri sırasında sırayla papazlık yapacak kadar ileri gittiler; bu diğer birçok grup için de tipik bir durum gibi görünüyor. Tertullianus şöyle yakınıyor: "Kişi kimin katkımen olduğunu, kimin inançlı olduğunu bilmiyor, birbirleriyle (toplantı evinde) buluşuyorlar, birbirlerini dinliyorlar ve birbirleriyle dua ediyorlar."⁵⁴ Genellikle Sophia (ve bazen Ennoia veya Barbelo) olarak kişileştirilen ilahi dişiliğe duyulan saygı göz önüne alındığında, kadınların Gnostisizm'de aktif bir rol oynaması, üstlendikleri rahiplik rollerine ek olarak sıklıkla öğretmen, misyoner veya peygamber olmaları şaşırtıcı değildir. keyif aldım.İskenderiye'de öğretmenlik yapan Alexandra dışında GNOSTİKLER • 58 •

--- SAYFA 61 ---

kocası Carpocrates'in yanı sıra, ikinci yüzyılın ortalarında Roma'da öğretmenlik yapan Marcus'un öğrencisi Marcellina'nın ve Ptolemaeus'un manevi danışman olarak hareket ettiği anlaşılan arkadaşı Flora'nın isimlerini de biliyoruz. Gnostisizmin Kilise Babalarını rahatsız eden bir başka yönü de onların düzensizliği olarak gördükleri şeydi - Nag Hammadi'deki keşfe kadar, aynı şekilde Gnostiklerin esas olarak kendi bireysel uygulamaları ve mitleriyle meşgul oldukları varsayılıyordu. Bununla birlikte, Nag Hammadi'de keşfedilen Philip İncili gibi bazı metinler, Gnostiklerin, ironik bir şekilde, ana akım Kilise'dekilere oldukça yakın ayinlere sahip olduğunu göstermektedir. Philip İncili beş ayin listeler:55 vaftiz, chrisism, eucharist, kefarete ve gelin odası. Stephen Hoeller'in belirttiği gibi, 'Gnostik bir ayin nesnesi' sadece geçici değildir. Roma Katolik kutsal lütuf doktrininde olduğu gibi kutsallaştırılma, daha ziyade topyekün bir dönüşüm, Tanrılığın özüne bir değişim. Mükemmelleştirilmiş Gnostik, Mesih'in bir takipçisi değil, tanrılaştırılmış bir insandır; o başka bir Mesih'tir.⁵⁶ Vaftiz, ana akım Kilise'de olduğu gibi, Gnostiklerin inancına girer. Bazı Gnostiklerin (İtalyan Valentinianusçular gibi) İsa'nın Vaftizci Yahya'nın ellerindeki vaftizine verdikleri önem göz önüne alındığında, bunun önemi abartılamaz. Vaftiz olmak, kişinin önceki hayatından vazgeçtiğini ve yeni bir hayata girdiğini göstermenin bir yoluydu; bu da sonuçta Pleroma'ya ve gerçek Tanrı'ya geri dönmeye yol açacaktı. Ana akım Kilise'deki benzeri gibi Chrism, onaylanma olarak bildiğimiz dönemde uygulanan kutsal yağların kullanımını içerir. Chrism, Gnostikleri kendi yollarını daha da ileriye götürmeye adadı, petrol onları Pleroma'nın daha yüksek, gerçek dünyasına bağladı. Ana akım kilisede Efkariyeti, Mesih'in kurbanı için bir şükran günüdür, ancak Gnostisizm'de, ÖĞRETMENLER VE GELENEKLER • 59 •

--- SAYFA 62 ---

Mesih dünyaya getirildi. Kefaret, aynı şekilde, Gnostisizm'de bulunmayan orijinal günahtan kurtuluş değil, cehaletten kurtuluştur. Gnostik ayinlerin en büyüğü olan gelin odası, aynı zamanda Batı Kilisesi'nde doğrudan bir benzeri olmadığı için en az bilinenidir. Mistikler sıklıkla ruh ile Tanrı arasındaki birliği ilahi bir evlilik olarak tasvir ederler ve gelin odası da benzer şekilde değerlendirilebilir. Bu, Gnostik inanan ile tanrısal olan arasında bir birlik olarak ya da psikolojik terimlerle, kişiliğin tam bütünleşmesi, insan kalbindeki tüm karşıt güçlerin uzlaştırılması olarak görülebilir. Gelin odasının, yakında ayrılacak olanın arkonların ve Demiurge'nin pençesinden tamamen kurtulup Pleroma'ya ulaşmasını sağlayan bir ölüm döşeği ayini işlevi görmüş olması da mümkündür. Gnostikler, ayinlerin yanı sıra, uygulamalarında tılsımlar ve muskalar da kullandılar. Bunlar genellikle, bilinen herhangi bir dilden olmayan, genellikle ya ritüeller sırasında söylenecek uzun sesli harf dizileri ya da Abraxas gibi aeonik figürlerin isimleri olan sözde 'barbar kelimeler' ile yazılırdı. Gnostik efsaneye göre Abraxas, Hebdomad'ın üzerine çıkıp onu Pleroma ile madde dünyası arasında aracı bir figür olarak yönetmiş, kurtarılmış bir arkondur. Abraxas birçok Gnostik için bir hürmet figürü haline geldi ve genellikle değerli taşlar ve muskalar üzerinde horoz başlı, insan gövdeli ve bacaklar yerine yılan şeklinde tasvir edildi. Bir elinde kırbaç, diğer elinde kalkan tutuyordu. İnsan ve hayvanın bu garip karışımının sembolik bir anlamı vardı; horozun başı anlayışın şafağını temsil ediyordu (horozlar elbette geleneksel olarak şafağı karşılayan hayvandır) ve uyanıklık hissini temsil ediyordu; bir adamın bedeni, somutlaşmış logos'u, insanın anlama ve gelişme kapasitesini temsil eder; yılanlar sağduyuyu ve enerjiyi temsil eder; kırbaç ve kalkan sırasıyla yaşam gücünün dinamizmini ve bilgeliğin (büyük koruyucunun) dinamizmini simgelemektedir. GNOSTİKLER • 60 •

--- SAYFA 63 ---

Gnostik Dinler Mandaean'lar Önceki bölümde tartışılan çeşitli grupların aktif olmasıyla birlikte, bunların tümü veya çoğunu 'Hristiyan Gnostikler' olarak kabul edebiliriz (her ne kadar ilk Sethianlar Yahudi olsa da), şimdiki Irak'ta tam teşekküllü bir Gnostik din ortaya çıktı. Mandaean inancı, önceki bölümde incelediğimiz Gnostiklerin inançlarının çoğundan, öncelikle Hristiyan olmaması ve aynı zamanda organize bir din olması bakımından farklılık gösterir. Ve yine, şu ana kadar bahsedilen Gnostiklerin aksine, Mandaeanlar bugüne kadar hâlâ varlığını sürdürüyor. Bu belki de Müslümanların onları zulümden koruyan Kitap Ehli'nden biri olarak görmesi gerçeğine atfedilebilir; Avrupalı misyonerler ise onları Hristiyan sanıp, Mandaean'ın Vaftizci Yahya'ya duyduğu saygıya bir gönderme yaparak "Yahya Hristiyanları" olarak tanımladı. Hayatta kalmaları, kısmen onları diğer Irak halklarından ayıran neredeyse aşılmaz gizlilik örtüsünden de kaynaklanıyor. Kökenleri belirsizdir - başlangıçta ayrılıkçı bir Yahudi grubu olabilirler, ancak bu hala varsayımsaldır - ve Mandaean kelimesinin gerçekte ne anlama geldiğinden bile emin değiliz. Bir teoriye göre bu kelime, 'bilgi' anlamına gelen Aramice manda kelimesinden türemiştir. Başka bir teori, ismin, Mandaean ritüellerinin gerçekleştirdiği, çitlerle çevrili kapalı alanı ifade eden mandi'den türediğini ileri sürer; buradaki tek bina, bir tapınağın Mandaean eşdeğeri; bit manda, 'evi' anlamına gelir.

--- SAYFA 64 ---

bilgi'; Dolayısıyla bu etimolojide Mandaean 'bilgi evini kullanan kişi' anlamına gelir. Üçüncü bir teori ise ismin, İsa'yla aynı zamanda Kudüs'te olduğu söylenen ve adı "yaşam bilgisi" anlamına gelen efsanevi kurtarıcı Manda d-Hiia'ya bir gönderme olduğunu ileri sürer.⁵⁷ Gnosis, daha önce belirttiğimiz gibi, aynı zamanda "bilgi" anlamına da gelir ve bu nedenle genellikle Mandaean'ın aynı zamanda "gnostik" anlamına da geldiği varsayılır. Ancak Edmondo Lupieri, Mandaean'ların kendi aralarında nasuraiia ve mandaiia olmak üzere iki sınıf arasında ayrım yaptığını ileri sürer. Nasuraiia, gnostik türde bilgi olan nasurita'ya sahip olanlar iken, mandaiia sıradan inananları ifade eder. Tüm rahiplerin nasuraiia olması beklenir, ancak tüm nasurraia'ların mutlaka nasurraia olması gerekmez. rahipler.⁵⁸ Mandenler Vaftizci Yahya'ya saygı duyarlar ama Musa'yı, İbrahim'i ve İsa'yı ve daha sonra Muhammed Peygamber'i sahte öğretmenler olarak görürler. Bu göz önüne alındığında, vaftiz törenine büyük önem vermeleri ve bunun orijinal olarak gerçek Tanrı'nın diyarından geldiğine inandıkları temiz akan suda yapılması konusunda ısrar etmeleri belki de şaşırtıcı değildir. Bu nedenle tüm Mandaean şapelleri nehirler veya dereler tarafından inşa edilir ve vaftizler genellikle ilkbahar veya yaz aylarında yapılır. Cenaze töreni bir sonraki en önemli Mandaean ritüelidir. Ölen kişi işaretli bir mezara defnedilir; mezar taşının olmaması, her insanın içindeki ilahi kıvılcımla karşılaştırıldığında dünyevi bedenin önemsizliğini simgelemektedir. Daha sonra, ayrılan kişinin maddi dünyadan başarılı bir şekilde kaçmasını ve ışık dünyasına geri dönmesini sağlamak için 40 güne kadar sürelerle törenler düzenlenecekti. Mandaean kozmolojisinde Gnostisizmin iki Tanrısı vardır; sırasıyla aydınlık ve karanlık dünyalarında yaşayan gerçek Tanrı ve yaratıcı Tanrı. Maddi dünya, Hristiyan Gnostisizmde olduğu gibi, bir dizi yayılımın ardından, yaratıcı Tanrı'nın Ptahil olarak bilinmesiyle ortaya çıkar. İnsanoğlu Ptahil tarafından yaratılmıştır, • 62 • GNOSTİKLER

--- SAYFA 65 ---

ışık dünyasından gelen ruhları hariç. Mandaeanizm'in özgürleştirmeye çalıştığı şey, her insanın içindeki bu ruhlar veya ışık kıvılcımlarıdır. Hristiyan Gnostisizminden farklı olarak, özgürleştiren şey yalnızca irfan değil, aynı zamanda vaftiz, ayin ve cenaze töreni gibi Mandaean ayinlerinin yerine getirilmesidir. Mandaean Metinleri Başlıca Mandaean metni, 'hazine' anlamına gelen ve aynı zamanda 'Büyük Kitap' olarak da bilinen Ginza'dır. Mitolojik ve teolojik metinlerin yer aldığı Sağ Ginza ve şarkılar ve cenaze ritüellerinden oluşan Sol Ginza olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Çoğu Gnostik materyalde olduğu gibi, Mandaean ayinleri ve kutsal yazılar şiir kadar çarpıcı derecede güçlüdür. Ginza'da anlatılan kozmoloji, suyu ışık dünyası için bir metafor olarak kullanır: Büyük Ürdün canlandı ve canlı su onun içindeydi. Canlı sudan ışıklı su canlandı. Ben, hayat, canlandım Ve tüm uthralar - ışık varlıkları - yer buldu.⁵⁹ Tanrı Ptahil, hayatı yarattığında, su sembolizmi yeniden kullanıldı: O [Ptahil'in babası] bana parlak bir elbise giydirdi ve beni ışıktan bir örtüyle sardı. Bana, parlaklığıyla dünyaların parıldadığı büyük bir taç verdi ve bana şöyle dedi: 'Oğlum, Tibil'e (fiziksel) dünyaya git ve kara suları sağlamlaştı. Tibil dünyasını sağlamlaştıran ve yüzüne Ürdün nehirlerini ve kanallarını yazın.⁶⁰ GNOSTİK DİNLER • 63 •

--- SAYFA 66 ---

İsa ve Vaftizci Yahya'nın zıt tasvirlerinde yine su ön plana çıkıyor. İsa, "yaşayan vaftizi saptıran ve onları tıkalı sulara vaftiz eden" bir büyücü olarak tanımlanır.⁶¹ Öte yandan Yahya, "canlı ve parlak sularla dolu beyaz Ürdün'de vaftiz eder, onu ısıltılı giysilerle giydirebilir ve ışıktan türbanlarla örter."⁶² Ginza'nın İsa için daha sert sözleri vardır: Yahya'dan sonra dünya yalan söylemeye devam edecek ve Romalı İsa halkları bölecek; on iki baştan çıkarıcı [öğrenciler] dünyayı dolaşacak. [...] Anosh [kurtarıcı figürü] olan ışık gelir. Kendisini ışık melekleriyle eşit gören yalancı İsa'nın yalanlarını ortaya çıkaracak. Işık dünyasından gelmeyen bir kadının oğlu, yalancı, Romalı İsa'yı suçlayacak.⁶³ Ginza, Mandaean'ın merkezi metni olmasına rağmen, onların tek kutsal kitabı değil. Belki de bir sonraki en önemli kitap, Vaftizci Yahya'nın yaşamı ve öğretileriyle ilgili hikayeleri içeren Yuhanna Kitabı'dır. Yahya'nın doğumu kehanet edilir ve bunun sonucunda Kudüs Tapınağı rahipleri onu henüz bebekken öldürmeye çalışırlar. Yetişkin Yahya, hem Kudüs din adamlarının hem de büyük rakibi büyücü İsa'nın yalanlarını bilen ideal bir Mandaean olarak sunulur. Maniheiztlerin Maniheizmi, Babil'de katharoi (saf olanlar) olarak da bilinen bir Yahudi Hristiyan mezhebi olan Elchasaite olarak yetiştirilen Pers peygamberi Mani (215-277) tarafından kuruldu. Bir dizi ilahi vahiyden sonra Mani, Elchasaite'leri reform etmeye çalıştı, ancak kınandı ve atıldı. Yılmadan, üç eski Elchasaite'yle (bunlardan biri babasıydı) Mani'nin Işık Dini adını verdiği dinin propagandasını yapmak için güçlü bir misyonerlik kampanyası başlattı. Mani, Seth ile aynı geleneğe sahip olduğunu iddia etti. GNOSTİKLER • 64 •

--- SAYFA 67 ---

Zerdüşt'ün, Buda'nın ve İsa'nın, ancak bu önceki üstatların, açığa çıkarılması onun görevi ve yalnızca kendisine ait olan gerçeğin tamamını açıklamadıklarını söyledi. Mani'nin doktrini, amacı insanlığı tek bir kapsayıcı inançta birleştirmek ve kurtarmak olan Zerdüştlük, Hristiyanlık ve Budizm'den fikirler alarak mümkün olduğunca çok insana hitap edecek şekilde formüle edildi. Çeşitli geleneklerden ilham almak Gnostik bir özelliktir ancak Maniheizm'in Gnostik olan başka yönleri de vardır. Kendisinden önceki Bardaisan gibi Mani de, Pers Kralları Şapur (241-72) ve oğlu Hürmizd (272-3) yönetimi altında uzun yıllar saray himayesi altında yaşadı. Hürmizd'in kardeşi Behram 273'te tahta çıktığında, Mani gözden düştü ve bu kendinden menkul peygamberin onun yerine geçmesini görmek isteyen Zerdüşt rahipleri arasında düşmanlar edinmişti. Mani kanguru mahkemesine çıkarıldı, ölüm cezasına çarptırıldı ve hapse atıldı. Süresi dolmadan önce, Maniheiztlerin Mani'nin Tutkusu olarak adlandırdığı ağır zincirleri takarak 26 gün boyunca ıstırap yaşadı. Bedeninin başı kesildi ve başı şehir kapılarından birinin üzerinde sergilendi. Mani'nin kozmolojisi, ışığın ve karanlığın ebediyen var olan krallıklarını öne sürdüğü için kökten düalistti. Her zaman heyecanlanan ve ışığı kıskanan karanlık, ona saldırmaya karar verir ve onu savunmak için ışık, İlk İnsan'ı (Adem'le karıştırılmamalıdır) ve onun beş oğlunu karanlıkla savaşmaya gönderir. İlk İnsan'ın yavruları, hafif esintinin, rüzgarın, ışığın, suyun ve suyun çok uzun zamanlarıdır. ateş ve savaşta dumanın, ateşin, karanlığın, kavurucu rüzgarın ve sisin arkonlarıyla yüzleşirler. Arkonlar günü kazanır ve bunun sonucunda İlk İnsan ve onun aeonik soyunun karanlığa gömülmesi sağlanır. Işık Tanrısı şimdi İlk İnsan'ı kurtarır, ancak operasyon sırasında ruh Karanlıkta kalır. Bu, yeni bir göreve yol açar: ruhu veya ışık parçacıklarını, içinde sıkışıp kaldığı Karanlıktan ayırmak; bu amaçla GNOSTİK DİNLERİN Tanrısından Elçi olarak bilinen bir figür çıkar. • 65 •

--- SAYFA 68 ---

Işık. Elçi'nin ışığı geri almak için kurnaz bir planı var: Arhontları uyandırmak için 12 güzel Işık Meleği gönderiyor. Arhontlar, melekleri gördüklerinde hem günah hem de ışık yayarlar; günah madde dünyasına iner ve orada hayvanlar ve bitki yaşamında sıkışıp kalır. Bu sırada Elçi ve melekler, ışık dünyasına geri götürülmek üzere ışık parçacıklarını toplamaya başlarlar. Bunu gören Karanlığın Kralı, toplayabildiği kadar ışık parçacıklarını toplar ve ışığı hapsedecek iki varlık yaratır: Adem ve Havva. Adem ve Havva'dan geriye kalan ilahi ışık kıvılcıklarını toplama işinde Elçi'ye yardımcı olmak üzere, 'Işıklı' İsa onları uyandırmak üzere dünyaya gönderilir. Bununla birlikte, Cennet Bahçesi'nin diğer Gnostik versiyonlarının çoğundan farklı olarak, burada Bilgi Ağacı'nı ilk yiyen Adem'dir ve İsa'nın bunu teşvik etmesi üzerine, Karanlık Lord'un arkonları tarafından etin zevkleri konusunda eğitilmiş olan Havva'nın aklında başka şeyler vardır. Bu, ilk çocuklar olan Kabil ve Habil'in doğmasına yol açar ve o andan itibaren Elçi, insanların üreme sürecini durduramaz; insanlığın çoğalması, tüm ışığın tekrar bir araya toplanmasını daha da zorlaştırıyor. Bir tür ilahi 'B Planı' olarak Elçi, İsa'ya, kurtarma misyonunu tüm zamanlara, tüm insanlığa yayması talimatını verir. Maniheist İsa anlayışının, diğer Gnostik metinlerde yer alan ve İncil'deki 'Nasıralı İsa' ile aynı olmayan 'Işıklı' veya 'Göksel' İsa anlayışı olduğuna dikkat edilmelidir.⁶⁴ Maniheist İsa gerçekten de ilahi değil, insan olarak görülen ve Maniheistlerin kendisine hiçbir özel öğreti atfetmediği birinci yüzyıldaki fiziksel İsa'ya inmişti (Yeni İsa'yı kabul etmiyorlardı). Ahit veya İncilleri). Dahası, 'gerçek' İsa (Işıklı olan) Çarmıhta acı çekmedi, sadece öyle görünüyordu (ruhunu barındıran insan İsa acı çekti), Maniheizm'i Doketik sapkınlığa bağlayan bir inanç GNOSTİKLER • 66 •

--- SAYFA 69 ---

Gnostikler tarafından sıklıkla benimsenmiştir. Aydınlık İsa'nın aynı zamanda tarih boyunca Seth, Zerdüşt, Buda ve bizzat Mani gibi diğer büyük öğretmenlerin soyundan geldiği ve aynı zamanda ışığı maddeden kurtarmak için süregelen mücadelesinin bir parçası olarak doğada mevcut olduğu düşünülüyordu. Bu inancın bir sonucu olarak Mani, takipçilerine sık sık yollarına çıkan böceklerin üzerinde yürümeye ya da içlerinde hafif parçacıkların sıkışıp kaldığı düşünülen bitkilerin üzerine kazara basmamaya dikkat etmelerini söylüyordu. Elbette herkesin bu tür kısıtlamalara uymasını beklemek pratik olmazdı ve böylece iki ayrı Maniheist sınıfı ortaya çıktı: Seçilmişler ve Dinleyiciler. Seçilmişler, etten, şaraptan, küfürden ve seksten uzak durarak sıkı bir çilecilik uygulayan inancın rahipliğiydi. Mani kilisesinin sıradan inananları olan Dinleyicilerin aynı zamanda bakımları için para verdikleri rahiplere düzenli günah çıkarma gibi belirli kurallara uymaları da bekleniyordu. Dinleyicilerin mülk sahibi olmalarına ve evlenmelerine izin verildi ancak çocuk sahibi olmaları yasaklandı. Maniheizm, tıpkı kökten düalist Hristiyan Gnostisizmi gibi, içinde ışığı hapseden bir kaptan başka bir şey olarak görmediği bedenle ilgili her şeye karşı bir düşmanlık besliyordu. Maniheist Metinler Kilisenin Maniheizme karşı yürüttüğü kampanyalar o kadar etkiliydi ki, neredeyse tüm kutsal edebiyatlarının yok olmasına yol açtı. (Dokuzuncu yüzyıl Çin'indeki Maniheist karşıtı dürtüler de bu açıdan neredeyse aynı derecede etkiliydi.) Sonsuza kadar kaybolduğu düşünülen bir dizi metin, 1904 ile 1914 yılları arasında Çin'deki yıkık Maniheist manastırlarda keşfedildi; bu aslında bir 'Maniheist Nag Hammadi'ydi. 1929'da Mısır'da da keşifler yapıldı ve 1969'da daha başka metinler gün ışığına çıktı. Bu keşifler devrim niteliğinde GNOSTİK DİNLER • 67 •

--- SAYFA 70 ---

Maniheizm anlayışımızı değiştirdi ve Mani ile takipçilerinin bin yıldan uzun bir süre sonra ilk kez kendi sesleriyle konuşmalarına olanak sağladı. Kephalaiia, inancın temel ilkelerinin çoğunu kapsayan bir öğretiler koleksiyonudur; genellikle bir öğrencinin (bazen rakip) Mani'ye bir soru sorması ve Mani'nin bu soruya farklı uzunluklarda cevaplar vermesi şeklini alır: Öğrenci şunu sorar: [...] Hafif zihin nedir? Elçi (Mani) cevap verir: Eğer bu önemsenmediğin şeyleri sana söylesem ve bunlar senin endişenden sonra gerçekleşirse, ne yapman gerektiğini anlayacak mısın? Görenlere vizyon vereceğim! Susayanların içip yaşamaları için canlı çeşmeyi taşıtacağım.⁶⁵ İsa figürü, Maniheist kutsal metinlerde, Manden metinlerinden biraz daha olumlu bir şekilde tekrarlanır: Bu İsa ismi, onu çevreleyen bir lütuf vardır. Çünkü tövbe edene tövbeyi veren İsa'dır. O aramızda duruyor... vaazında söylediği gibi bizden uzak değil kardeşlerim: 'Ben size vücudunuzun giysisi kadar yakınım!' 66 Mandaean metinlerinde olduğu gibi, irfanın etkisini aktaran bazı çarpıcı tasvirler vardır: Bize Gerçeğin Ruhu'nu gönderen Rabbimiz İsa'yı kutsayalım! Gelip bizi dünyanın yanılgısından ayırdı, GNOSTİKLERİ getirdi. • 68 •

--- SAYFA 71 ---

bize onun evrene baktığı ve gördüğü bir aynaydı.67 İsa evrende bir nehir kazdı. Adı tatlı olsa bile bir nehir kazdı. Onu bir hakikat küreğiyle kazdı. Onu bir bilgelik sepetiyle taradı...68 Ele geçirilen diğer Maniheist kutsal metinler arasında, aslında uydurma Enoch Kitabı'nın bir kısmının Maniheist versiyonu olan Devler Kitabı'nı tespit edebiliriz; Mani'nin hayatı ve tutkusunu anlatan çeşitli metinler; ve Maniheist kozmoloji ve kozmogoni ile ilgili çok sayıda metin. Hermetizm Gnostisizmin Hristiyan olmayan diğer başlıca biçimleri arasında Hermetizm en önemlisidir. Kökenleri belirsizdir ve geleneksel olarak büyük bilge Hermes Trismegistus'tan geldiği şeklinde tanımlanır. Gerçekte Corpus Hermeticum olarak bilinen Hermes tarafından yazıldığı söylenen yazılar muhtemelen çağımızın ilk yüzyıllarında, büyük ihtimalle İskenderiye'de yazılmıştır. Hermetizm, Gnostisizm ile iki Tanrı inancını paylaşır; yaratıcı ve aşkın, gerçek Tanrı. Bununla birlikte, kurtarıcı bir figür yoktur ve Hermetik inisiye, yalnızca kendi çabasıyla ve kurtarıcı irfana ulaşarak kurtarılabilir. Doğa düşmüş olarak görülse de, kendilerini doğanın hizmetkarları olarak gören Hermetikçilerin müdahalesi yoluyla ilahi bir duruma getirilme potansiyeline sahiptir. Aslında ilahi olan doğada mevcuttur ve doğal maddelerle (simya) dikkatli çalışmanın hem doğada hem de ustada ilahiliği ortaya çıkaracağı düşünülüyordu. Valentinianusçular gibi Hermetikçiler de irfan sahibi olan her insanı sadece kendilerine değil, maddi yaratılışın tamamına yardım eden kişiler olarak görüyorlardı. Nag Hammadi kütüphanesi çeşitli hermetik eserler içerir: Şükran Günü Duası, Asklepios ve Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma. Bunlardan son ikisi önemlidir. Asklepios bir GNOSTİK DİNDİR • 69 •

--- SAYFA 72 ---

Hermes Trismegistus ile öğrencisi Asklepios arasında Tantrik seksten putlara tapınmaya ve ruhun doğasına kadar birçok konuyu kapsayan diyalog. Metnin en çok söyleyeceği şey ruhla ilgili olup, insanın ruhsal evrim ve irfan potansiyelinin önemini vurgulamaktadır: 'Tanrılar, insanların şeylerini bilir, tanrıların şeylerini bilir. Ve ben ilim ve bilgiye ulaşmış insanlardan bahsediyorum Asklepios. Ama bunlardan daha kibirli olanlar hakkında aşağılık bir şey söylememiz uygun değil, çünkü biz tanrısız ve kutsal meseleleri tanıtıyoruz.'69 Hermes, Asclepius'a manevi yolun çetin bir yol olduğunu ve bu yolun aynı zamanda arayan kişi üzerinde alay ve alay da getirebileceğini, çünkü dünya görünüşte dinsiz ve kendini beğenmiş olanlarla dolup taşmış olduğunu bildirir: 'Karanlık ışığa tercih edilecek ve ölüm hayata tercih edilecektir. Kimse cennete bakmayacak. Ve dindar adam deli sayılacak, kafir adam ise bilge olarak onurlandırılacak. Korkan adam güçlü sayılır. Ve iyi adam bir suçlu gibi cezalandırılacaktır.'70 Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem aynı zamanda bir diyalog biçimini alır (Corpus Hermeticum'un çoğunda olduğu gibi), bu kez ruhun kozmosun üst kürelerine doğru yükselişiyle ilgilidir. Sekizinci küre, Ogdoad'ın üst sınırı olarak görülüyordu, dolayısıyla dokuzuncuya doğru herhangi bir ilerleme, ruhun arkonların etkisinden neredeyse kurtulduğunun bir işaretiydi. Metinde Hermes Trismegistus, ismi açıklanmayan ve inanmayan öğrencisine, bu yükselişi gerçekleştirecek gücün içimde olduğunu bildiriyor: 'Aslında anlayış senin içinde yaşıyor; içimde sanki güç hamileymiş gibi. Çünkü bana akan çeşmeden hamile kaldığımda doğurdum.' GNOSTİKLER • 70 •

--- SAYFA 73 ---

'Babam, bana her kelimeyi çok iyi söyledin. Ancak az önce yaptığınız bu açıklama karşısında hayrete düştüm. Çünkü sen "İçimdeki güç" dedin.'71 Hermes öğrencisine dualarında dikkatli olmayı öğretir, çünkü ruhsal olgunluğa ulaşmak ilahi bir armağandır: 'Kendi içimde bir ilahi söylüyorum. Kendinizi dinlendirirken övgüde aktif olun. Çünkü aradığın şeyi buldun.' 'Ama kalbim dolu olduğu için övmem doğru mu baba?' 'Bu ölümsüz kitapta yazılması için Tanrı'ya şarkı söyleyeceğin için övgün ne kadar doğru.'72 Hermes ve öğrencisinin söylediği bazı dualar ve yakarışlar ilahiler ve Gnostik ritüellerde kullanılan, bilinen hiçbir dilden olmayan sözde 'barbar sözler' içerir. Bunlar muhtemelen tonlanmış, hatta hatta şöyle dedi: 'Beni bilge kıldığın zaman senden hayat aldım. Seni övüyorum. İçimde saklı olan ismini sesleniyorum: a o ee o eee ooo iii oooo ooooo ooooo uuuuuu oo oooooooooo oooooooooo oo. Sen ruhla var olansın. Size saygıyla bir ilahi söylüyorum.'73 Bir diğer önemli Hermetik metin, zihin ve bedene ilişkin ikili bir bakış açısını aydınlatan Poimandres'tir; birincisi ışıkla, hakikatle, ebedi ve nihai kurtuluşa ilişkilendirilirken, ikincisi karanlık, aldatıcı, geçici ve ölümlü olarak tasvir edilir. Poimandres'te dünyanın kusurlu olduğu kabul edilir, ancak Demiurge tarafından yaratılmış olmasına rağmen, olayların durumundan o sorumlu tutulmaz. İnsanlar, ilahi kaynağa geri dönmek istiyorlarsa eninde sonunda aşmaları gereken bir dünya olan bu dünyaya iniyor olarak tasvir ediliyor. Sekizinci küreye ulaşıldığında ruhun tanrısallığa ulaştığı kabul edilir: GNOSTİK DİNLER • 71 •

--- SAYFA 74 ---

[Aeonik] güçlere teslim olurlar, güç olurlar ve Tanrı'dadırlar. Gnosis sahibi olanların iyiliği, amacı budur: Tanrı olmak.74 'Tanrı olma' kavramının, Gnostiklerin 'artık Hristiyan değil, Mesih' olarak tanımlandığı Filip İncili'nde de yankısı vardır. Corpus Hermeticum'un on üçüncü kitabında Hermes Trismegistus, oğlu Tat'a irfanı şöyle anlatır: Hermes: Öyle olsa bile, bir insan yeniden doğduğunda o benim oğlumdur; algıladığı artık üç boyutlu bir cisim değil, maddi olmayan bir şeydir. Tat: Baba, şimdi aklıma bakınca kendimi Bütün olarak görüyorum. Ben gökteyim ve yerdeyim, suda ve havadayım; Ben hayvanların ve bitkilerin içindeyim; Ben rahimdeki bir bebeğim, henüz hamile kalmamış ve doğmuş biriyim; Ben her yerde varım. Hermes: Şimdi oğlum, yeniden doğuşun ne olduğunu biliyorsun.75 Yahudi ve İslami Gnostisizm Sethianlar gibi bazı Gnostik gruplar, başlangıçta Yahudi olabilir ve o dönemde hem Yahudilik hem de Filistin'deki değişimlere bir tepki olarak oluşmuş olabilir. Nag Hammadi kütüphanesi kesinlikle, Dünyanın Kökeni ve Arhontların Hipostazı gibi önemli Yahudi unsurları içeren metinler içerir ve bu metinler muhtemelen Yahudilerin mirasıdır. Gnostisizmin içinden büyüdüğü Yahudi matrisi. Genel olarak Hristiyan olarak kategorize edebileceğimiz klasik Gnostisizmin yükselişiyle birlikte, Yahudi Gnostik gruplar tamamen ortadan kaybolmuş gibi görünüyordu. En olası açıklama, tıpkı Hristiyanlığın Yahudiliğin ayrılıkçı bir kolu olarak başlaması gibi, onların da Hristiyan gruplara dönüşmesidir. GNOSTİKLER • 72 •

--- SAYFA 75 ---

O dönemden sonra Yahudilik içindeki belki de en Gnostik unsur, on ikinci yüzyılda Kör İshak gibi bilim adamlarının, özellikle de kendisinin yazdığı düşünülen Bahir'in Kitabı gibi yazılarında ortaya çıkan Kabalizmdi. 'Almak' anlamına gelen Kabala, Gnostisizm ile her türlü tanımın ötesinde bir Tanrı'yı paylaşır; Tanrı tarif edilemez, yalnızca deneyimlenir. Dahası, Tanrı'nın Gnostik Ennoia'yı anımsatan Shekinah adında bir kadın arkadaşı vardır. Maddi dünya kusurlu olarak görülüyor, ancak bu durum iyileşmeyi etkileyebilen Kabalist tarafından olumlu bir şekilde etkilenebilir. (Aynı fikir Hermetizm'de de bulunabilir.) Gnostisizm gibi, Kabalistik bilgi de ezoteriktir ve yalnızca inisiye olanlara açıktır. Barbar sözlerle yazılmış Gnostik mücevherleri hatırlatan kodlar ve şifreler önemli bir rol oynuyor. Her iki durumda da, konuya yabancı olanlar yalnızca anlamsız şeyler görecekler; metnin gerçek anlamını yalnızca Kabalistler ve Gnostikler anlayabilirdi. Kabalistlerin bu büyüğü yanı, uygulayıcılarının bazı topluluklarda fiili kafirler olarak görülmesine neden oldu; Kabalistlerden duyulan korkunun anti-Semitizmin artmasına neden olacağı endişesi daha ortodokstu. Gnostikler de aynı şekilde sapkınlıklarıyla ünlüydü, en azından Kilise Babalarının gözünde. Sapkınlık suçlamaları aynı zamanda İslam içindeki Gnostik unsurların da başına geldi. Bunlar, "abartılı" veya "aşırılıkçılar" anlamına gelen Şii gulatlardı ve bunların en dikkate değer erken dönem figürleri, "Hristiyan Gnostisizm tarihinde Simon Magus'la karşılaştırılabilir bir figür" olan Abdullah ibn Saba idi.⁷⁶ Diğer gruplar da ibn Saba'nın izinden gitti: Haşhaşiler, Dürziler, Süfiler, bunlardan sadece üçü, hepsinin Gnostik olduğu söylenebilir. Gnostik fikirlerin, özellikle MS yedinci ve sekizinci yüzyıllardaki İslami yayılmanın ilk yıllarında, İslam'a geçen yabancılar aracılığıyla Arap dünyasına ulaştığı düşünülmektedir. İslami Gnostisizmin başlıca metinlerinden biri, sekizinci yüzyılın sonlarında yazılan Kitapların Anasıdır. Teşhis formu şeklini alır. DİNLER • 73 •

--- SAYFA 76 ---

Cabir ve ustası Bakır arasında kozmoloji ve kozmogoni konularını kapsayan diyalog. Kibirli dünya hükümdarı, adı muhtemelen Yahudilerin düşmüş meleği Azazel'den türeyen Azazi'il'dir. Bunun tersine, perdenin arkasında bir kral olarak tasvir edilen gerçek Tanrı bilinmemektedir. O ancak bilgi ve dua yoluyla tanınabilir: Bilen yükselir ve kendisi hakkında ruha tanıklık eder.⁷⁷ GNSTİKLER • 74 •

--- SAYFA 77 ---

Metinler ve İnciller Nag Hammadi'nin keşfi, tarihteki Gnostik belgelerin en büyük ve en iyi bilinen bulgusudur. Metinler, daha önce de belirttiğimiz gibi, 13 deri koda bölünmüştür ve içerikleri bize Gnostisizmin mistik, efsanevi dünyasına doğrudan erişim sağlar. Nag Hammadi kütüphanesini oluşturan 52 eserden 40'ı daha önce bilinmiyordu. Metinler, yaratılış mitleri, ayin ve ritüel metinleri, ruhun doğası ve İlahi Dişil gibi çeşitli Gnostik temalar üzerine yazılar, İsa'nın sözleri, Havarilerin yaşamlarının yanı sıra az sayıda Hermetik metin ve Platon'un Devleti'nin bir bölümü gibi çeşitli Gnostik temalar üzerine yazılar gibi bir dizi gevşek kategoriye girmektedir. Başlangıçta günümüze ulaşmamış ya da onlardan hiçbir şey çıkarılamayacak kadar parçalı olan başka çalışmalar da vardı. Nag Hammadi kütüphanesinin tamamını incelemek şu anki tartışmamızın kapsamı dışında olsa da, daha önemli metinlerden birkaçı aşağıda yer almaktadır. Yuhanna'nın Apokrifonu Apokrif, ya da Yuhanna'nın Gizli Kitabı, bize ulaşan en ayrıntılı Gnostik yaratılış mitlerinden birini içerir. Daha eski bir Yahudi metnine dayandığı düşünülen Yuhanna'nın Apokrifonu, baştan sona Vahiyçi olarak görünen ve yaratılışın gizemlerini anlatıcı havari Yuhanna'ya anlatan İsa figürünü öne çıkaracak şekilde Hristiyanlaştırılmıştır. Gizli Kitap geniş çapta • 75 •

--- SAYFA 78 ---

kopyalanmıştır ve Sethian Gnostisizm okuluna aittir; Hatta Yuhanna İncili'nin devamı olarak gördükleri öne sürülüyor. Ana teması kötülüğün kökeni ve ondan nasıl kaçıp Pleroma'ya nasıl dönebileceğimizdir. Metin, Yahya'nın Çarmıha Gerilme'den bir süre sonra Kudüs'teki Tapınakta olmasıyla açılıyor. Bir Ferisi ortaya çıkar ve onunla alay eder ve ona öğretmeninin (İsa'nın) kafasını yalanlarla doldurduğunu, "zihinlerinizi kapattığını ve sizi anne babanızın geleneklerinden uzaklaştırdığını" söyler.⁷⁸ Sorunlu olan Yahya, düşünmek için bir dağa kaçar, birdenbire gökler açılır ve İsa ona bir çocuk şeklinde, sonra yaşlı bir adam ve en sonunda da bir genç olarak görünür. John'u teselli ederek ona 'Ben her zaman sizinleyim' diyor. Ben babayım, ben anneyim, ben çocuğum. Ben bozulmaz ve kirlenmiş olanım.'⁷⁹ İsa, gerçek Tanrı'nın tanımıyla başlayarak, onu 'hiçbir gözün bakamayacağı saf ışık' olarak tanımlayarak, yaratılış öyküsünü anlatmaya başlıyor. Bir, sınırsızdır, çünkü önünde onu sınırlayacak hiçbir şey yoktur, Anlaşılmazdır, çünkü ondan önce onu anlayacak hiçbir şey yoktur, Ölçülemezdir, çünkü daha önce onu ölçecek hiçbir şey yoktur, Görünmezdir, çünkü hiçbir şey onu görmemiştir, Ebedi, çünkü ebediyen vardır, Unutulmazdır, çünkü ondan önce onu anlayacak hiçbir şey yoktur. [...] Bir, âlem veren bir âlem, hayat veren, bereket veren mübarek, bilgi veren bilgi, iyilik veren iyi olan, merhamet ve kurtuluş veren merhamet, lütuf veren lütuftur.⁸⁰ Kendi yansımalarına aşık olan gerçek Tanrı, Barbelo'yu yayar ve onun nitelikleri şöyle sıralanır: 'Işığı babanın ışığı gibi parlar; o, mükemmel güç, mükemmel ve görünmez bakire ruhun suretidir... alemler arasındaki mükemmel ihtiyaç, • 76 • GNOSTİKLER

--- SAYFA 79 ---

glory of revelation'.⁸¹The Christ child is then born to Barbelo, followed by the emanation of the aeons and the appearance of the first human, Geradamas. His name probably means 'Adam the stranger', implying that Adam is a stranger to the created world of matter, whose real home is the eternal realm of light. The fall occurs when Sophia desires to bring forth a being without the approval or knowledge of her consort. The being she produces is Ialdabaoth, who 'did not resemble its mother and was misshapen' and has 'the figure of a snake with the face of a lion. Its eyes were like flashing bolts of lightning'.⁸² Ialdabaoth, believing himself to be the only god, takes power from his mother and produces from his own mindlessness the first archons, who rule over each sphere of the heavens. It is clear that the Demiurge's creation is flawed: When the light mixed with darkness, it made the darkness shine. When darkness mixed with light, it dimmed the light and became neither light nor darkness, but rather gloom.⁸³ Sophia, feeling depleted after Ialdabaoth's theft of some of her light, repents 'with many tears'. The beings in the Pleroma hear her and offer her praises to the great virgin spirit, who accepts Sophia's repentance. Sophia must remain in the ninth sphere 'until she restored what was lacking in herself'.⁸⁴ A voice calls out in Ialdabaoth's realm, 'The man exists and the son of Man', which the Demiurge thinks is his mother calling him. He doesn't realise that this is the true God speaking to him, who then appears to the arrogant creator God in human form. Inspired by this divine encounter, Ialdabaoth and a team of archons create Adam's soul. A still greater array of archons then create his body, each of them being given a specific job, from Raphao, who creates Adam's head, down to Miamai, who does the toenails. A further detachment of archons is required to animate TEXTS AND GOSPELS • 77 •

--- SAYFA 80 ---

Adem'e yine her birine belirli bir vücut parçasının sorumluluğu veriliyor, ancak ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar Adem'i hayata döndüremiyorlar. Bir grup çağ, Sophia'nın ışığını geri kazanmak ve Ialdabaoth'a Adem'e hayat vermesini tavsiye etmek için iner. Ialdabaoth bunu Adem'e ışık üflediğinin farkında olmadan yapıyor. İçinde Sophia'nın gücünün bir kısmını taşıyan Adam hemen canlanır. Ialdabaoth ve arkonlar, Adem'in kendilerinden üstün bir zekaya sahip olduğunu fark ederek kıskanırlar. Adem'i "tüm maddi alemin en alt kısmına" atarlar. Havva, Cennet Bahçesi'nde Adem'e katılır; Kartal şeklindeki İsa onlara hayat ağacının meyvesini yemelerini emrediyor. Ialdabaoth, Havva'nın irfana ulaştığını kıskanır ve ona tecavüz eder. Bu, Kabil ve Habil'in doğuşuyla sonuçlanır. Havva'nın Adem'den yalnızca üçüncü çocuğu Seth'ten bir çocuğu olur. Daha sonra İsa Yahya'ya insanın kaderi, inananların (Gnostikler) ve "bilgi sahibi olan ama yüz çevirenlerin" kaderi hakkında konuşur.⁸⁵ Apokrif, İsa'nın kendisini "ışık içinde yaşayan ışık" ve "duyan derin uykudan uyansın" olarak ilan ettiği ilahisiyle biter.⁸⁶ Diğer Nag Hammadi metinleri Gnostik kozmoloji ve kozmogoni hakkında farklı versiyonlar sunar; bunların arasında Arhontların Hipostası, Arhontların Kökeni Üzerine adlı kitap da vardır. Dünya, Adem'in Kıyameti ve Şem'in Açıklamaları; Mevcut ciltte yer olmaması ne yazık ki burada tartışmayı engelliyor. Gerçeğin İncili Gerçeğin İncili Valentinianus'un bir müjdesidir ve bazıları tarafından bizzat Valentinus'un eseri olduğu düşünülmektedir. Müjdeden Irenaeus tarafından bahsediliyor ve bu da onu ikinci yüzyılın ortalarına tarihlendiriyor ve bu da Valentinus'un yazarlığını daha da makul kılıyor. Genellikle GNOSTİKLER'in mücevherlerinden biri olarak kabul edilir • 78 •

--- SAYFA 81 ---

Nag Hammadi koleksiyonunun tamamı. Tamamı İsa'nın hayatını ve hizmetini bir anlatı olarak anlatan kanonik İncillerin aksine, Hakikat İncili, Gnostik İncillerin tipik bir örneğidir ve bu anlatıda büyük oranda yoktur. Müjde esasen şiirsel bir tefsirdir ve İsa'yı, cehaleti yalnızca terör ve korkuya yol açabilecek gizli babanın gizemlerini açığa çıkarmaya gelen 'sessiz bir rehber' olarak tasvir eder. İsa, yasayı analiz ederek dünyayı anlamaya çalıştıkları için aptal olduklarını iddia ederek diğer yazıcıların ve öğretmenlerin kafasını karıştırdı. Kurtuluşa götüren yalnızca bilgidir, yasanın lafzına bağlı kalmak değil. İsa'nın çarmıha gerilmesi, irfan müjdesini 'korkuların boş diyarına' getirmenin bedeli olarak görülüyor. Ünlü bir pasajda cehalet bir kabusu benzetilir: Ya bir yere kaçıyorlar ya da kovalandıklarında kaçacak güçleri yok. Darbelere bulaşıyorlar ya kendileri yaralanıyor. Yüksek yerlerden düşüyorlar ya da kanatları olmadan havada uçuyorlar. Bazen sanki peşlerinde olan kimse olmasa da sanki birileri onları öldürmeye çalışıyormuş gibi oluyor; Veya yanlarındakileri kendileri öldürüyorlar ve kanlarına bulanıyorlar. Tüm bunları yaşayanlar yani tüm bu karışıklıkları yaşayanlar uyanana kadar hiçbir şey görmezler çünkü rüyalar hiçbir şeydir.⁸⁷ Müjde, maddi varoluş kabusundan kurtulmanın tek yolunun uyanış, irfan kazanmak olduğunu belirtir. Thomas'ın İncili Tartışmasız en ünlü Nag Hammadi metni olan Thomas'ın İncili, aslında Oxyrhynchus'ta 1897'de üç Yunanca parçanın ortaya çıkarılması sırasında kısmen keşfedilmişti; diğer METİNLER VE İNCİLLER • 79 •

--- SAYFA 82 ---

fragments coming to light six years later. However, it wasn't until the complete text was recovered at Nag Hammadi (like the rest of the library, a Coptic translation), that scholars realised what they had had in their possession all that time.⁸⁸ The Gospel of Thomas is important in a number of ways. Although the Nag Hammadi Coptic version dates from the fourth century CE, the original Greek Thomas may have dated from as early as the first half of the second century. The gospel has been dated to around 140 by Gilles Quispel, but it has also been suggested that this was merely the date of the writing down of much earlier sayings. Indeed, the Gospel of Thomas, in its earliest, oral form, could date from 50-100 CE, making it contemporaneous with the four canonical gospels, if not earlier. If it is indeed this early, as evidence and scholarly opinion now suggest, then the Gospel of Thomas moves well beyond 'heresy'; indeed, it has been speculated that it may include original sayings of Jesus that were not recorded by the authors of the four canonical gospels. This in itself gives Gnosticism a major claim (if one were needed) to being a valid spiritual – and Christian – tradition dating back to the time of the Apostles. This is precisely the same lineage that the Roman Catholic Church uses to claim that it is the one true Church; the Gospel of Thomas, a stark, beautiful, poetic document of wisdom, would suggest otherwise. Thomas differs from the canonicals in that it is not a narrative gospel of Jesus' ministry and passion. As we have already seen, it presents itself as 'the secret words which the living Jesus spoke and Didymus Judas Thomas wrote down'.⁸⁹ Judas Thomas is Jesus' twin brother according to Syrian tradition, although whether 'twin' actually meant sibling in the sense of being related by blood, or was instead a metaphor for Thomas's spiritual development, is unclear.⁹⁰ In declaring itself 'secret', the Gospel of Thomas is nailing its Gnostic colours to the mast: these, it is saying, are the true teachings THE GNOSTICS • 80 •

--- SAYFA 83 ---

İsa'nın 'işitecek kulakları olanlara' yönelik olması. İsa'ya atfedilen ve Nag Hammadi orijinalinde numarasız olan 114 sözden oluşur; sayılar daha sonra açıklık sağlamak amacıyla bilim adamları tarafından eklenmiştir. Thomas İncili'nin bir yapısı yok gibi görünüyor: Atasözleri ve benzetmelerden etik ve eskatolojiye kadar çeşitli türden sözler vardır. İsa mucizeler yaratan, hastaları iyileştiren ya da ölüleri diriltten biri olarak değil, ruhani bir öğretmen olarak tasvir edilmiştir: Arayan, bulana kadar aramaya devam etsin. Bulduğunda sıkıntıya düşecektir. Sıkıntıya düştüğünde hayrete düşecek ve her şeye hükmedecektir.⁹¹ Thomas İncili'nin hem burada hem de başka yerlerinde vurgu, ruhsal yaşamın kişisel doğası üzerinedir: ruhsal yolda yürümesi gereken kişi İsa değil, öğrencidir. 70 demek şunu vurguluyor: İsa şöyle dedi: 'Eğer içinizdekini ortaya çıkarırsanız, sahip olduğunuz şey sizi kurtaracaktır. Eğer içinizde buna sahip değilseniz, içinizde olmayan şey sizi öldürecektir.'⁹² Kurtaracak olan, Thomas'ta hiç bahsi geçmeyen Mesih'in çarmıhtaki ölümü değildir, fakat düzenli ruhsal uygulama ve Söz 6'da özetlenenler gibi belirli temel kurallara uymaktır: Öğrencileri onu sorguya çektiler ve ona şöyle dediler: 'Oruç tutmamızı ister misin? Nasıl dua edelim? Sadaka verecek miyiz? Hangi beslenme biçimine uymalıyız?' İsa şöyle dedi: 'Yalan söylemeyin ve nefret ettiğiniz şeyleri yapmayın, çünkü göklerin gözünde her şey açıktır. Çünkü gizli olan hiçbir şey açığa çıkmayacak ve örtülü olan hiçbir şey açığa çıkmadan kalmayacaktır.'⁹³ METİNLER VE İNCİLLER • 81 •

--- SAYFA 84 ---

Tomas İncili'nde İsa'nın bir nevi Zen Budisti gibi görünmesine rağmen, dört kanonik müjdeyle çok sayıda paralellik vardır.⁹⁴ Örneğin, 5. Söz, 'açıklanmayacak gizli hiçbir şey olmadığını' ilan eder. Bu, Markos 4:22'de de tekrarlanıyor: 'Gizlenen ne varsa açığa çıkacak, örtülü olan da ortaya çıkacak.' 33 Şöyle diyor: 'Kulağınızda işiteceğiniz şeyi, diğer kulağınızda damlalarınızdan duyurun. Sonuçta kimse lamba yakıp onu sepetin altına koymaz ya da onu gizli bir yere koymaz. Aksine, gelen giden herkes onun ışığını görsün diye onu bir şamdan üzerine koyar' sözü, Sinoptik İncillerdeki benzer beyanlarla paralellik gösterir.⁹⁵ Söz 107'deki kaybolan koyun benzetmesi, Matta (18:12-14) ve Luka'da (15:4-7) değiştirilmiş biçimde yeniden ortaya çıkar. Bunlara ve kanonik İncillerle olan diğer paralelliklere rağmen,⁹⁶ Thomas'ın kendine has münzevi, Gnostik bir niteliği vardır. İsa takipçilerine 'yoldan geçenler' olmalarını (Deyiş 42)⁹⁷ ve irfan sözünü duyacak kulakları olmayan ve kendi görünürdeki doğruluklarını ilan etmekle meşgul olanların dünyasına karışmamalarını tavsiye eder: 'Rab dedi ki, yalak çevresinde çok insan var, ama kuyuda hiçbir şey yok' (Deyiş 74). Bu dar görüşlü, dogmatik dindar, hilik insanlar, Söz 113'ün önerdiği gibi gerçeği gerçekte olduğu gibi görmüyorlar: Müritleri ona, 'Krallık ne zaman gelecek?' dediler. O, 'Bekleyerek gelmeyecek' dedi. "İşte burada" ya da "işte burada" demek söz konusu olmayacak. Aksine, babanın krallığı yeryüzüne yayılmıştır ve insanlar onu görmezler.' Diriliş Üzerine İnceleme İnsanların gerçeği görememesi veya duyamaması kavramı Gnostik literatürde tekrarlanır; aynı şekilde insanların kutsal yazıları düzgün bir şekilde okuyamadıkları ve ne okuduklarını anlayamadıkları fikri GNOSTİKLER • 82 •

--- SAYFA 85 ---

gerçekten demek istiyorum. Gnostikler bunu kendilerinin yapabileceklerini hissedeceklerdir, bu da Gnostiklerin hem kendi hem de kanonik kutsal metinleri Irenaeus gibileri rahatsız edecek şekilde yorumlama eğilimini açıklamaktadır. Örneğin Gnostikler Aziz Pavlus'u, Şam yolunda Mesih'e dönüşümünü anlatırken kendilerinden biri olarak görüyorlardı. Pavlus kendisinin 'en yüksek göğes alındığını' ancak 'bunun gerçekten mi gerçekleştiğini yoksa bir görüm mü olduğunu' anlayamadığını yazıyor. Bu deneyim sırasında Pavlus 'sözlerle ifade edilemeyen, insan dudaklarının söyleyemeyebileceği şeyler duydu'.⁹⁸ Gnostik diriliş görüşü, tahmin edebileceğimiz gibi, ortodoks görüşten önemli ölçüde farklıdır. İznik İmanı, İsa'nın 'acı çektiğini, gömüldüğünü ve üçüncü gün yeniden dirildiğini' belirtir. Bu diriliş bedenseldir ve bir gün herkes tarafından deneyimlenecektir, Creed'in belirttiği gibi 'ölülerin dirilişini arıyoruz'. Ancak Diriliş Üzerine İnceleme olarak bilinen Gnostik metin, Dirilişi hiç de fiziksel olmayan, 'bedenden daha iyi' bir şey olarak kabul eder.⁹⁹ Pavlus'un tek gerçek anlayışı sunmak için yazdığı I Korintliler 15'teki diriliş yorumuyla olduğu gibi. Dolayısıyla Nag Hammadi İncelemesi de aynı şekilde neye inanacağını bilmeyen bir Gnostik için yazılmıştır. Anonim yazar, alıcısı olan Rheginos adlı bir adama, dirilişin Gnostik inanan için yaşanması gereken gerekli bir deneyim olduğunu, ancak bunun sıradan bilincin ölümünden irfan yaşamına yükseliş olduğunu söyler: O halde diriliş nedir? ... Sağlam duran gerçektir. O, var olanın açığa çıkışı, şeylerin dönüşümü ve yeniliğe geçiştir.¹⁰⁰ Philip'in İncili En şaşırtıcı derecede orijinal Nag Hammadi metinlerinden biri olan Philip'in İncili, METİNLER VE İNCİLLER'in bu yorumunu desteklemektedir. • 83 •

--- SAYFA 86 ---

diriliş, ruhsal arayıcıya "biz bu dünyadayken dirilişi kendimiz elde etmemiz en iyisidir" tavsiyesinde bulunur.101 Philip dirilişin gerçekte ne olduğu konusunda oldukça açıktır: Rab'bin önce öldüğünü, sonra dirildiğini söyleyenler yanılıyorlar, çünkü önce o dirildi ve sonra öldü. Eğer kişi ilk olarak dirilmeye ulaşmazsa ölmeyecektir.102 Bu fikir müjdede daha sonra tekrarlanarak dirilişin ölümden sonra değil, ölmekten önce gerçekleşeceği açıkça ortaya konmuştur: Önce ölüp sonra dirileceklerini söyleyenler yanılıyorlar. Eğer yaşarken ilk olarak dirilmeyi kabul etmezlerse, öldüklerinde hiçbir şey alamayacaklar.103 Bedenin dirilişi fikri çöpe atılmıştır, hatta Pavlus'un I Korintliler 15'teki bedenin dirilişiyle ilgili argümanı benimsenmiştir: Bazıları çıplak kalkmaktan korkuyorlar ve çıplak olanın eti giyenler olduğunu bilmiyorlar. Kendilerini soyunanlar [yani. çıplak olmayanlar] irfana kavuşurlar. 'Et ve kan, Tanrı'nın krallığını miras alamayacak.'104 Thomas'ın İncili gibi, Philip'in İncili de ara sıra anlatı dizisiyle birlikte sözler ve benzetmelerden oluşan bir koleksiyondur. Thomas'ın İncili bazen Zen Budizmi ile karşılaştırılırsa,105 Philip İncili'nde Taocu bilge Chuang Tzu'nun şiirsel bilmecesine benzer bir şeyler vardır: Tanrı Levi'nin boya işlerine girdi ve yetmiş iki renk aldı ve onları bir fiçıya attı. Onları tamamen beyaz bir şekilde çizdi. Şöyle dedi: 'Bu şekilde dünyevi oğul boyacı olarak geldi.'106 GNOSTİKLER • 84 •

--- SAYFA 87 ---

Müjde, Doğu felsefesiyle benzerliklerini daha da ileriye taşıyarak, bu dünyayı 'gerçekten gerçek olmayana doğru saptığımız' bir yanılsama olarak resmeder.107 Maddi düzlem ile Pleroma'nındaki arasındaki karşıtlık, belki de en güzeli şunda olmak üzere birçok deyişle anlatılır: Kışın ekenler yazın biçer. Yazın biçmek için dünyada ekelim. Kış dünyadır, yaz ise diğer alem.108 Kişinin bu dünyanın kışından gerçek dünyanın sonsuz yazına giden yolunu güvence altına almanın yolu, İsa'nın getirdiği özgürleştirici bilgiyi edinmek ve aynı zamanda vaftiz, chrisism, eucharist, kefarete ve gelin odası gibi kutsal törenleri gözlemlemektir. Bu sonuncu kutsal tören, daha önce belirttiğimiz gibi, genel olarak Gnostik deneyimin zirvesi olarak kabul edilir ve Philip İncili'nde birkaç kez bundan söz edilir. Philip'e göre Mesih, Adem ile Havva arasındaki ilkel ayrılığı iyileştirmek için gönderildi: Havva Adem'deyken ölüm yoktu. Ondan kesildiğinde ölüm ortaya çıktı. Olduğu şeye girer ve onu tamamen içine alırsa, ölüm ortadan kalkacaktır.109 Bunun anlamı, irfana ulaşmak için 'erkek' ve 'kadın' gibi kavramların bir kenara atılması gerektiğidir; yalnızca gerçeğe aç olan alıcı bilinç vardır ve bilincin işgal ettiği fiziksel beden tamamen gayri maddidir. (Benzer bir düşünce Tomas İncili'nin 114. ayetinde de ifade edilmektedir.) Ancak Philip İncili belki de şiiriyle ve bazen bize sunduğu şok edici görüntülerle en çarpıcı halindedir: METİNLER VE İNCİLLER • 85 •

--- SAYFA 88 ---

Tanrı insan yiyendir.110 İsa dünyayı çarmıha germek için geldi.111 Dünyada insanlar tanrılar yaratır ve onların yaratıklarına taparlar. Tanrılar onlara tapsa daha iyi olurdu!112 İsa herkesi kandırdı. Olduğu gibi görünmedi... Büyüklere büyük, küçüklere küçük göründü. Meleklerle melek, insanlara insan gibi göründü.113 Bu şaşırtıcı ifadeler Gnostiklerin şiire ve metafora olan sevgisini ortaya koyuyor. Tanrı elbette kelimenin tam anlamıyla insanları yemez, ancak bir kez irfana ulaşıldığında kişi, uyandıktan sonra hiçbir merhamet göstermeyecek olan Tanrı'nın içinde fiilen yutulur. Aynı şekilde İsa da tüm insanlara aynı şekilde görünmeyecektir, çünkü onların irfan mesajını anlama konusunda farklı kapasiteleri vardır; bu nedenle bazı insanlar için bir çocuk olarak, bazıları için ise tamamen yetişkin bir öğretmen olarak görünecektir. Philip bu görüntülere ek olarak, Yusuf'un oğlunun çarmıha gerildiği haçı yaptığını ve İsa'nın bu dünyayı bedenlen terk etmeden önce buna küçümseyerek güldüğünü anlatır. Ancak Philip İncili'nin tümü tasvirleri açısından tartışmalı değildir. Bazı şiirleri çok güzel: Değirmen taşıını çeviren bir eşek yüz mil yürümüş. Serbest bırakıldığında kendini aynı yerde buldu. Bazı insanlar uzun süre seyahat eder ama hiçbir yere varamazlar. Alacakaranlıkta hiçbir şehir ya da köy görmediler.114 Suyun içinde su, chrisim'in içinde ise ateş var.115 GNOSTİKLER • 86 •

--- SAYFA 89 ---

Bununla birlikte, Philippos'un en tartışmalı unsurları muhtemelen Mesih'in doğasıyla ilgili olanlardır ve aynı zamanda ilk Kilise'yi en çok rahatsız eden şeylerden biri, yani kadınların ve özellikle bir kadının yinelenen sorunudur: Üç Meryem Rab'bin yanında yürümüştür: Annesi, kız kardeşi ve onun arkadaşı Magdalalı Meryem...¹¹⁶ Arkadaşı Magdalalı Meryem'dir. İsa onu öğrencilerinden daha çok sevdi. Onu tüm öğrencilerinden daha çok sık sık yüzünden öptü. Ve dediler ki: 'Neden onu bizden daha çok seviyorsun?' Kurtarıcı onlara şöyle cevap verdi: 'Neden seni onun gibi sevmiyorum?'¹¹⁷ Meryem İncili 1896 yılında Yukarı Mısır'daki Akhmim'de keşfedilen Meryem İncili eksik kalmıştır. Ayrıca Yuhanna Apokrifonu, İsa Mesih'in Sofya'sı ve İncil'in kısaltılmış bir versiyonunu da içeren kodeks Petrus'un Yasası daha sonra Berlin'e taşındı ve burada Berlin Kodeksi olarak tanındı. Meryem İncili iki ayrı bölüme ayrılıyor (aslında bunlar başlangıçta iki ayrı metin olabilir), ilk bölüm dirilmiş İsa'nın öğrencilerine günahın doğasını öğrettiğini gösteriyor. Öğrencilerine günahın etik bir sorun değil, kozmolojik bir sorun olduğunu söyler: Günah, ruhsal ve maddi olanın uygunsuz bir şekilde karıştırılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra onlara, sahte öğretmenler tarafından yanlış yola yönlendirilmemelerini ve zaten sahip oldukları bilgiye kulak vermelerini hatırlatarak, onlara müjdeyi vaaz etmelerini emreder: 'İnsanoğlu içinizedir. Onu takip edin!'¹¹⁸ Tipik bir Gnostik tarzda, İsa ayrıca onlara 'kanunlar koymamalarını... böylece onlara bağlı kalmamanızı' söyler.¹¹⁹ Daha sonra, METİNLER VE İNCİLLER • 87 •'i bırakarak ayrılır.

--- SAYFA 90 ---

Müjdeyi vaaz etmenin tehlikelerini fark eden öğrenciler şaşkın ve üzgün: 'Eğer onu esirgemedilerse, bizi nasıl kurtaracaklar?'¹²⁰ Bu bizi müjdenin ikinci kısmına götürür; burada Meryem, İsa'nın diğer kadınlardan daha çok sevdiği ve gizli bilgiye sahip olan kadın olarak tasvir edilir. Görünüşe göre grubun lideri olarak öğrencileri cesaretlendiriyor ve onlara 'bizi hazırladığını ve gerçekten insan yaptığını', bunun da 'kalplerini iyiye çevirdiğini' hatırlatıyor.¹²¹ Petrus daha sonra Meryem'den onlara 'senin hatırladığın, senin bildiğin ama bizim bilmediğimiz kurtarıcının sözlerini' söylemesini ister ve Meryem'in İsa'nın özel öğretiler emanet ettiği tek öğrenci olduğunu açıkça gösterir. Daha sonra Meryem, kendisini kutsayan ve ona "zihin neredeyse, hazine oradadır"¹²² diyen İsa ile karşılaştığı bir vizyonu anlatır; bu sözler Matta 6:21'e kesinlikle Gnostik bir yorum katar ("Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacaktır"). Bu noktada müjdede birkaç sayfa eksik ve Meryem'in vizyonunun muhtemelen daha sonraki bir aşamasıyla yeniden başlıyor; burada ruh, beden ve dünyevi varoluşun prangalarından kurtulmuş, yükselişte olarak tasvir ediliyor: Beni bağlayan şey katledildi, beni çevreleyen şey yok edildi, arzum gitti, cehalet öldü. Bir dünyada başka bir dünya aracılığıyla özgürleştirdim, bir görüntüde ise göksel bir görüntü aracılığıyla özgürleştirdim. Bu, zaman dünyasında var olan unutkanlık prangasıdır. Şu andan itibaren zaman, çağ ve sonsuzluk boyunca sessizlik içinde dinleneceğim.'¹²³ Meryem görümünü anlatmayı bitirir bitirmez, öğrenciler kendi aralarında tartışmaya başlıyorlar. Özellikle Andrew ve Petrus, Meryem'in görümünün İsa'nın öğretilerini temsil ettiğine inanamıyorlar, onların şovenizmi oldukça belirgin: Petrus da tüm bu konularda ona karşı çıktı. Diğerlerine kurtarıcıyı sordu, 'Gerçekten bir kadınla bizim haberimiz olmadan gizlice mi konuştu?

--- SAYFA 91 ---

bilgi ve açıkça değil mi? Hepimiz dönüp onu dinleyecek miyiz? Onu bize mi tercih etti?'124 Levi, Meryem'in savunmasına gelen ve İsa'nın Meryem'i seçmesi halinde Petrus'un onu reddetme hakkı olmadığını savunan tek öğrencidir. Tartışma sonuçsuz kalır ve öğrenciler vaaz vermek için dışarı çıkarlar, ancak Karen L. King'in belirttiği gibi, 'okuyucu bu kadar gururlu ve cahil adamların ne tür iyi haberler duyuracağını merak etmelidir.'125 Meryem İncili'nin gösterdiği gibi, anlayan yalnızca Meryem (ve belki de Levi)'dir. İsa'nın öğretisi. Sadece bu da değil, metin 'onun diğer müritlere olan liderliğinin üstün manevi anlayışa dayandığını doğruluyor... Meryem İncili ruhsal açıdan gelişmiş kadınların liderliğini kayıtsız şartsız desteklemektedir'.126 Gnostik Dişil Meryem İncili, Gnostik topluluk içinde kadınların konumunu ve bilgeliğini savunan tek Gnostik metin değildir. Birkaç Nag Hammadi broşürü kadınlar için seslendiriliyor veya kadın kahramanlar var. En çarpıcı örneklerden biri Gök Gürültüsü: Kusursuz Akıl olarak bilinen bir metindir. Konuşmacı, muhtemelen Sophia'nın kendisi olmasa da, çağların en gençlerinden bir şeye sahip olan bir kadındır: Ben iktidardan gönderildim ve beni inceleyen sizler tarafından bulundum ve beni arayan sizler tarafından bulundum.127 Muhtemelen Yahudi ve Mısır bilgelik literatüründen etkilenen şiir, çoğu paradoksal olan şaşırtıcı ifadelerle dolu bir ilişki söylemidir: Ben ilk ve sonuncuyum. Onurlandırılan da, aşağılanan da benim. METİNLER VE İNCİLLER • 89 •

--- SAYFA 92 ---

Ben fahişe ve kutsalım. Ben karısıyım ve bakireyim. Ben anne ve kızım [...] Ben anlaşılabilir bir sessizliğim ve sık sık hatırlanan bir düşünceyim. Sesi çok olan sesim, görünüşü çok olan sözüm. Ben adımın söylenişiyim.128 Nag Hammadi metinleri arasında bir tür muamma olmasına rağmen - ne zaman, nerede yazıldığını ya da kim tarafından yazıldığını bilmiyoruz - okuyucuya güçlü bir kadın sunuyor, "özür ya da uzlaşma olmaksızın tam bir kadın güçlenmesinin erken bir örneği".129 Elaine Pagels Thunder: Perfect Mind gibi eserlerin, kadınların Gnostisizm'de ortodoks Hristiyanlıktan çok daha büyük bir statüye sahip olduğu gerçeğini yansıttığını öne sürüyor: Bizim O halde kanıtlar, dini teori ile sosyal uygulama arasında bir korelasyon olduğunu açıkça göstermektedir. Valentinianusçular gibi gnostik gruplar arasında kadınlar erkeklerle eşit kabul ediliyordu; bazıları peygamber olarak saygı görüyordu; diğerleri öğretmen, gezici müjdeci, şifacı, rahip, hatta belki de piskopos olarak hareket ediyorlardı.130 Bir başka Nag Hammadi metni, Ruh Üzerine İnceleme, ruhu dişil olarak tasvir ediyor ("bir rahmi bile var") ve onun Pleroma'da babasından ayrıldıktan sonra madde dünyasına inişini anlatıyor. Bir dizi sevgili tarafından istismar edildiği ve fahişe olduğu bir kadın bedeninde yaşıyor. Sonunda onu kirleten adamlar tarafından terk edilir ve "zavallı, ıssız bir dul, çaresiz" olur. Aşklarından doğurduğu çocukların hepsi "dilsiz, kör ve hastadır." Rahatsız oluyorlar.131 (Ruhun inişi, Ennoia'nın maddeye indiğini ve sonunda onun bir GNOSTİKLER haline geldiğini gören Simon Magus'un kozmolojisini hatırlatıyor.

--- SAYFA 93 ---

Simon bilgeliğini kendi mistik eşi Helen'de bulmuştur.) Metin daha sonra ruhun fahişeliği konusunda peygamberler Yeremya, Hoşea ve Hezekiel'den alıntı yaparak anlatımından ayrılır ve bunu Efeslilerden Aziz Pavlus takip eder: "Mücadelemiz ete ve kana karşı değil... ama bu karanlığın dünya yöneticilerine ve kötü ruhlarla karşıdır."132 Baba, ruhun sıkıntısı ve tövbe arzusu, rahmini içe doğru çevirir - başlangıçta onun dışındaydı - bu da onu vaftiz etme ve temizleme etkisi yaratır. Baba ayrıca, gelin odasının gizemlerinde yenilensin diye ruhun kardeşini de ona gönderir. Metin bize 'Bu evlilik cinsel bir evliliğe benzemiyor' diyor. 'Bu evlilikte bir kez birleştiklerinde tek bir hayat haline gelirler.'133 Ruh eski partnerlerini unuttur ve gerçek doğasına geri döner: Ruh kıpırdandı. Onun ilahi tabiatı ve dirilişi, daha önce bulunduğu yere dönebilmesi için babasından gelmiştir. Bu ölümden diriliştir. Bu esaretten fidedir. Bu cennete yükseliştir.134 Daha sonra metin okuyucuyu dua yoluyla, fiziksel sesimizi kullanarak değil, içten gelen ve derinliklerden gelen, iç çeken, yaşadığımız hayat için tövbe eden, günahları itiraf eden, içinde bulunduğumuz aldatmacayı fark eden ruhla tövbe etmeye teşvik eder. sığ olarak; boş gayreti algılamak; karanlıkta ve dalgada nasıl yaşadığımıza ağılıyoruz; bize acısın diye ne olduğumuz için yas tutuyoruz; kendimizden hâlâ olduğumuz kişi için nefret ediyoruz.135 Gnostik bir yazarın argümanlarını, erişebildikleri kaynaklar aracılığıyla desteklemesine ilişkin klasik bir örnek olarak, METİNLER VE İNCİLLER Üzerine Tefsirler • 91 •

--- SAYFA 94 ---

Soul, Homer'dan alıntılarla bitiriyor; Odysseus'un Kalipso'nun adasında mahsur kaldığını, eve dönme özlemini duyduğunu ve Helen'in Afrodite tarafından aldatıldığını üzüldüğünü gösteriyor. Tefsir bize 'ruhun fahişeliği' hakkında ne söylüyor? Pek çok Gnostik metin gibi, mesajını iletmek için alegori, şiir ve mit kullanır. Fahişe ruh, çeşitli vaatlerle yoldan sapmış bir kişiye ya da en son modalara kapılan, özgürlük ve mutluluk için çaresiz kalan bir manevi arayışçıya benzetilebilir. Bu nedenle, içlerindeki gizli irfanı görmezden gelen bir kişi. Muhtemelen Thunder'dan daha önemli: Perfect Mind, Pistis Sophia olarak bilinen bir metindir (başlık 'inanç-bilgelik' anlamına gelir). Askew adlı İngiliz bir doktor tarafından 1784 yılında Yukarı Mısır'da bulunan Nag Hammadi keşfinden önce ortaya çıkan en önemli metindi. British Museum onu 1795'te satın aldı ve daha sonra Askew Kodeksi olarak tanındı.¹³⁶ (Pistis'in daha basit, daha kısa bir versiyonu daha sonra Nag Hammadi'de bulundu.) Meryem İncili gibi Pistis Sophia da dirilişten sonra geçiyor ve Mecdelli Meryem'i öne çıkaran bir rol oynuyor. Metin bize, İsa'nın çarmıha gerilmeden sonra 11 yıl boyunca Dünya'da kaldığını ve bu süre zarfında irfan yolunda çok ilerlediklerine inanan öğrencilerine eğitim verdiğini ve şunları ilan ettiğini söyler: 'Yeryüzündeki tüm insanlardan önce biz kutsandık, çünkü Kurtarıcı bunu bize açıkladı ve biz Tamlığı ve tam tamamlanışı aldık.'¹³⁷ Ancak öğrenciler 'toplam bütünlüğü' aldıklarına dair inançlarında çok yanılıyorlar. 'tamamlama' (bölüm 2). Işık İsa'nın üzerine iner ve o göğşe alınır, bu da öğrencilerin 'son derece büyük bir heyecana' neden olur (bölüm 4). İsa geri döndüğünde onlara şunu bildirir: 'Geldiğim bölgelere gittim. GNOSTİKLER • 92 •

--- SAYFA 95 ---

ileri" (Bölüm 6) ve onlara "Gerçeğin başlangıcından tamamlanmasına kadar" her şeyi anlatmayı vaat ediyor. İsa'nın anlattığı uzun hikaye onun 'yukarı ve içeri' yolculuğuyla ve ışıktan bir giysi almasıyla ilgilidir. Göksel küreler boyunca seyahat ederek, İlk Gizem'in - gerçek Tanrı'nın - varlığını kürelerin yöneticilerine ve onlara eşlik eden meleklerle açıklar. On ikinci küreye ulaştığında ışığa direnmeye çalışan ve yordakçılarıyla birlikte ona karşı savaşan 'Büyük Zalim Adamas'la karşılaşır. İsa, güçlerinin üçte birini alarak hepsini sakatladı ve onlar 'sonsuzluklar içinde yok oldular ve dünyanın sakinleri gibi ölü ve yaşam nefesisiz hale geldiler' (Bölüm 15). İsa'nın konuşmasının bu noktasında Mecdelli Meryem konuşmak ister. İsa'nın cevabı, ona duyduğu saygıyı açıkça göstermektedir: Ve merhametli İsa, Meryem'e cevap verdi ve şöyle dedi: 'Meryem, sen mübarek olan, yücelerin tüm gizemlerinde mükemmelleştireceğim, açıklıkla söyle, sen, kalbi tüm kardeşlerinden daha çok cennetin krallığına yükseltilmiş.'¹³⁸ Meryem, İsa'nın anlatısını yorumlayarak, İşaya'nın onlara söylediklerini nasıl kehanet ettiğini anlatarak, sonra İsa'ya çeşitli sorular sormaya başlar. durumlar; İsa'yı sorgulayan tek erkek öğrenci, İsa'nın sözlerini yazmakla meşgul olan Philip'tir. Burada önemli olan Meryem'in sorularının ayrıntıları değil, İsa'dan kendisini daha iyi açıklamasını isteme konusunda öncülük etmesi gerçeğidir; bu da onun İsa'nın öğretisini diğer erkek öğrencilerden (muhtemelen Philip hariç) daha fazla aktif olarak özümlediğini gösterir. İsa konuşmasına devam ederek öğrencilerine Pistis Sophia'nın 'üzüntü içinde ve yas tuttuğunu, çünkü onun daha yüksek bölgesi olan on üçüncü çağa kabul edilmediğini' açıkladı (Bölüm 29). Pistis Sophia başlangıçta on üçüncü çağda veya küredeydi, ancak İlk Gizem'e - gerçek Tanrı - duyduğu özlemin METİNLERİ VE İNCİLLERİ vardı • 93 •

--- SAYFA 96 ---

onun aeonik görevlerini ihmal etmesine yol açtı. Daha sonra, diğer çağlarla birlikte kendi ışıklarını aşağıya doğru yansıtan Arrogant adlı bir rakip tarafından on üçüncü çağdan kandırılarak çıkarılır. Pistis Sophia, bu ışığı Birinci Gizem'in ışığı zanneder, ona doğru yönelir ve kaos ve madde dünyasının tuzağına düşer. Kalan gücünü elinden alan Ialdabaoth ile karşılaşır. Pistis Sophia tövbe ilahileri söylemeye başlıyor: 'Şimdi, bu nedenle, Ey Gerçeğin Işığı, bunu (sonsuz çağdan aşağıya inerek) masumiyetimde, aslan yüzlü ışık gücünün (Ialdabaoth) sana ait olduğunu düşünerek yaptığımı biliyorsun; ve işlediğim günah senin önünde açıktır. Beni daha fazla mahrum bırakma, ya Rab, çünkü başından beri senin ışığına inandım; Ey Tanrım, ey güçlerin Işığı, artık ışığımdan mahrum kalmama izin verme. Çünkü senin teşvikin ve senin ışığın uğruna bu baskıya düştüm ve beni utanç kapladı. Ve senin ışığının yanılsaması yüzünden kardeşlerime, görünmezlere ve Barbelo'nun büyük yayılımlarına yabancı oldum.' Meryem'e bir kez daha Pistis Sophia'nın öyküsünü yorumlama izni verildi ve öğrencilerine az önce duydukları şeyin Mezmur 68'de kehanet edildiğini anlattı. İsa onun yorumunu övdü ve Pistis Sophia'nın ikinci tövbesini anlatarak devam etti. İsa konuşmayı bitirdikten sonra, Meryem'in öğretiyi ilgilenmesi ve öğretiyi anlaması nedeniyle açıkça heyecanlanan Petrus, "Bu kadına katlanamayacağız, çünkü o bu fırsatı bizden alıyor ve hiçbirimizin konuşmasına izin vermedi, ancak birçok kez konuşuyor" (bölüm 36) diye yakını. İsa, Petrus'un ikinci tövbe hakkındaki yorumunu açıklamasına izin verirken Marta'nın üçüncü tövbe hakkında konuşmasına izin verilir (toplamda on üç tövbe vardır). John dördüncüyü yorumluyor, bu noktada Philip

GNOSTİKLER • 94 •

--- SAYFA 97 ---

kimse bir şey yazmadığından şikayet ediyor; İsa ona konuşmasını henüz bitirmediğini söyler, ancak aynı zamanda Tomas ve Matta'ya onların da yazma görevleri olduğunu hatırlatır. İsa öğrencilerine talimat vermeye devam ediyor ve her birinin İsa'nın sözlerini kendi anladıkları şekilde yorumlamalarına izin veriliyor. Ancak Meryem ile Petrus arasındaki uçurum daha sonra çok daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor. Birkaç kez daha konuşmasına izin verildikten sonra Meryem öne çıktı ve şöyle dedi: 'Rabbim, aklım her zaman anlayışlıdır, her zaman öne çıkıp onun [Pistis Sophia'nın] söylediği sözlerin çözümünü ortaya koyar; ama Petrus'tan korkuyorum, çünkü beni tehdit etti ve cinsiyetimizden nefret ediyor.'¹³⁹ İsa, şüphesiz Petrus'un duyabileceği mesafede, onun konuşma hakkını savunuyor: 'Işık ruhuyla dolup öne çıkan ve söylediklerimin çözümünü ortaya koyan her kimse, kimse onu engelleyemeyecektir.'¹⁴⁰ Petrus, onun yerine konulduğunda çenesini kapatır¹⁴¹ ve Meryem, metnin ikinci yarısında, İsa'nın asıl sorgulayıcısı ve tercümanı olur.' kelimeler. Pistis Sophia'nın en sonunda on üçüncü çağa dönmesine izin verilir ve burada İlk Gizem'e övgü dolu bir şarkı söyler. Metnin ikinci yarısı, İsa ışığa döndükten sonra öğrencilerin vaaz etmesi gereken etik talimatlarla birlikte başka vahiylerle de doludur: 'Dünya sevgisinden vazgeçin ki, ışığın gizemlerine layık olasınız ve köpek suratlı olanın katran ve ateş ceketlerinden kurtulasınız.' (bölüm 102) 'Kötülükten vazgeçin ki, ışığın gizemlerine layık olasınız ve kötülükten kurtulasınız. Ariel'in ateş denizleri.' (bölüm 102) METİNLER VE İNCİLLER • 95 •

--- SAYFA 98 ---

Vazgeçilmesi gereken şeylerin uzun bir listesini verdikten sonra, İsa öğrencilerine insanları 'Sakin olun, böylece Işığın gizemlerini alıp Işık Krallığı'nın yükseklerine çıkasınız' diye teşvik etmelerini söyler. Bunu Ortodoks ve Gnostikleri bir araya getiren başka öğütler takip eder: 'Onlara şunu söyleyin: İnsanlara karşı sevgi dolu olun... Nazik olun... Yoksullara, hastalara ve sıkıntılı olanlara hizmet edin... Tanrı'ya sevgi dolu olun, Böylece Işığın gizemlerini alabilir ve Işık Krallığının yükseklerine ilerleyebilirsiniz.'¹⁴² Bu, Pistis Sophia'nın elde ettiği ortodoksluğa en yakın olanıdır, çünkü uzunluğunun büyük bir kısmı kozmolojik yazılarla ve kapsamlı bir aeonlar, arkonlar ve mistik çağrılar dizisi ile kaplıdır. Çalışmanın sonraki bölümleri, günahkarın ölümden sonraki yaşam halleri ve arınmak için katlanmaları gereken reenkarnasyon döngüsü ile ilgilidir; İsa öğrencilerine, mükemmel ruhların sayısına her an ulaşılabilirliğinden, insanlara ruhsal gelişimi başka bir yaşam için ertelememelerini tavsiye etmelerini söyler. Bu noktada artık hiçbir ruh Işık Krallığına dönemeyecektir. Bu, zamanın sonu olacaktır ve İlk Gizemin gizemi tamamlanacaktır. evren ortaya çıktı, yani: Ben o Gizem'im.'¹⁴³ Gülen ve Dans Eden İsa İsa, kanonik kutsal metinlerde ve daha sonraki Hristiyan sanatında Acıların Adamı olarak ve aynı zamanda görünüşe göre asla gülmeyen veya gülümsemeyen bir adam olarak tasvir edilmiştir. Sonuç olarak, Kilise mizahtan arınmış bir yer haline geldi ve gülmek neredeyse günah sayıldı.¹⁴⁴ Gnostik yazarlardan bekleyebileceğimiz gibi, onların İsa versiyonu biraz farklıdır. En çarpıcı Gnostik müjdelerden ikisi olan Thomas ve Philip İncilleri, Doğu felsefeleriyle paralelliklere davet eder GHOSTİKLER • 96 •

--- SAYFA 99 ---

Budizm ve Taoizm gibi, ancak İsa'yı daha Helenistik bir tarzda tasvir eden başka Gnostik metinler de vardır. Başka bir deyişle, bazı Gnostik metinler Greko-Romen gizem okullarından etkilenmiş gibi görünmektedir ve bu nedenle tasvir ettikleri İsa'nın bir gizem dininin rahipliğiyle daha fazla ortak noktası vardır. Yunanca bir versiyonu 1890'larda Oxyrhynchus'ta keşfedilen Yuhanna'nın İşleri, bazı geleneklere göre yazarının Gnostik vakanüvis Leucius Charinus olduğunu öne süren ikinci yüzyılda yazılmış olabilir, ancak bu atıf kesin değildir.¹⁴⁵ Leucius'un, İsa hakkında gizli öğretiler ve hikayeler aldığı yaşlı Aziz Yuhanna'nın genç bir öğrencisi olduğu söyleniyordu. çarpmıha gerildikten bir süre sonra Küçük Asya'daki havarinin en ünlü pasajı 'Haç'ın Yuvarlak Dansı' olarak adlandırılan pasajdır. Bu sahne, Yuhanna'nın Elçilerin İşleri'nin çoğunun gerçekleştiği muhtemelen Efes'te bir kalabalığa verdiği vaaz biçimini alıyor. Yuhanna, İsa'nın tutuklanmasından önceki gece yaşanan olayları anlatıyor. Kanonik anlatımlarda, İsa Gethsemane Bahçesi'nde dua eder, ancak Yuhanna'nın Elçilerinin İşleri'nde¹⁴⁶ bunun yerine onlara dans etmelerini ve Tanrı'ya övgülerine "Amin" diyerek karşılık vermelerini emreder: Daha sonra bir ilahi söylemeye ve şöyle demeye başladı: "Yüceler sana, Baba!" Ve biz onun etrafında dönerek şöyle dedik: "Amin" "Yüceler sana, Söz! Yücelik sana, Lütuf!" 'Amin' [...] Seni övüyoruz, ey Baba. Karanlığın barınmadığı sana şükrediyoruz ışık.' 'Amin.'¹⁴⁷ Öğrenciler İsa'ya cevap vermeye devam ederken, o dans etmeye başlar ve onlara aynısını yapmalarını söyler: METİNLER VE İNCİLLER • 97 •

--- SAYFA 100 ---

'Dansa tüm evren katılır.' 'Amin' 'Dans etmeyen, ne yapıldığını bilmez.' 'Amin' İsa'nın ilahisi artık bir paradokslar dizisine dönüşüyor; kaçıp kalacağını, süslenip süsleneceğini, birleşip birleşeceğini söylüyor. İlahi bazı güzel mistik ifadelerle bitiyor: 'Ben beni görenler için bir lambayım.' 'Amin.' 'Ben algılayanlar için bir aynayım.' 'Amin.' 'Ben beni çalanlara açılan bir kapıyım.' 'Amin.' 'Ben sana giden bir yolum, yolcu.' 'Amin.' İsa daha sonra öğrencilerini, kendisini kendi içlerinde görerek dansı anlamaya teşvik eder; bu, Filipus'un, irfana ulaşmış olanların 'artık bir Hristiyan değil, Mesih' olduğu yönündeki ifadesini ve aynı zamanda İsa'nın şöyle beyan ettiği Thomas İncili'ni yansıtır: 'Kim benim ağızımdan içerse, onun gibi olacaktır. ben. Ben kendim o kişi olacağım ve gizli şeyler ona açıklanacak.'¹⁴⁹ Gizem okullarıyla benzerlik, İsa'nın öğrencilerine 'gizemlerim hakkında sessiz kalmalarını' emrettiği bir sonraki satırda açıkça ortaya çıkıyor! İsa, kendisinin çekmek üzere olduğu acıların gizemi aracılığıyla, öğrencilerin etkilenme şansına sahip olacaklarını ve bunu yaparken de 'bilge olmak için harekete geçecekler... Acı çekmeyi öğrenin ve acı çekmeme gücüne sahip olacaksınız' diye açıklıyor. acı çek.'¹⁵⁰ GHOSTİKLER • 98 •

--- SAYFA 101 ---

Yuvarlak Dans'ın ardından Haç Gizeminin Açığa Çıkması olarak bilinen bir bölüm gelir. İsa çarmıha gerildiğinde, havariler 'her tarafa kaçtılar' ve Yahya Zeytin Dağı'ndaki bir mağarada saklanıyordu. O oradayken İsa ona görünür ve çevresinde kalabalığın durduğu ışıktan yapılmış bir haçı ona gösterir. Haç, her şeyi birleştiren Söz'dür ve ancak insanlar ona kulak verdiğinde, insanlığın içine dağılmış olan tüm ışık parçacıkları yeniden bir araya toplanacak ve yukarı alınacaktır. İsa ayrıca Yuhanna'ya kendisinin Golgota'da 'çarmıhta olan kişi' olmadığını söyler, bu da İsa'nın insan değil ilahi bir varlık olduğuna dair yaygın Gnostik inancı yansıtır. Ayrıca İsa Yahya'ya şunu bildirdi: 'Acı çektiğimi duyduunuz, ama acı çekmedim; acı çekmediğimi ama yine de acı çektiğimi; delindiğimi ama yaralanmadığımı; asıldım ve asılmadım, benden kan aktı ama yine de akmadı.'¹⁵¹ Petrus'un Nag Hammadi Kıyameti¹⁵² çarmıha gerilme sırasında acı çekmeyen bir İsa imajını bir adım daha ileri götürerek İsa'yı 'ağaçta mutlu ve gülen' olarak tasvir eder.¹⁵³ İsa Petrus'a şunu açıklar: 'Ağaçta gördüğün, mutlu ve gülen kişi, bu yaşayan İsa'dır. Ama ellerine ve ayaklarına çivi çakılan bu kişi, onun tensel kısmıdır, bu, utandırılanın yerine geçen, onun benzerliğinde ortaya çıkan kişidir. Ama bir ona bakın, bir de bana bakın.'¹⁵⁴ Gerçek İsa gülerken etli bir İsa'nın çarmıha gerilmesi fikri, Kilise Babalarının kokulu tuzlara uzanmaları için fazlasıyla yeterli olacaktır; Ortodoks doktrini tamamen altüst ediyor. Ancak yıkım Gnostiklerin niyeti değildi. Daha ziyade çarmıha gerilmenin - İsa'nın diğer hizmeti ve öğretisi gibi - gerçekten yalnızca paradoks, şiir yoluyla anlaşılabilirliğine inanıyorlardı. METİNLER VE İNCİLLER • 99 •

--- SAYFA 102 ---

ve şaşırtıcı görüntüler. Gülen İsa kavramı belki de en iyi şekilde bu şekilde anlaşılır. Timothy Freke ve Peter Gandy, dünyanın güzelliklerle dolu olduğu kadar aynı zamanda acı ve ölümlle de dolu olduğuna dikkat çekiyor. Kendini özgürleştirmenin yolu, kişinin hem acı çekmenin üzerine çıkmasına hem de onu deneyimleyenlerle empati kurmasına olanak sağlayan irfan yoluyladır (buna "bilinçli yaşam" adını verirler): Berrak bir şekilde yaşadığımızda kendimizi her şeyi severken ve herkesle isteyerek acı çekerken buluruz. Bu, gülen İsa'nın yüce figürüyle sembolize edilen irfan durumudur.¹⁵⁵ Yahuda İncili Gnostikler Bahçedeki Yılanı görebilseydi Aden'in bilge ve iyi huylu, İsa'nın ise gülen ve dans eden bir öğretmen olduğu düşünülürse, o zaman Batı uygarlığı tarihinde uzun süredir en nefret edilen figürlerden biri olarak kabul edilen Yahuda İskariyot'un, Cainites gibi bazı Gnostik gruplar için saygı duyulan bir figür olması gerçekten de sürpriz olmamalıdır. Yahuda İncili'nin uzun süredir kaybolduğu düşünülüyordu; onun hakkındaki tek bilimiz, Cainites'in şunu yazdığını yazan Irenaeus'tan geliyordu: şunu beyan edin: Hain Yahuda bu şeylere [gnosis] tamamen aşınaydı ve gerçeği başka hiç kimsenin bilmediği şekilde bilen tek başına o, ihanetin gizemini başardı; Böylece hem dünyevi hem de göksel olan her şey onun tarafından karışıklığa sürüklendi. Yahuda İncili adını verdikleri bu tür hayali bir tarih üretiyorlar.¹⁵⁶ Bir başka Kilise Babası Salamisli Epiphanius, Yahuda İncili'nin, "kurtuluşumuz için iyi bir iş yapmış" biri olarak Mesih'e ihanet eden kişiye büyük saygı gösterdiğinden şikayet ediyordu.¹⁵⁷ Ancak 2004'teki bir basın toplantısında, GNOSTİKLER • 100 •

--- SAYFA 103 ---

Müjde sonunda bulunmuş olabilir. Keşfi cinayeti, karaborsa anlaşmalarını ve Mısır'dan kaçırılan metinleri içeren Nag Hammadi kütüphanesinde olduğu gibi, Yahuda İncili'nin keşfi de bir gizli anlaşma, hırsızlık ve akademik çekişme destanıydı. Görünen o ki, 1978 yılında Kahire'nin yaklaşık 190 kilometre güneyinde yer alan Maghagha köyü yakınındaki bir mağarada bir kodeks (bundan sonra Codex Tchacos olarak anılıyor) keşfedildi. Nag Hammadi'de olduğu gibi bu keşif, okuma yazma bilmese de Kıpti dilinde yazıldığını bilen ve antika pazarında eski kitap için iyi bir fiyat bulabileceklerini bilen yerel halk tarafından yapıldı. Kodeks, Hanna adında Mısırlı bir satıcıya satıldı, o da alıcı bulmakta başarılı olamadı. Daha da kötüsü, kodeks 1982'de ondan çalındı ve onu aramak için satıldığından şüphelendiği Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı. Kodeks sonunda kurtarıldı ve 1983'te Cenevre'deki Amerikalı koptologlara satışa sunuldu. Amerikalılar geldiğinde, kodeksi makul durumda buldular ve Gnostik metinler içerdiğini fark ettiler. Ancak istenen fiyat olan 50.000 dolar çok fazla görüldü ve Amerikalılar evlerine gitti. Hanna, kodeksi Hicksville, New York'ta bir kiralık kasaya koydu ve görünüşe göre sonraki 17 yıl boyunca orada kaldı. Kodeks nihayet 2001'de satıldı ve o yılın 24 Temmuz'unda geçici olarak Yahuda'nın İncili olarak tanımlandı. Ancak kodeks, kiralık kasadaki 17 yıllık kalışı sırasında büyük ölçüde bozulmuştu ve bunun sonucunda, onun tamamen parçalanmasını önlemek için çok fazla çalışma yapılması gerekmişti. Nihayet 2006'da bir çeviri çıktı.158 Artık müjde geniş çapta ulaşılabilir olduğuna göre, Irenaeus'un Yahuda İncili'ni Yahuda'yı Gnostik öğretilere "tamamen aşına" olarak tasvir ederken ve "gerçeği başka hiç kimsenin bilmediği şekilde bilen tek başına, ihanetin gizemini başardığını" anlatırken oldukça haklı olduğu görülebilir. Bu müjdeye göre Yahuda, Mesih'in 12 kişi arasında İsa'nın tam olarak kim olduğunu anlayan tek kişi olan en iyi ve en sadık öğrenci: METİNLER VE İNCİLLER • 101 •

--- SAYFA 104 ---

Yahuda ona şöyle dedi: 'Senin kim olduğunu ve nereden geldiğini biliyorum. Sen ölümsüz Barbelo diyarındansın. Ve ben seni gönderenin adını söylemeye layık değilim.'159 Her ne kadar esas olarak İsa ile Yahuda arasındaki uzun bir konuşmadan oluşsa da, Yahuda İncili'nde az miktarda anlatım vardır; tasvir ettiği olayların 'Fışık Bayramı'nı kutlamadan üç gün önce' gerçekleştiği söylenir.160 Öğrenciler Efkaristiya'yı kutluyorlar, ancak İsa onlara gülüyor. Soru sorulduğunda, İsa öğrencilerinin farkında olmadan hareket ettiklerini söylüyor. gerçek Tanrı'yı değil, yaratıcı Tanrı'yı övmek. Bu, öğrencileri kızdırır ve onlar 'kalplerinden O'na küfretmeye başlarlar'.161 Yahuda daha sonra İsa'ya 'ölümsüz Barbelo diyarı' yorumunu yapar ve 'krallığın gizemleri' konusunda özel eğitim almak üzere bir kenara alınır. Ertesi gün İsa öğrencilerinin yanına tekrar göründü ve öğrencilerin hepsinin rüyasında Yerusolim'deki tapınağı gördüklerini bildirdiler. Rüya rahiplerin insanları sunakta beklettiği, kendi eşlerini ve çocuklarını kurban ettikleri, bir yandan da sahte bir dindarlık sürdürdükleri görülür. Bu, Hristiyanlıkta yeni ortaya çıkan ortodoksluğa bir saldırı gibi görünmektedir; İsa öğrencilerine bu konuyla hiçbir ilgilerinin olmamasını söyledi. Onlara güvence vererek şunu söyler: 'Her birinizin kendi yıldızı vardır'; bu, bir kişinin iyi yaşaması durumunda, öldüğünde kendisine atanan yıldıza geri döneceğine inanan Platon'a olası bir göndermedir.162 Görünüşe göre bu rüyayı görmeyen tek kişi Yahuda'dır. Bunun yerine İsa'ya, diğer öğrencilerin onu taşıdığına dair bir görüş gördüğünü söyler. Yahuda, arkonların kontrolü altında olduğundan endişeleniyor, ancak İsa, ruhen diğer öğrencilerden çok daha fazla ilerleyebileceğini söyleyerek ona güvence veriyor. Bunu, gerçek Tanrı'nın çağları ve melekleri yarattığı kozmolojik bir söylem takip eder. Meleklerden biri olan Saklas ("aptal" anlamına gelen Ialdabaoth'un alternatif adı) daha sonra insanlığı yaratır. Yahuda, İsa'ya insanlığın kaderi hakkında sorular sorar, ancak İsa ona endişelenmemesini söyler, çünkü Saklas ve arkonları bir gün 'Saklas geldiğinde' yok edilecektir. GNOSTİKLER • 102 •

--- SAYFA 105 ---

kendisine ayrılan süreyi tamamlar'.163 Yahuda vaftiz edilenlerin ne yapması gerektiğini sorduğunda İsa, Yahuda'nın gerçek kaderini açıklar. Saklas'a kurban sunanlar -muhtemelen ortodoks Hristiyanlığa katılanlara atıfta bulunarak- 'hepsini aşacak' Yahuda'dan daha aşağı konumdadırlar. Çünkü beni giydiren adamı feda edeceksin'.164 Başka bir deyişle, İsa aslında Yahuda'dan gerçek İsa'yı ölümlü bedeninden, 'beni giydiren adam'dan kurtarmak için ona ihanet etmesini istiyor. Bundan sonra İsa, Yahuda'ya 'yol gösteren yıldızın sizin yıldızınız olduğu' konusunda güvence verir ve Yahuda'nın şekli parlak bir buluta dönüşür, bu da onun diğer öğrencilerden daha yüksek bir ruhsal gelişim düzeyine ulaştığını gösterir. Müjde, Yahuda'nın İsa'nın isteğini yerine getirmesiyle sona erer: efendisini yüksek rahiplere ihanet eder. Ortam, kanonik İncillerdeki gibi Gethsemane Bahçesi değil, Son Akşam Yemeği'nin kutlandığı oda gibi görünen yerdir.165 Çevrede destekçilerin olması ve 'herkes tarafından bir peygamber olarak görülmesi' nedeniyle yüksek rahipler, İsa'yı tutuklarken karışıklık çıkarmaktan çekinirler. Müjdenin son anları bir Bresson filminin tüm sadeleştirilmiş dindarlığını taşıyor: Onlar [başrahipler] Yahuda'ya yaklaştılar ve ona şöyle dediler: 'Burada ne yapıyorsun? Sen İsa'nın öğrencisisin.' Yahuda onlara istedikleri gibi cevap verdi. Onlardan bir miktar para alıp kendisini onlara teslim etti.166 Çarmıha gerilme gösterilmemiştir; Yahuda'nın intiharı da değil. Aslında, müjdenin başlarındaki rüyasına dayanarak, diğer havarilerin Yahuda'yı taşıyarak öldürmeye çalıştığı anlaşılıyor. Efendisine ihanet ederken herhangi bir iç kargaşa yaşayıp yaşamadığı da bizim için merak konusu. Metin, İsa'nın en güvendiği ve sadık öğrencisi olan Yahuda'nın efendisinin son arzusunu yerine getirdiğini gösteriyor. METİNLER VE İNCİLLER • 103 •

--- SAYFA 106 ---

İznik Konsili ve Athanasius'un Mektubu Yahuda İncili'nin yazıldığı dönemde, muhtemelen ikinci yüzyılın sonlarında, Gnostisizm ile ortodoksluk arasındaki çizgiler giderek daha kesin bir şekilde çiziliyordu. Ortodoksluğu neyin oluşturduğunu belirleme süreci uzun ve yavaş bir süreçti ve onlarca yıl boyunca Gnostikleri ortodokslardan ayırmak zordu. Valentinianusçular gibi Gnostikler kendilerini Hristiyan olarak görüyorlardı ve inançlarının Irenaeus gibiler arasında neden bu kadar öfke uyandırdığını anlayamıyorlardı. Bir süreliğine sapkınlık ile ortodoksluk arasındaki çizgiler, bazı Kilise Babalarının kendilerini Gnostisizme yaklaştıran fikirlerini ifade etmelerine olanak tanıyacak kadar belirsizdi. İskenderiyeli Clement ve Origen bu açıdan belki de en önemlileridir. Clement, yazılarında gerçek bir Gnostik yaşamı Tanrı ile birlik içinde görerek, gerçek bir irfan ve sahte bir irfan tanımladı: Benim görüşüme göre, Gnostik'in yaşamı, Rab'bin geleneğine karşılık gelen işlerden ve sözlerden başka bir şey değildir.167 Origen, bilginin inançtan daha önemli olduğunu vurguladı ve ruhun önceden var olduğunu, maddeye düştüğünü ancak bir gün Tanrı'ya döneceğini savundu. Ancak bu tür heterodoks düşünceler hoş karşılanmadı ve Origen, hayatının ilerleyen dönemlerinde kafir olarak görüldüğü bir döneme katlandı. Hristiyanlık 313'te Roma İmparatorluğu'nda yasallaştırıldığında, ortodoksluğun savunucularının (Irenaeus, Hippolytus ve Tertullianus'un ruhani torunları) kendi dinlerini İmparator Konstantin'in İmparatorluğu elden geçirmesiyle uyumlu hale getirmeleri an meselesiydi. Hristiyanlık içindeki çeşitli hizipler çeşitli doktrinsel konularda aynı fikirde olmadıkları için, ortodoksluğu tanımlamaya yönelik bir tür girişim muhtemelen yine de gerçekleşecekti. Özellikle Ariusçu okul, Tanrı'nın GNOSTİKLER • 104 • olduğu görüşüyle tartışmalı olduğunu kanıtlıyordu.

--- SAYFA 107 ---

Baba ve Oğul Mesih iki farklı varlıktı; Mesih, Tanrı'dan aşağı görülüyordu. Konuyu çözmek için Konstantin, açılış oturumu 20 Mayıs 325'te başlayan İznik Konseyi'ni topladı. Konseyin toplandığı iki ay boyunca, İznik'te toplanan 300 kadar Kilise Babası, Paskalya tarihinin belirlenmesi de dahil olmak üzere bir dizi konuyu tartıştı, ancak açık ara en önemli konu Arianizm'di. Mesih'in ilahi doğası hakkında ortodoks bir konum oluşturma girişiminde bulunmak amacıyla, Ortodokslarla diğer herkes arasındaki savaş hatlarını çizen İznik İnancı 19 Haziran'da ilan edildi. İnanç öğretisinin ilkelerine inanç ortodoksluğun merkezinde yer alıyordu. Bunlar arasında 'Tanrı, Baba... göğün ve yerin yaratıcısı', 'Tanrı'nın tek Oğlu... ebediyen Baba'dan doğan, gerçek Tanrı'dan gerçek Tanrı, doğmuş, yaratılmamış, Baba ile bir olan', 'Bakire Meryem'den doğmuş ve insan olmuş' olan Mesih'e inanç yer alıyordu. Bizim hatırladığımız için Pontius Pilatus zamanında çarmıha gerildi; acı çekti, öldü ve gömüldü. Üçüncü gün Kutsal Yazıları yerine getirerek yeniden dirildi. Mesih'in sürüsüne yalnızca "tek bir kutsal katolik ve havarisel Kilise" hizmet edecekti.168 Mesih'in tanrısallığı ve "Baba ile bir olmak" olarak konumu hakkındaki temel mesele oylamayla karara bağlandı. Ariusçular kaybettiler ve sapkın ilan edildiler. Kilise açık bir mesaj gönderiyordu: bunlar kişinin kurtuluşa ulaşabileceği tek araçtı. İnanç açısından ortodoksuluk bir kez yerleştiğinde, bir kanonun takip edilmesi uzun sürmedi. Arianizm karşıtı olan İskenderiye Patriği Athanasius, 367 tarihli Paskalya mektubunda bugün hala bildiğimiz aynı Yeni Ahit kitaplarını listeleyen ilk kişiydi. Athanasius'un 39. Bayram Mektubu olarak bilinen bu mektup, sapkınları ve onların "antik çağ attettikleri ve azizlerin adını verdikleri kıyamet kitaplarını" kınamaktaydı.169 Bunun sonucunda kitap yakma yaygınlaştı; en kötü şöhrete sahip örnek, 391.170'de İskenderiye'deki büyük kütüphanenin yakılmasıydı. 105 •

--- SAYFA 108 ---

Athanasius'un mektubunun Kıpti tercümesi olan bir kopyası, Nag Hammadi yakınlarında Aziz Pachomius tarafından kurulan manastırlardan birine ulaştı. Kitapların tamamının aynı manastırdan mı yoksa bir grup kitaptan mı geldiğini bilmesek de metinlerin Pachomian manastır hareketi içindeki Gnostik unsurlar tarafından kopyalandığı düşünülüyor. Ancak Nag Hammadi kütüphanesini oluşturan 13 kodeksin, muhtemelen Athanasius'un kanonik olmayan kitaplara yönelik kısıtlamasının doğrudan bir sonucu olarak, 367'den sonra kendi kavanozlarında mühürlendiği ve gelecek nesiller için Cebel el-Tarif'teki kayalıkların dibine gömüldüğü düşünülüyor. Hatta bazı metinler gizlenmeden önce yeni kopyalanmış bile olabilir, Mısır İncili'nin bir dağa gömülmeye atıfta bulunarak sonuçlandığı gibi: Büyük Seth bu kitabı yazdı... Onu Charaxio denilen dağa yerleştirdi, böylece, zamanların ve çağların sonunda... ortaya çıkıp büyük kurtarıncının bu bozulmaz, kutsal ırkını ve onlarla aşk içinde yaşayanları, büyük, görünmez ebedi Ruh'u ve onun tek kişisini ortaya çıkarsın. doğan Oğul ve sonsuz ışık... ve bozulmaz Sophia... ve sonsuzluktaki tüm Pleroma.Amin.171 Gnostikler • 106 •

--- SAYFA 109 ---

Etki ve Miras Metinlerin Nag Hammadi'ye gömülmesi Gnostisizmin sonunun sinyalini vermiyordu çünkü çeşitli Gnostik hareketler hâlâ aktifti. Belki de bu aşamada bunlardan en önemlisi Maniheizm'di. Kiliseye göre Maniheizm sapkınlıkların en ölümcülüydü, Markionizm'den bile daha kötüydü. Maniheizm'in Batı'da yaygın bir popülerliğe sahip olduğu, Hippo'lu Aziz Augustine'in dokuz yıl boyunca mezhebin Dinleyicisi olduğu gerçeğiyle kanıtlanmaktadır. Aziz Ambrose'un vaazı ve Milano'daki bir bahçedeki aydınlanma, Augustine'i 386'da Hristiyanlığa yönelttiğinde, Kilise'nin sapkın tüm konularda standart referans kitapları haline gelecek olan ve şüpheli kafirleri tespit etmek için sıklıkla kullanılan De Manichaeis ve De Heresibus'ta Maniheizmi kınadı. Augustine'e göre eski inancı, müjdelerin gerçeğinin saptırılmasıydı ve misyonerleri ve rahipleri aldatıcı ve kurnazdı. Augustinus'un en güçlü ve otoriter rakibiyle birlikte Maniheizm düşüşe geçmeye başladı. 372 gibi erken bir tarihte, Maniheizmlerin toplanması yasaklandı ve Hristiyanlığı 380'de devlet dini haline getiren Roma imparatoru I. Theodosius (379-5) onlara karşı yasalar çıkardı. Beşinci ve altıncı yüzyıllarda Roma, Mani'nin takipçilerini ortadan kaldırmak için yoğun bir çaba gösterdi; Bizans İmparatorluğu'nda da benzer önlemler alındı. Bizans İmparatoru Büyük Justinianus (527-65), saltanatının başlarında, Maniheizmler için tercih edilen yöntem olan ölüm cezasını uygulamaya koydu: • 107 •

--- SAYFA 110 ---

Işık Dini'nin taraftarları yanıyor. Justinianus yönetimindeki zulüm o kadar etkiliydi ki, 565'te öldüğünde, Maniheizm Batı'da etkili bir şekilde tamamen yok edilmişti. Kilise nüfuzunu sıkılaştırıyordu.¹⁷² Maniheizm Avrupa'da ortadan kaldırılabildi, ancak adı düalist, kafir ya da sadece siyasi bir muhalif için bir simge olarak yaşamaya devam etti.¹⁷³ Birçok Maniheizt, zulümden kaçmak için doğuya doğru seyahat etmek zorunda kaldı; din Orta Asya, Tibet ve Çin'e yayılıyor. Maniheizm, 843 civarında büyük bir Maniheizt karşıtı zulüm dalgasının başlatıldığı T'ang Çin'i gibi bazı yerlerde yasa dışı ilan edildi, ancak diğer bölgelerde bu durum büyüdü. Örneğin Uygur İmparatorluğu (kabaca modern kuzeybatı Çin), 764'te Maniheizm'i devlet dini olarak benimsedi ve on üçüncü yüzyıldaki Moğol istilalarına kadar da öyle kaldı. 1292'de Marco Polo, Çin'in Fukien eyaletinde Maniheiztlerle karşılaştı ve on yedinci yüzyılın başlarına kadar yeni zulüm dalgalarına karşı direnerek en uzun süre burada hayatta kaldılar.¹⁷⁴ Kilise'nin Maniheizm'i (çoğunlukla kelimenin tam anlamıyla) ortadan kaldırmadaki başarısına rağmen, Gnostisizm Yüksek Orta Çağ'da bir kez daha Kilise'ye musallat olmak için geri döndü; bu tehdit Büyük Sapkınlık olarak biliniyordu. Büyük Sapkınlık Avrupa Karanlık Çağlara gömülürken, Gnostisizmin geriye kalan kalıntıları, eğer tamamıyla yok edilmemişlerse, büyük ölçüde yer altına inmiş gibi görünüyor. Bu dönemdeki Gnostisizm mirası, büyük ölçüde, Orta Çağ Kilisesi için Marcion'un günlerinden bu yana karşı karşıya olduğu en büyük tehdit olan şeyin yükselişini etkilemiş olan Massalianlar ve Paulikanlar¹⁷⁵ gibi dualist gruplara aittir: Büyük Sapkınlık. Bogomiller ve Catharlar. • 108 • GNOSTİKLER

--- SAYFA 111 ---

Bu gruplar özünde aynı olduğundan onları tek bir olgu olarak inceleyeceğiz. Bogomiller, onuncu yüzyılın ilk yıllarında Karanlık Çağ Bulgaristan'ının kasvetinden ortaya çıktılar. Bogomillerin tam olarak nereden geldiklerini kimse bilmiyor. İlk kez, 940'larda Konstantinopolis patriği Theophylact Lecapenus'a yeni sapkınlığa karşı yardım istemek için iki kez mektup yazmak zorunda kalan Bulgar çarı Peter (927-69) döneminde kaydedildi. Theophylact'ın katedralden çok ahırda kendini daha rahat hisseden bir adam olduğu biliniyordu, ancak Bogomilizm'in bir karışım olduğunu ilan edecek kadar zamanı vardı. Maniheizm ve Paulicianizm. Ciddi bir sürüş kazası Peter'a daha fazla yardım etmesini engelledi ve yeni düalist inanç endişe verici bir hızla büyümeye devam etti; Öyle ki, Cosmas olarak bilinen Bulgar bir rahip, Petrus'un saltanatının en sonunda yazdığı Kafirlere Karşı Vaaz adlı eserinde (kesinlikle 972'de tamamlanmıştır) yeni mezhebi kınamak zorunda kalmıştı. Cosmas, mezhebin Bogomil adında bir rahip tarafından kurulduğunu yazıyor ancak adının ne anlama geldiği ve gerçek adı olup olmadığı konusunda hem tartışmalar var. Bazıları Bogomil'i 'Tanrı'nın sevgilisi' olarak yorumlarken, diğerleri 'Tanrı'nın merhametine layık' ve 'Tanrı'ya yalvaran' anlamlarını tercih ediyor. Cosmas, Bogomilleri Eski Ahit'i ve Kilise ayinlerini reddeden kişiler olarak tanımlıyor; kullandıkları tek dua Rab'bin Duasıydı. Haç, İsa'nın işkence aracı olarak suçlanırken, ikonlara ya da kutsal emanetlere saygı göstermediler. Kilisenin kendisi, yalnızca görünür dünyanın yaratıcısı olarak değil, aynı zamanda İsa'nın kardeşi olarak gördükleri şeytanla işbirliği içinde görülüyordu. Rahipleri, etten, şaraptan ve evlilikten kaçınan katı çilecilerdi. Kendilerinden önceki birçok Gnostisizm kolu gibi, Bogomiller de -en azından başlangıçta- ılımlı düalistlerdi ve aynı zamanda Gnostik ataları gibi, kanonik kutsal metinleri kendilerine özgü, kendine özgü bir şekilde yorumladılar. Kutsal yazıların içini dışını biliyorlardı ama ETKİ VE MİRAS • 109 •

--- SAYFA 112 ---

Cosmas'ın kafasını karıştıran şey onları yorumlama şekliydi. Örneğin, Savurgan Oğul Meselinde (Luka 15.11-32), evde oturan en büyük oğlunun Mesih olduğunu, en küçüğünün ise Şeytan olduğunu gördüler. Gnostisizmin çoğu kolunda olduğu gibi, Bogomiller de Docetic'ti; yani İsa'nın dünyevi bedenini bir hayalet olarak görüyorlardı; bu da onun çarmıhta gerçekten acı çekmediği, sadece acı çekiyormuş gibi görüldüğü anlamına geliyordu; bu da Nag Hammadi kutsal yazılarındaki 'sevinçli ve gülen' İsa'yı hatırlatıyor. Bogomil kilisesi, Maniheist Seçilmişler ve Dinleyiciler sistemine benzer şekilde Kusursuz ve İnananlar olarak iki ana sınıfa ayrılmıştı, ancak görünüşe göre Bogomillerin İnananların altında olan bir Dinleyici sınıfı da vardı. Yaklaşık 1050'de yazan Konstantinopolisli keşiş Euthymius'a göre, Bogomil Dinleyicisi, müjdeyi başlarına yerleştiren inisiyeyi de içeren bir vaftiz yoluyla İnançlı oldu; gerçek vaftiz, maddi dünyanın geri kalanı gibi Şeytani olarak kabul edilen suyla değil, ellerin konulmasıyla yapılıyordu. İnanlıdan Kusursuza giden yol, yoğun öğretiler, münzevi uygulamalar ve tamamlanması iki yıl veya daha fazla süren çalışmalarla uzun ve çetin bir yoldu. Bir İnanlının Kusursuz haline geldiği tören, bir Dinleyiciyi İnanlı yapan törene benzerdi ve teselli (teselli) veya vaftiz olarak biliniyordu. Euthymius'a göre bu, "tamamen sapkınlık ve delilik" ve "şeytana ve onun gizemlerine kutsal olmayan hizmet"ti;176 ancak Bogomiller kendilerini gerçek, havariyel Hristiyanlığın mirasçıları olarak görüyorlardı. Kendilerini İsa'yı ve Havarileri örnek alan Bogomil liderlerinin 12 müridi vardı ve Kilise'nin düzeltilemez yozlaşması ve yanlış öğretileri olarak gördükleri şeye tepki olarak sadelik ve yoksulluk içinde bir hayat yaşadılar. Euthymius'u daha da endişelendiren şey, Bogomillerin tamamen gelişmiş bir karşı-kilise gibi görünmesiydi; misyonerleri sapkın inancı yaymakta aktifti. GHOSTİKLER • 110 • nasıl, ne zaman?

--- SAYFA 113 ---

Bogomillerin nerede örgütlendiği hala tartışma konusu, ancak görünen o ki, Çar Peter'in hükümdarlığı sırasında fark edildikleri andan itibaren, kendi öğretileri olan ayrı bir gruptular. Yine, Paulicianizm'den, Maniheizm'den ve hatta Zerdüştlük'ten etkilenip etkilenmedikleri bir tahmin meselesidir, ancak kesin olan bir şey var: Misyonerleri çok aktifti ve batıya doğru seyahat ediyorlardı; burada Ren Bölgesi'nde, Kuzey İtalya'da, Aşağı Ülkelerde ve Fransa'da din değiştirenler kazanmaya başladılar. Batı'da sapkınlık, Yunanca 'saf' anlamına gelen katharos sözcüğünden gelen Katharizm olarak bilinmeye başlandı.177 Batı'da bilinen ilk Katharlar, 1143'te Köln'de keşfedildi; burada bir grup, bir öğreti noktası üzerinde tartışarak kimliklerini açığa çıkardı. Köln piskoposunun huzuruna çıkarılan Cathar kilisesinin, Bogomillerin ve Maniheistlerin doğrudan etkisini gösteren, Dinleyiciler, Seçilmişler ve İnananlardan oluşan üç kademeli bir sistem halinde organize edildiği keşfedildi. Bogomil vaftiz biçimini uyguladılar, evliliği kınadılar ve "dünyanın dört bir yanına dağılmış çok sayıda yandaşları vardı". Katharlar piskoposa "şehitlerin zamanından kendi günlerine kadar [1143] gizlendiklerini" söylediler.178 Köln Katharlarının çoğu Kilise'ye geri dönmeye ikna edildi, ancak içlerinden ikisi pişmanlık duymadı; bir kalabalık tarafından ele geçirildiler ve yakıldılar. Katharlar ya da kendilerine verdikleri adla İyi Hristiyanlar, Bogomillerden çok şey miras aldılar. Onlar gibi, Kathar inancı da düalistti; maddi dünyanın kötü olduğunu, bizzat şeytanın yaratımı olduğunu savunuyordu. Gerçek Tanrı, insan varlığının karanlık uçurumunun ötesinde, sonsuz ışıktan oluşan bir dünyada vardı. Hem Catharlar hem de Bogomiller, Kilise'yi ve onun tüm kutsal törenlerini, onu Şeytan'ın kilisesi olarak kabul ederek tamamen reddettiler. Gözlemledikleri tek kutsal tören, vaftiz olarak veya ölüm yatağında uygulandığında aşırı dua olarak hizmet eden teselli töreniydi. Her iki kilisenin de kullandığı tek dua, Rab'bin Duasıydı; Catharlar bunun yerine 'çok önemli ekmek' kullanıyordu. ETKİ VE MİRAS • 111 •

--- SAYFA 114 ---

'günlük ekmek' için. Hem Bogomiller hem de Katharlar, Eski Ahit'in çoğunu ve Tanrısını Şeytani olarak reddetmişlerdi.179 Her iki hareket de Kilise'nin varlığını -Batı'da Katolik, Doğu'da Ortodoks- Şeytan'ın kilisesi olarak görüyor ve onu tamamen reddediyordu. Kilise binaları (kiliseler, şapeller ve katedraller) de aynı şekilde diğer binalardan daha kutsal görülüyordu; her iki mezhep de herhangi bir şey inşa etmedi, bunun yerine insanların evlerinde, ahırlarda veya tarlalarda buluşmayı tercih etti. Haç, İsa'nın işkence aracı olarak görülüyordu ve Bogomiller ve Catharlar benzer şekilde ona saygı göstermeyi reddettiler. Efkariyayı alegorik olarak yorumladılar ve İsa'nın doğası, mucizeleri, tutkusu ve dirilişi hakkındaki Doketik çizgiyi benimsediler. Catharlar ve Bogomiller evliliği aynı şekilde zina olarak görüyorlardı; bu, tamamen nahoş bir iş olan doğum yoluyla daha fazla ruhun maddeye hapsolabileceği bir araçtı. Bogomil kilisesinde kadınlarla ilgili çok az kanıt varken veya hiç kanıt olmasa da, Catharlar kadınları erkeklerle eşit olarak görüyordu; Katarizm kadınlara her düzeyde inanca tam olarak katılma şansı sunuyordu. Cathar kilisesinin yapısı yine Bogomil modelinden alınmıştır. Katharlar üç sınıfa ayrılıyordu: Dinleyiciler, İnananlar ve Mükemmel. Dinleyiciler, dine gönülden bağlanmamayı seçen insanlardı; ara sıra vaaz duyabilirler ama artık duyamazlar. Bu aşamada Dinleyiciler, Evanjelik Hristiyanlığa ruhen yakın vaazlar duyardı. İnançlı olmayı seçerlerse, kendilerini resmi olarak Cathar kilisesine bağlayan ve convenanza olarak bilinen bir törene katılmaları istenecekti. Hareketin çoğunluğunu inananlar oluşturuyordu. Onlar sıradan işleri olan ve kasabalarda veya köylerde yaşayan sıradan erkek ve kadınlardı. Manastır inzivasına çekilmediler, et, şarap veya seksten uzak durmaları gerekmedi, ancak madde dünyasına çok fazla dahil oldular. Onlara bu dünyada olmaları öğretildi, ama dünyadan değil, müjdelerin temel öğretilerini takip etmeleri, birbirlerini sevmeleri, inançlı bir hayat yaşamaları ve tanrıyı aramaları. Genellikle açıklanmadılar. • 112 •

--- SAYFA 115 ---

neredeyse her zaman yalnızca Mükemmel'in kulaklarına ayrılmış olan düalist öğretiyeye. Mükemmeller, hareketin etkili bir şekilde rahipliğini üstlenen sade, üst düzey Cathar'lardı. Hem Catharlar hem de Bogomiller Kusursuz'a büyük saygı duyuyorlardı: Kutsal Ruh'un somutlaşmış, yaşayan kilisenin kendisi olarak görülüyorlardı. İnançlılar tarafından "yaşayan ikonalar"dan başka bir şey olarak görülüyordu.180 Catharizmin yayılması ve popüleritesinden endişe duyan Kilise, onlarla mantık yürütmeye çalıştı. Catharizm'in özellikle güçlü olduğu Languedoc'ta 1204 ve 1206 yılları arasında bir dizi halka açık tartışma düzenlendi. onların toprağı. Popüleriteleri, bariz ahlaki dürüstlükleri (Kilise'nin kabul etmek zorunda kaldığı bir gerçek, o zamanlar kendi rahipleri bu alanda oldukça gevşek davranıyordu) ve Languedoc'un soylularının çoğunun siyasi desteği göz önüne alındığında, Kilise onlardan kurtulmanın bir haçlı seferinden biraz daha kısa süreceğini fark etti. Olan da tam olarak buydu. 1209'da başlatılan Albigensian Haçlı Seferi (adını Cathar'ların kalelerinden biri olan Albi kasabasından almıştır), Kilise'nin desteklediği bir insanlığa karşı suçtu. Orta Çağ standartlarına göre bile, barbarlık, zulüm ve duyarsızlığın bu kadar yüksek seviyesi sadece bugün şok edici değil, aynı zamanda şiddeti çoğu zaman kontrol edilmesi zor paralı askerlerin eylemlerine bağlayan dönemin Kilise savunucularını da şok etmişti. Durum böyle değildi: vahşet, bölgedeki papalık elçisinden ve aynı zamanda haçlı seferinin psikopat lideri Simon de Montfort'tan emredildi. İster bütün kasabalar kılıçtan geçirildi. Cathar mıydı, değil miydi; kitlesel yakmalar olağandı. De Montfort'un 1218'de Toulouse'u kuşatırken öldürülmesinin ardından işler bir miktar ara verdi, ancak Languedocian siyasetinin karmaşık karmaşası sonunda Fransız tahtını getirdi. Yerel soyluların güçlü kuzey ordularına karşı hiç şansı yoktu ve haçlı seferi resmi olarak 1229'da güneyin teslim olmasıyla sona erdi. Catharlar istikrarsız bir nüfuz ve mirasa devam etti.

--- SAYFA 116 ---

1230'larda onların kökünü kazımak için Engizisyon'un yaratıldığı görüldü. Sonunda Montségur'daki son büyük Cathar kalesi Mart 1244'te düştü; 225 Cathar Perfect'in tamamı kazığa bağlanarak yakıldı. Her ne kadar inanç 1320'lere (ve İtalya'da 1380'lere) kadar büyük ölçüde yeraltında devam etse de, 1244 büyük bir güç olarak Katarizmin sonunu işaret ediyordu. Katharizmin tam anlamıyla gnostik olmadığı, ilkelerinin irfan yerine teselli almanın önemini vurguladığı ileri sürülebilir. Teselli edilmek bir Mümini kurtarır, irfanı değil, ama aynı zamanda bu dünyanın şeytan tarafından yaratıldığı ve dolayısıyla bizim gerçek evimiz olmadığı özgürleştirici irfanı almadan, teselli olmak için hiçbir neden olmayacağı da ileri sürülebilir. Neredeyse akademik bir nokta. Katarizm, antik çağın Gnostikleriyle pek çok ortak noktayı paylaşıyordu ve onun vahşice yok edilmesi, eğer gerekiyorsa, Gnostisizm ile örgütlü dinin ne kadar ayrı kaldığını hatırlatıyordu. Gnostik Rönesans Katharizmin sonu, Gnostisizmin sonu anlamına gelmiyordu. Onun kaderinde büyük bir dönüm noktası, 1452'de Konstantinopolis'in Türklerin eline geçmesiyle geldi. Bu, birçoğu Batı'da görülmemiş paha biçilmez el yazmalarını yanlarında taşıyan bilim adamlarının ve rahiplerin büyük bir göçünü hızlandırdı. Avrupa'ya ulaşan metinler arasında Cosimo de Medici'nin dikkatini çeken Corpus Hermeticum da vardı. Cosimo, Papa'nın bankacısı olmanın yanı sıra, Avrupa'yı kasıp kavurmaya başlayan yeni bilimle tutkuyla ilgileniyordu ve bilim adamı Marsilio Ficino'ya, Hermetik metinlerin tercümesi lehine, Platon'un tüm eserlerinin tercümesi olan o zamanlar üzerinde çalışılan çalışmasını terk etmesini emretti. Bu Gnostik metinlerin etkisini abartmak zordur; GNOSTİKLERDE • 114

--- SAYFA 117 ---

Rönesans'ın serpilip geliştiği Floransa gibi yerlerde bu, devrim niteliğindeydi. Genel olarak Rönesans felsefesi, insanı ve dünyayı ruhun hapisanesi olarak görmekten ziyade, hem insanı hem de dünyayı yüceltme eğilimindedir. İnsan doğasının doğuştan gelen bir düalizme sahip olduğu düşünülür; yani bu, bilinçli seçim yoluyla kendi içindeki tanrısallığı geliştirmenin arenası olabilir veya kişi, içindeki tanrısallık kıvılcımını geliştirmeyi seçmezse, o zaman insan doğası - bütün kişi - durgunlaşır. Ficino tarafından tercüme edilen Hermetik metinlerden biri olan Poimandres şunu ısrarla söyler: ... neden geciktiriyorsun? Madem her şeyi aldınız, neden kendinizi nimete layık olanlara bir rehber yapmıyorsunuz ki, böylece insanlık sizin aracılığınızla Tanrı tarafından kurtarılabilsin?181 Hem insanın yenilenmesine olan acil ihtiyaç hem de bunun olasılığına dair doğasında var olan iyimserlik duygusu, bu dönemdeki Gnostik etkinin belki de en ünlü örneği olan Pico della Mirandola'nın İnsanın Onuru Üzerine Konuşması hakkında bilgi verir. Pico genç ve parlak bir akademisyendi, Rönesans Hümanizminin Mozart'ıydı ve kısa hayatı -31 yaşında ölmüştü- olaylı olmasa da hiçbir şeydi: Ficino'yu şahsen tanıyordu ve Cosimo de Medici'nin himayesinden keyif alıyordu. Onun başyapıtı, Avrupalı bilim adamlarına hitap eden 900 tezi, Gnostik, Hristiyan, Aristotelesçi, Kabalistik ve Neo-Platoncu düşünceyi az çok Rönesans'ın manifestosuna karıştırdı. Nutuk, eserin tamamına giriş olarak Tezlere eklenmiştir. Bununla birlikte Gnostik sempati, hem Tezleri hem de Söylevi birbirine bağlar: Yüce bir yükseklığe yüceltilmiş olarak, bölünmez sonsuzluk içinde var olan, olacak ve olmuş olan her şeyi buradan ölçeceğiz; ve onların ilahi güçle dolu orijinal güzelliğine hayran kalarak artık kendimiz olmayacağız, bizi yaratan Kendisi olacağız. ETKİ VE MİRAS • 115 •

--- SAYFA 118 ---

Çünkü kendini kendinde bilen kişi her şeyi bilir, Zerdüşt'ün ilk yazdığı gibi. Nihayet bu bilgiyle aydınlandığımızda, mutluluk içinde gerçek Apollon'a samimi terimlerle hitap edeceğiz... Ve sağlığına kavuşan 'Tanrı'nın gücü' Cebrail içimizde kalacak, doğanın mucizeleri boyunca bize yol gösterecek ve bize her tarafta Tanrı'nın erdemini ve kudretini gösterecek. 182 Pico ve ondan sonra gelenler için insan, bir büyücüden başka bir şey değildi ve dolayısıyla potansiyel bir tanrıydı. Gnostisizm ve büyü'nün, yalnızca ilk Gnostik değil, aynı zamanda bir büyücü olarak da görülen Simon Magus'un günlerine kadar uzanan uzun bir ilişkisi vardır. Onu eleştirenler ve pek çok kişi onu bir şarlatan ve "şeytanın elçisi"183 olarak görüyordu; ancak bu, pekâlâ, her zaman "kara" olarak görülen, acemi Kilise'nin büyüü anlama konusundaki yetersizliği olabilir. Aslında böyle bir şey yoktur, yalnızca bencil ya da bencil amaçlar için kullanılabilecek bir güç vardır (sırasıyla 'beyaz' ve 'kara' büyü olarak yanlış tanıtılmıştır). Bu nedenle, eğer Simon büyü uyguluyorsa, bunun ruhsal uygulamalarla yakından ilişkili olması muhtemeldir; büyüü arkonları yatıştırmanın ve sonsuzluklara yalvarmanın bir yolu olarak kullanmak. Stuart Holroyd'un belirttiği gibi 'Büyü güçle ilgilidir ve güç bilgiden kaynaklanır.'184 Bu nedenle, büyüü bilgi ve uygulama da dahil olmak üzere, bizi özgür kılacak bilgiyi elde etmenin her türlü yolu memnuniyetle karşılanmalıdır. Büyü ve büyücü olarak insan kavramı Rönesans'ta yeniden ortaya çıktı. Ficino, Hermetic Corpus ve Platon'u tercüme ettikten sonra, Cornelius Agrippa, Paracelsus, John Dee, Giordano Bruno ve Jacob Boehme dahil olmak üzere kendisini takip eden yüzyıldaki birçok önemli şahsiyetin yaptığı gibi, 'doğal' (veya bugün popüler kültürün 'beyaz' olarak kabul edebileceği) büyüyle ilgili risaleler yazdı. Hepsisi için Kilise'nin boğucu prangalarından kurtulmuş bilgi, kurtuluşun anahtarıydı. GNOSTİKLER • 116 •

--- SAYFA 119 ---

Gnostik Aydınlanma Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan dönemde entelektüel özgürlüğün büyümesi görüldü. Bruno'nun 1600'de tövbe etmeyen bir kafir olarak yakılmasına ve Galileo'nun 1633'te Engizisyon tarafından kendi çalışmasından vazgeçmeye zorlanmasına rağmen, sonraki yüzyılda Gibbon ve Voltaire, daha önceki bir dönemde, tehlikede Bruno'ya katılırken görülebilecek eserler yayınladılar. Roma İmparatorluğunun Gerileyişi ve Çöküşü kitabında Gibbon, "Gnostikler, Hristiyan isminin en kibar, en bilgilisi ve en zengini olarak seçilmişti" diye yazmıştı; bunların inançları "karanlık" olmasına rağmen "yüce" idi.185 Gibbon'un revizyonizmi "sapkınlığın reklamı değilse bile, o zaman en azından ortodoksluğun yıkılmasıdır".186 Her ne kadar Gibbon, Roma İmparatorluğu'na sempati göstererek şeytanın avukatlığını yapıyor olsa da Gnostikler için aynı şey onun büyük çağdaşı Voltaire için söylenemezdi. Voltaire, Candide adlı kitabında, Aydınlanma'nın "mümkün olan dünyaların en iyisinde her şeyin en iyisi olduğu" inancını hicvediyor. İsmi veren kahraman bir dizi talihsizliğe maruz kalıyor; Voltaire, dünyayı doğru gören (ya da en azından Voltaire'in kendisi gibi) tek karakterin, kendisini Candide'e bir Maniheist olarak tanıtan gezgin bilim adamı Martin olduğunu öne sürüyor. Candide, dünyada artık hiç Maniheist kalmadığını söylerken Martin de dünyayı başka bir şekilde göremediğini söyleyerek şöyle yanıt verir: 'Şeytan bu dünyanın işlerine o kadar karışmış ki, her yerde olduğu gibi benim de içimde olabilir; ama bu küreyi, daha doğrusu küreciği düşündüğümde, Tanrı'nın onu kötü bir varlığa terk etmiş olması gerektiğini düşünüyorum.' Voltaire'in 'Platon'un Rüyası' hikayesi de onun Gnostik fikirlere olan sempatisini gösteriyor. Anlatı, Demiurge'nin 'sayısız dünyanın sonsuz alanlarını doldurduktan' sonra, ETKİ VE MİRAS • 117 •

--- SAYFA 120 ---

Archonlar için bir yarışma düzenler. Démogorgon adı verilen birine "toprak denilen çamur parçası" verilir ve o bundan "bugün gördüğümüz" dünyayı yaratır. Kendisinin bir başyapıt olduğunu düşündüğü şey için övülmeyi bekleyen Démogorgon, diğer arkonlar onun yaratımıyla ve özellikle de "bu kadar çok tutkuya ve çok az bilgeliğe" sahip olan insanlarla alay ettiğinde öfkelenir. Démogorgon onları kendi dünyalarını yaratmaya zorluyor, bu da güneş sistemindeki diğer gezegenlerin yaratılmasıyla sonuçlanıyor. Demiurge, onların tüm yaratımlarının kusurlu olduğunu, hiçbirinin kendi işinin standardına uymadığını beyan eder. Gelecekte daha iyi şeyler yapabileceklerine dair umudunu dile getiriyor. Voltaire'de Gnostik fikirlerden Aydınlanma felsefesinin hizmetinde yararlanılıyor; kendisi bir Gnostik değildi, fakat onun inançlarını Hristiyanlığa ve kendi zamanının siyasi kurumuna saldırmak için yararlı bir araç olarak gördü. Ölümünden bir nesil sonra, geleneksel Hristiyanlığa ve düzene saldırırken aslında bir Gnostik olan bir sanatçının ilk yayınlanan eserleri görüldü: William Blake. Blake'in Gnostik inançlarını nereden aldığı hâlâ bir sır. Gnostik metinlerin Mısır kumlarından çıkarıldığı, Askew ve Bruce Kodekslerinin 1780'lerde ve 90'larda keşfedildiği, Blake'in yayınlamaya başladığı bir dönemde yaşadı. Eleştirmen Crabb Robinson, Blake'i ziyaret etti ve Wordsworth hakkındaki bir tartışma sırasında Blake şu inancını dile getirdi: 'Doğa şeytanın işidir.' Robinson, Yaratılış'ta dünyanın Tanrı tarafından yaratılışına işaret ettiğinde, Blake 'Gnostiklerin doktrini yeterli tutarlılıkla tekrarladı' ve görüşmeci susturuldu.187 Blake'in Gnostisizmi, Urizen'in Kitabı, Vala veya Dört Zoas ve Kudüs gibi eserlerinde detaylandığı, çok yanlış anlaşılan bir mitolojik sistem biçiminde ifade ediliyordu. Büyük GNOSTİKLER • 118 •

--- SAYFA 121 ---

Blake uzmanı Kathleen Raine, Blake'in sisteminin esasen kendisinin yarattığı bir kurgu olduğu inancını reddetti: İnsanlar Blake'in her şeyi uydurduğunu düşündüler ve (Blake'in şiirlerinin bir baskısını düzenleyen) WB Yeats bu fikre geçerlilik kazandı; onun bir mistik olduğunu... değildi. O bir Gnostikti... Gnosis'ti. Mistisizm değildi. O bir Gnostikti ve çok derin bir şekilde okunmuştu.188 Blake'in mitolojisi, diğer Gnostik sistemler gibi, burada uzun uzadıya ele alınamayacak kadar karmaşık olsa da, kısa bir özet en azından Gnostik bakış açısını ortaya çıkaracaktır. Başlangıçta, varlığın ötesindeki Gerçek Tanrı, Mesih ve İlahi İnsan'ın (bu durumda Adem değil, Albion) üyesi olduğu ilahi bir aileydi. Albion'un içinde Urizen (Akıl), Luvah (Tutku), Tharmas (Duyu) ve Urthona (İçgüdü) olmak üzere dört yön vardır. Albion pasif duruma düşer ve Urizen baskın hale gelir; yalnızca Urthona/Los, Albion'un ilahi doğasını koruyor. Blake'in laldabaoth'u olarak kabul edebileceğimiz Urizen, maddi dünyayı, ilahi ruhu hapseden 'geniş bir katı engel dünyası' yaratır. Ancak Urizen tamamen kötü değildir; kendi yaratımının içinde sıkışık kalmış ve daha üstün bir şeyin olmadığını düşünmektedir. İnsan, yaratıcısı kadar dünyanın içinde sıkışık kalmıştır. Kilise ve devletin baskıcı yasalarından sorumlu olan, Aşk Bahçesi'ndeki Şapel'in kapısına 'Yapmamalısın' yazan Urizen'dir; Blake için örgütlü din, dünyanın gerçekte olduğu gibi görülmesini engelleyen her şey gibi, onun "zihnin dövdüğü kelepçeler" olarak adlandırdığı lanetli bir şeydi. Bu miyop hapsedilmenin panzehiri, kişinin hayal gücünü geliştirmek ve onu yaratıcı bir şekilde kullanmaktır; bu, ilk kez gerçekten algılamamanın irfanıyla sonuçlanacaktı. Blake'in Cennet ve Cehennem Evliliği'nde ünlü bir şekilde yazdığı gibi: 'Algı kapıları temizlendiğinde, insan her şeyi olduğu gibi, sonsuz olarak görecektir.' ETKİ VE MİRAS • 119 •

--- SAYFA 122 ---

Urizen en sonunda kurtarılır ve ilahi aileye yeniden dahil edilir; bu bize Blake'in temel iyimserliğini hatırlatan ve onu Valentinianusçuların ve Hermetikçilerin daha umutlu Gnostik okullarına bağlayan bir kurtuluştur: Büyük Sonsuzlukta her özel form Kendi kendine özgü ışığını verir veya yayar ve form İlahi Vizyondur ve ışık O'nun giysisidir. Bu her insanın içindeki Kudüs'tür, karşılıklı bağışlamanın bir çadırı ve çadırıdır, erkek ve kadın kıyafetleri. Ve Albion çocukları arasında Kudüs'e Özgürlük denir. Blake, Gnostik yeteneklerin en değerlisini, varlığı Irenaeus'u çok öfkeliendiren "her gün yeni müjdeye" yol açan yaratıcı hayal gücünü savundu; Blake'e göre bu müjde 'sonsuz' idi ve okuyucularını yeni bir Kudüs'ün inşasına katılmaya çağırıyordu: Bir başkasındaki zihinsel armağanı küçümseyen ve alay eden, ona gurur, bencillik ve günah diyen kişi, cehalet seven ikiyüzlülere her zaman günah olarak görünen her zihinsel armağanın vericisi olan İsa ile alay eder. Fakat zalim adamın gözünde günah olan şey, bizim nazik Tanrımızın gözünde öyle değildir. Bırakın her Hristiyan, onun içinde yalan söylediği kadar, tüm dünyanın önünde açık ve aleni olarak Kudüs'ün inşası için zihinsel bir arayışa girsin.189 Blake'in büyük Alman çağdaşı Goethe de geleneksel Hristiyanlıkla alay etti ve iki bölümlük büyük draması Faust'ta ruhun düşüşü ve kurtuluşuyla ilgili tamamen Gnostik bir vizyon yarattı. Faust hikâyesinin önceki versiyonları, özellikle de Marlowe'unki, Faust'un ebedi lanetlenmesi ve Hristiyan statükosunun genel olarak desteklenmesiyle sona ererken, Goethe'nin versiyonunda Faust, Karpokratların (GNOSTİK sayfalarının dışında hiç çapkın olmuşlarsa) onları kışkındırabilecek çapkın bir yola girer.

--- SAYFA 123 ---

Kilise Babalarının retoriği). Faust'u mümkün olduğu kadar maddi dünyanın içinde tutmaya çalışan şeytan Mephisto, Faust'un masum Gretchen'e şehvet duymasını sağlar. Exegesis on the Soul'un kadın kahramanı ve Simon Magus'un Ennoia/Helen'inin inşilerini anımsatan bir talihsizlikler zincirinde Gretchen hamile kalır ve bir fahişe olarak cezalandırılır ve ölüme mahkum edilir. Faust onu kurtarmaya çalışır ama Faust onun ancak Mephisto'nun hileleriyle mümkün olan kurtuluş teklifini kabul etmez. Faust'un ikinci bölümünde onu zengin bir adam olarak görüyoruz. Gretchen'e olan sevgisini tamamen unutmuş ve öldüğünde, ruhunun Mephisto'nun ebedi muhafazasına mahkûm olduğu anlaşılabacaktır. Ancak Mephisto, kendisi ve yandaşları Faust'u götürmek üzereyken ortaya çıkan bir sürü güzel meleğin planının bozulacağını hesaba katmamıştı. Maniheizt yaratılış hikayesindeki 12 Işık Meleği'ni anımsatan bir hileyle melekler, Mephisto'nun ve onun şeytanlarının şehvetini alevlendirir ve Faust'un ruhunu kurtarıp onu ışık diyarına taşıyabilir. Bu kurtarmanın, Birinci Kısım'ın sonunda idam edilmesinin ardından pişmanlık sayesinde ışık dünyasına ulaşan Gretchen'in şefaati sonucu olduğu ortaya çıkıyor. Faust, İlahi Dişil tarafından kurtarılır. Gnostisizmin Varoluşçu Unsurları Varoluşçu filozofların eserlerinde de bulunabilir; ancak onlar da muhtemelen Gnostisizm konusunda bilgisiz olduklarını iddia etmişlerdir. Varoluşçu okul, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından sonlarına kadar Søren Kierkegaard ve Friedrich Nietzsche'nin çalışmalarında gelişmesine rağmen, kökenleri Fransız filozof Blaise Pascal'a (1623-62) kadar uzanır. Pascal, doğanın ve evrenin, meşhur "düşünen kamış" olarak tanımladığı insanın kaderine karşı kayıtsız olduğuna inanıyordu. ETKİ VE MİRAS • 121 •

--- SAYFA 124 ---

Pascal'a göre Tanrı, yaratılışında bulunmayan bir deus absconditus'tu; Böyle bir tanrıya inanmak, insanın bahse girmesini engellemenin bir yolundan pek de fazlası değildi: Eğer Tanrı yoksa, o zaman yanılarak kaybedecek hiçbir şeyin yoktu. Pascal doğada bunun ilahi bir emir veya emir olduğunu düşündürecek hiçbir şey görmedi. Kierkegaard da Tanrı'nın var olmadığını ve tamamen anlaşılmasız olduğunu savunuyordu. İnsanı Tanrı'dan ayıran uçurum o kadar geniş ki insan, kendisi için anlam ve değer yaratmak da dahil olmak üzere, kendi başına bırakılıyor. Nietzsche, 'Tanrı öldü' savaş çılgınlığını söylerken daha da aşırıydı. Bu fikri detaylandıran Nietzsche, içinde bir tanrısallığın var olduğu bir 'ötenin' varlığını öne sürmenin rasyonel bir gerekçesi olmadığını belirtti. Bu boşluk mantıksal olarak değer ve ahlak kaybına yol açtı; bu, inanan kişinin bir gün geri döneceği uzak bir Pleroma'da yüce bir şekilde var olan gerçek bir Tanrı'nın bulunmadığı Gnostiklerin şimdiye kadar yaptıklarından daha ileri giden nihilist bir konumdu. İnsanın Tanrı'yla ilişkisi sorunluysa, dünyayla ilişkisi de sorunluydu. Gnostikler gibi Varoluşçular da dünyayı insanın sürüklendiği bir yabancılaşma yeri olarak görüyorlardı. Buna ek olarak, insan büyük ölçüde kendi potansiyelinin farkında olmadan var olur, tıpkı Gnostiklerin hyliklerin içlerindeki ilahi kıvılcımdan habersiz olduğu kavramı gibi. Yirminci yüzyılın tartışmasız en önemli Varoluşçusu Jean-Paul Sartre, bu iki modu 'kendinde varlık' ve 'kendisi için varlık' olarak tanımlamıştır. Birincisi doğanın ve hayvanların durumudur, ikincisi ise insanın arzu edilen durumudur. İnsanlar ya potansiyellerinin farkında değildirler ya da hayatlarının kontrolünü bırakırlar ve dolayısıyla kalıcı bitkisel hayata benzer bir şeyle özünde israf ederler. Bu fikir, Sartre'ın 1938 tarihli büyük romanı Bulantı'da incelenir; bu romanda başkarakter Roquentin, bir Fransız sahil kasabasında bir kriz geçirir ve bu kriz onun, dolu dolu yaşamak için "kendisi için-varlık" yaşam tarzını benimsemesi gerektiğini fark etmesiyle sonuçlanır. Gerçi, daha önce de belirttiğimiz gibi, hiçbir Varoluşçu GNOSTİKLER'den alıntı yapmamıştır. • 122 •

--- SAYFA 125 ---

Gnostiklerin bir etkisi olarak, iki okul arasındaki benzerlikler için geçici bir öneride bulunulabilir. Alman tarihçi ve filozof Oswald Spengler, her iki uygarlığın yaşam döngülerinin aynı aşamalarında olduğuna inanarak çağımızın ilk yüzyıllarına ve yirminci yüzyıla dikkat çekti. Bu, klasik Gnostisizm dönemiyle ilk görüldüğünden daha fazla ortak noktamız olduğu anlamına gelebilir ve Gnostik dünya görüşünün popülerlik kazanmasının nedenlerinden biri olabilir. giderek daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşıyor. Bununla birlikte, bu sempatilere rağmen, Varoluşçuluk ile Gnostisizm arasında belirgin farklılıklar vardır; belki de en önemlisi, Varoluşçulukta, bu dünyanın çorak topraklarının ötesinde var olan gerçek bir Tanrı kavramının bulunmamasıdır; Pleroma yok, Işık yok. Gnostik bilgin ve piskopos Stephan Hoeller'in belirttiği gibi, 'Modern ve postmodern insanlık umutsuzca kefareten kurtulurken, Gnostik kurtuluş umuduyla dolu.'190 Okült Diriliş Gnostisizm ile Varoluşçuluk arasındaki bağlantılar zayıf ve nihai olarak sorunlu kalırsa (esas olarak ikincisinin ateizmi nedeniyle), Gnostisizm ile bağlantıların yalnızca bilinçli değil, aynı zamanda bilinçli olduğu bir hareket vardır. aynı zamanda çok daha sempatik: on dokuzuncu yüzyılın büyük okült canlanışı. Bu canlanmanın ön saflarında Teozofi'nin kurucusu ve açık bir Gnostik sempatizanı olan Madame Blavatsky'nin (1831-91) etkili figürü vardı. Ukrayna'da yaşayan Rus soylularından oluşan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Helena Petrovna Hahn, ilk yıllarını geniş çapta seyahat ederek geçirdi, hatta 1850'lerde Tibet'te iki yılını Budist lamaların yanında çalışarak geçirmeyi başardı. Psişik güçlere sahip olduğu söyleniyordu ve çok geçmeden çevresinde, HPB'nin (yakınlarının bildiği adıyla) ETKİLEME VE MİRAS becerisine düzenli olarak tanık olacak bir adanmışlar topluluğu toplandı. • 123 •

--- SAYFA 126 ---

Kayıp nesneleri gerçekleştirin veya havaya kaldırın. En önemli kitapları arasında Isis Unveiled ve The Secret Doctrine yer alıyor. Etrafındaki çok sayıda kitap ve bölücü yardımcıya rağmen Blavatsky, hayatı boyunca şefkatin 'yasaların kanunu' olduğuna inandı. Teozofi, Gnostisizmi yeniden canlandırmaya yönelik bilinçli bir girişim olmasa da, bu konuda Gnostik bir duyarlılığa sahipti ve Blavatsky'nin Gnostiklere olan sempatisi, konu hakkında yaklaşık 300 sayfalık yazıya yol açtı. Teozofi, Hindu ve Budist doktrinlerini Batı ezoterizmi, bilimi ve maneviyatıyla sentezlemeye çalışırken aynı zamanda reenkarnasyon ve karma gibi Doğu kavramlarını da kullanıyor ve terminolojisinin çoğunu Sanskritçe'den alıyor. Teosofi Cemiyeti'nin kurulduğu yıl (1875) doğan Carl Jung, bir keresinde Teosofi'nin 'Hindu kılığında Gnostisizm' olduğunu söylemişti.¹⁹¹ Gerçekten de, Madame Blavatsky, Gnostisizm konusunda neredeyse esrarengiz bir içgörüyü sahipti; 1945'ten önce herkes gibi onun da elinde yalnızca birkaç metin ve Kilise Babalarının önyargılı yazıları olduğu gerçeği daha da dikkate değerdi. Evrenin aşağı düzey ruhsal varlıklar tarafından yaratıldığına inanıyordu ve Eski Ahit'in Yehova'sını Şeytan olarak görüyordu. İyimserliği, onu daha sert, dünyadan nefret eden Gnostiklerin bazılarından uzaklaştırdı ve bu bakımdan onu belki de Valentinianusçulara ve Hermetikçilere daha yakın hale getirdi, ancak yine de Gnostik olan çoğu şeyle tamamen aynı fikirdeydi. Dikkat çekici bir şekilde, Yahuda İskariyot'un yeniden değerlendirileceğini öngördü ve Yahuda İncili'nin yeniden keşfedilmesini sezdiğini öne sürdü; ancak bu, ölümünden neredeyse bir yüzyıl sonra gerçekleşti. Madame Blavatsky'nin on dokuzuncu yüzyılın alternatif maneviyat dünyasındaki etkisi o kadar büyüktü ki, neredeyse herkesle bağlantıları varmış gibi görünüyor. Son sekreteri GRS Mead, kendisi de bir Gnostik adanmış oldu; o dönemde mevcut olan kutsal metinleri tercüme etti ve etkili bir kitap olan Fragments THE GNOSTICS'i yazdı.

--- SAYFA 127 ---

Unutulan Bir İnancın (1900). Blavatsky'nin Gnostisizmi'nden etkilenen diğer aydınlar arasında şair, Blake uzmanı ve bir ara Gnostik eğilimli Altın Şafak Tarikatı'nın üyesi olan WB Yeats; Aleister Crowley; Dion Fortune; ve Gnostik dirilişçi Samael Aun Weor.¹⁹² Gnostik Jung Eğer biri Madame Blavatsky'nin, en azından ruhen, en önemli halefi olduğunu iddia edecek olsaydı, bu muhtemelen büyük İsviçreli psikolog Carl Gustav Jung olurdu. Küçük yaşlardan itibaren dini meselelerle ilgilenen Jung, 1912 gibi erken bir tarihte, Freud'a, Gnostik Sofya kavramının psikanaliz aracılığıyla Batı bilincine yeniden gireceği yönündeki inancının ana hatlarını çizdiği bir mektup yazdığında, Gnostisizme ilgi duymuştu. Freud, Jung'un coşkusunu paylaşmadı ve iki adam çok geçmeden şirketten ayrıldı. Freud'a yazdığı mektuptan dört yıl sonra Jung, hayatını değiştirecek kişisel bir kriz yaşadı; bu deneyim kesinlikle Gnostik nitelikteydi. 1916'da Jung'un hayatı durgundu; depresyondaydı ve hüsrana uğramıştı. Günlerce evi baskıcı bir atmosferle doldu - tüm aile ve hatta ziyaretçiler bile bunun farkındaydı - ve poltergeist fenomenler baş gösteriyordu. Bağlarının sonunda Jung haykırdı: 'Tanrı aşkına, bu ne böyle?' Bir koro sesinden hemen bir yanıt duyunca şaşırdı: 'Aradığımızı bulamadığımız Kudüs'ten döndük.' Jung hemen yazmaya başlamak zorunda kaldı ve bir sonraki gün, Üç akşam, Ölülere Yedi Vaaz adını verdiği eserini tamamladı. Düzyazı şiir biçimini alan Jung, Yedi Vaaz'ı Basilides'e atfetti; metin bunların 'doğu ile batının buluştuğu şehir', Kudüs karşıtı ve Roma karşıtı İskenderiye'de yazıldığını duyuruyor. ETKİ VE MİRAS • 125 •

--- SAYFA 128 ---

Jung daha sonra eserin "gençlik düşüncesizliği"¹⁹³ olduğunu ilan etti ve arkadaşlarına verdiği özel olarak basılmış birkaç kopya dışında eseri hayattayken yayınlamayı reddetti. Belki de eserin düşmanlık uyandırabileceği konusunda ihtiyatlıydı ve bu durum, Vaazlar'ın bir kopyasının, Jung'u kafir olmakla suçlayan ilahiyatçı Martin Buber'in eline geçmesiyle gerçekleşti. Jung ayrıca, 1914'te psikoloji ile Batı ezoterizmi, özellikle de simya arasındaki ilişki hakkında bir kitap yayınlayan Herbert Silberer'in kaderini de aklında tutmuş olabilir; bu konu daha sonra bizzat Jung'un da ele alacağı bir konuydu. Silberer kitabı akıl hocası Freud'a gösterdi, o da çalışmayı tamamen reddetti. Silberer depresyona girdi ve daha sonra Freud'un çevresinden tamamen aforoz edildi. 1923'te kendini astı. Jung'un bu çalışma hakkındaki endişelerine rağmen, özel görüşmelerinde "tüm yaratıcı faaliyetinin bu vizyonlardan ve rüyalardan [Vaazlardan] geldiğini ve daha sonraki yaşamında başardığı her şeyin zaten bunların içinde yer aldığını" belirtti.¹⁹⁴ 1975'te yapılan bir Jung konferansı bu görüşü destekledi ve Yedi Vaaz'ın aslında Jung'un çalışmasının "kaynak ve kaynağı" olduğunu ilan etti.¹⁹⁵ Vaazların her biri ölümlerin Basilides'ten talimat vermesini istemesiyle başlıyor. dünyanın doğasından gerçek Tanrı'nın doğasına, kiliseye, topluluğa ve insanın kendisine kadar uzanan belirli bir konu hakkında onlara. Birinci Vaaz, Basilides'in, herkesin içinde var olan, hem boş, hem dolu, hiçlik ve her şey olan Pleroma'nın varlığını ölümlere bildirmesiyle başlar. Pleroma, karşıtlık çiftleri olarak gördüğümüz nitelikleri içerir: 'doluluk ve boşluk, canlı ve ölü, farklılık ve aynılık, aydınlık ve karanlık, sıcak ve soğuk, enerji ve madde, zaman ve mekan, iyi ve kötü, güzel ve çirkin, bir ve çok'.¹⁹⁶ Pleroma içimizde var olduğu için biz de bu karşıt çiftleri içeririz. Ancak sorun şu ki, 'iyi ve güzel için çabaladığımızda, asıl varlığımız olan farklılığımızı unutuyoruz. GNOSTİKLER • 126 •

--- SAYFA 129 ---

Yani iyinin ve güzelin peşinde koşarken aynı zamanda kötülük ve çirkinle de karşı karşıya kalıyoruz. Çünkü zıtlıklar ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır; biri olmadan diğere sahip olamazsın. Çözüm, 'kendimizi karşıt çiftlerden ayrı olarak bilmek, o zaman kurtuluşa ulaştık'.¹⁹⁸ Kendimizi bilmek için, karşıtların birbirleriyle özgürce ilişki kurmalarına izin verilmesi gerektiğini öğrenmeliyiz, bu da sonuçta onların çözümüne yol açarken biz de onlardan mesafemizi koruruz. Bu, Jung'un bireyleşme süreci olarak adlandırdığı ve onun psikolojisinin temel taşı haline gelen şeyin özüdür. Her ne kadar Ölümlere Yedi Vaaz 1963'e kadar (Jung'un ölümünden iki yıl sonra) yayınlanmamış olsa da Jung, yaşamı boyunca yaptığı çalışmalar üzerinde Gnostisizmin etkisini kabul etti.¹⁹⁹ Ayrıca derinlik psikolojisi ile Gnostik kavramlar arasındaki başka bağlantılara da dikkat çekti: Örneğin laldabaoth, gerçek kaynağından, 'bilinçdışının orijinal bütünlüğünden' habersiz 'yabancılaşmış insan egosu' olabilir.²⁰⁰ Yol açan şey bu farkındalıksızlıktır. bizi gerçek benliğimizden uzaklaştırır, böylece psikolojik gelişimimizi, duygusal olgunluğumuzu ve mutluluğumuzu inkar eder. Edebiyatta Gnostik Temalar Jung'un Gnostisizme olan ilgisi edebiyata da sıçradı. Muhtemelen yirminci yüzyılın ilk 'Gnostik' romanı, Hesse'nin Jung analizi dönemine başlamasından kısa bir süre sonra, 1919'da yayınlanan Hermann Hesse'nin Demian'ıydı. Başkahraman Emil Sinclair, varlıklı bir geçmişe sahip, hem 'yanılsama dünyası' hem de 'ışık dünyası' anlamına gelen bir kelime oyunu olan scheinwelt olarak tanımlanan bir çevreden geliyor. Roman, Sinclair'in bu doğrultuda ilerleyişini gösteriyor. bu ikinci dünyaya sıklıkla gizemli okul arkadaşı Max Demian eşlik ediyor. Demian, Sinclair'i tüm normal adetleri yıkmaya ve gerçekliğe dair sınırlı görüşünü genişletmeye teşvik ederek uçup uçmayı başarabilir. ETKİ VE MİRAS • 127 •

--- SAYFA 130 ---

'Adı Abraxas' olan Tanrı'ya. Hesse daha sonra Demian'ın Jung'un bireyleşme sürecinin kurgulanmış bir anlatımı olduğunu kabul etti. Gnostik temalar Hesse'nin daha sonraki bazı çalışmalarında, özellikle de Bozkırkurdu'nda (1928) tekrarlanır. Romanın kahramanı Harry Haller, kendisini yabancı bir dünyada kaybolmuş hissediyor ve "tüm insan yaşamını, ilk annenin vahşi ve kasvetli bir kürtajı, vahşi ve kasvetli bir doğa felaketi"201 olarak görüyor. Yalnızca ikici değil aynı zamanda "potansiyeller ve dürtülerin kaosu" olarak algıladığı kendi doğasıyla mücadele eden Haller, "bu dünyayı terk etmesi ve zamanın ötesinde bir dünyaya nüfuz etmesi" gerektiğini öğreniyor. Tabii ki, bu diğer dünyanın saklı olduğu yer. Diğer gerçeklik yalnızca sizin içinizde yatıyor.' Hesse elbette ki eserlerinde Gnostik temaları kullanan ilk yazar değildi. Gördüğümüz gibi, Gnostik fikirler Voltaire, Blake ve Goethe'ye kadar uzanır. Her üçü de, sonraki birkaç yazar gibi, Gnostik temaları bilinçli olarak kullandılar.202 Belki de Goethe'den sonra bunu yapan bir sonraki önemli yazar, başyapıtı Moby-Dick'in, kendi deyişiyle, "kötü bir kitap" ve "sırlar kitabı" olduğu Herman Melville'di. Her ne kadar sözde Üniteryen olsa da, Melville gizli bir Gnostik gibi görünüyor. Moby-Dick, en başında Yaratılış'tan bir alıntı da dahil olmak üzere İncil'den göndermelerle doludur: Tanrıyı Kaptan Ahab'ın arayışının nesnesine bağlayan 'Ve Tanrı büyük balinaları yarattı'. O, onun amansızca karşı çıktığı bir tanrıdır: Nasıl geldiğini bilmiyorsun, bu yüzden kendine doğmamış diyorsun: başlangıcını kesinlikle bilmiyorsun, bu yüzden kendine başlamamış diyorsun. Senin kendin hakkında bilmediğin şeyi ben biliyorum, ey her şeye gücü yeten. Senin ötesinde, senin için tüm sonsuzluğunun zamandan ibaret olduğu, tüm yaratıcılığının mekanik olduğu, nefes kesici bir şey var.203 Ahab'ın 'belirsizce görebildiği' 'senin ötesinde bir nefes kesici şey' olmasaydı bu, küfüre yakın olurdu. Ahab'ın balınayı yok etme arayışı, GNOSTİKLER • 128 • anlamak

--- SAYFA 131 ---

Romanın sonu da belirgin bir Gnostik tona sahiptir: Pequod'dan (adı 'yetim' anlamına gelir) hayatta kalan tek kişi olan İsmail, okyanusun ortasında bir parça parçaya tutunur; bu, maddi ve acımasız bir yaratımda ışık dünyasından sürüklenen bir yetim olan Gnostik arayıcının, belki de Melville'in kendisi için bir metafor olarak alınabilir. Franz Kafka'nın eserlerinde de gnostik temalar tespit edilmiştir. Doğuştan Yahudi olmasına rağmen Kafka, dini fikirlere sempatisinin "ahlaki ve varoluşsal motivasyonlu" olduğu iddia edilen bir ateist gibi görünüyor.204 Raflarında Gnostisizm hakkında kitaplar vardı ve o zamanın Prag edebiyat sahnesine hakim olan, kendine özgü bir "Yeni Marcionites" grubuna aitti. Muhtemelen Gnostisizmin muhtemelen Yahudi kökenlerinin farkında olan Kafka, Gnostisizmin gelişmeye başladığı sıralarda Yahudilik içindeki eğilimlerle de ilgileniyordu. Onun düşüncesine, insanı hem dünyaya hem de cennete bağlı olarak gören bir düalizm hakimdi; dünya asla geride bırakılamaz, cennet asla girilemez. Dünyevi yaşam bir hapishaneydi ve insan ancak ölümden bilgiye ulaşmaya başlar. Defterlerinden birinde "bilgiye başlamanın ilk işareti", "ölme arzusudur" diye yazmıştı.205 Daha iyi bir dünya ulaşılamaz gibi görünse de Kafka "manevi bir dünyadan başka bir şey olmadığına" inanıyordu; duyuşal dünya dediğimiz şey, ruhsal olandaki kötülüktür.206 Eğer yaşamın tamamı bu ruhsal alanda meydana geliyorsa, ahlak ve ahlak, kişinin ruhsal dünyaya erişmesinin araçları olduğundan, birinci derecede önem kazanır. (Kafka için sanat da başka bir araçtı.) Gnostik fikirler yalnızca Kafka'nın defterlerine ve günlüklerine havale edilmiyordu. Kale'de kahramanın arayışının amacı, sayım için bazı araştırma çalışmaları yürütmek üzere kaleye giriş hakkı sağlamaktır. Bunu yapmadaki başarısızlığı, insanlarla ilahi olan arasındaki temasın tamamen eksikliğini gösterdiği ve gerçekliği hem düşmanca hem de kötü olarak tasvir ettiği şeklinde yorumlandı. ETKİLEMEK VE MİRAS VERMEK insanın görevidir • 129 •

--- SAYFA 132 ---

bu gerçekliği parçalamak ve ışık dünyasına ulaşmak.207 Dava'da, insanın durumuna ilişkin Gnostik görüş, Yasa ve Kapıcı benzetmesinde özetlenmiştir. Tüm insanların ulaşmaya çalıştığı Yasa, ışığı 'Yasa'nın kapısından söndürülemez bir şekilde akan parlaklık' olarak görülebilen gerçek Tanrı'yı temsil eder. Ancak bir kapı bekçisi, Yasa'nın kapısını korur ve kimsenin girmesine izin vermez. Bunu yaparken, insanın Tanrı'ya ulaşma çabalarını engelleyen bir arkhon rolünü yerine getirir. Kafka'nın benzetmesinden alınan ders, eğer insan ışık dünyasındaki gerçek evine dönecekse, kapı bekçilerinin ve bu dünyanın diğer güçlerinin arkasını görmeli ve tüm kaynaklarını onları alt etmek için kullanmalıdır gibi görünüyor. Muhtemelen, hiçbir yazar Gnostisizmi, kurguları sahte gerçeklikler ve kurtarıcı bilgilerle dolu olan, dünyada genellikle erkekler tuvaletindeki alışılmadık bir duvar yazısı veya ara sokaklardaki çöplerin görünüşte rastgele düzenlenmesi şeklinde ortaya çıkan Philip K. Dick kadar bilinçli bir şekilde kullanmamıştır.208 Dick'in felsefi ve teolojik sorulara hayatı boyunca bir ilgisi vardı ve 1960'ların ortalarında Gnostisizm ile ilgilenmeye başlamış gibi görünüyor. Ancak, 1974'ün başlarında hayatını değiştiren bir dizi mistik olayı deneyimleyene kadar, kurgusunda bilinçli olarak Gnostik temaları kullanmaya başlamadı. 1981 tarihli otobiyografik romanı VALIS - Vast Active Living Intelligence System'in kısaltması - 1974 olaylarını ve kahramanı Horselover Fat'in, kalan akıl sağlığını korumak için verdiği mücadeleleri anlatıyor. Şişman (adı Dick'in kendi isminin birden çok dildeki versiyonudur; Philip Yunanca'da 'at aşığı' anlamına gelir ve Dick Almanca'da 'şişman' anlamına gelir), gizemli bir pembe ışık huzmesi kafasına ateşlendiğinde bir teofani yaşar. En iyi zamanlarda bile zayıf olan gerçekliğe olan hakimiyeti, Fat Tanrı hakkında kendi kavramlarını geliştirdikçe daha da kayar. Unutulmaz bir sahnede, psikiyatristi uzun süredir acı çeken Maurice'e Gnostik yaratılış mitini açıklamaya çalışıyor: GNOTİKLER • 130 •

--- SAYFA 133 ---

Maurice, "İnsanın Tanrı'nın benzerliğinde yaratıldığına inanıyor musun?" dedi. 'Evet' dedi Fat, '[...] ama yaratıcı tanrı, gerçek Tanrı değil.' 'Ne?' dedi Maurice. 'Bu laldabaath. Bazen kör tanrı Samael olarak da anılır. Dengesi bozuldu.' "Sen neden bahsediyorsun?" dedi Maurice. [...] 'Bu şeyleri kim uydurdu? Sen? Fat, 'Temel olarak' dedi, 'benim doktrinim Valentinianus'a ait, MS 2. yüzyıl.'209 İncil'e sadık bir inanan olan Maurice, Fat'ın Gnostik inançlarına o kadar öfkeleniyor ki Fat'a ev ödevi veriyor: Yaratılış Kitabı'nı iki kez okumak ve içerdiği ana fikirleri ve olayları kopyalamak. Fat, 'Tanrı konusunu gündeme getirmenin kötü bir fikir olduğunu' fark ederek seanstan ayrılır. VALIS, diğer şeylerin yanı sıra, komik bir güç gösterisidir. Fat'ın Gnostik inançları roman boyunca kendi günlüğü veya kendi deyimiyle Tractate: Cryptica Scriptura biçiminde tekrarlanıyor ve Latince'nin kulağa İngilizce "gizli söylem" başlığından daha iyi geldiğini düşünüyor. Bunda Fat, 'Tek akıl'ı varsayan ancak altında 'iki ilkenin çatıştığı' bir 'iki kaynaklı kozmogoninin' taslağını çiziyor: bunlar yanılsama ve gerçekliğin ilkeleri, yanılsama dünyası (gündelik dünya) ve irfan dünyası (laldabaath'un kontrolü dışındaki gerçek dünya). İlk günah aynı şekilde Fat'ın Risalesi'nin 29. girişinde en Gnostik tarzda ele alınmaktadır: Ahlaki hata yüzünden düşmedik; entelektüel bir hata yüzünden düştük: fenomenal dünyayı gerçek olarak alma hatası. Bu nedenle ahlaki açıdan masumuz. Bize günah işlediğimizi söyleyen, çeşitli kılık değiştirmiş çokbiçimli [Roma] İmparatorluğu'dur. İmparatorluk asla sona ermedi.'210 Fat'ın sistemi aynı zamanda gündelik gerçekliğin yanıltıcı dünyasının 'hala lkhnaton'un soyundan gelen gizli ırk tarafından gizlice yönetildiğini' savunur.

--- SAYFA 134 ---

Bu onun, Sophia ve onun çağları boyunca, onu alabilenlere irfan getirmek için Demiurgos'un yaratımına nüfuz etmeyi başardığına dair Valentinianus inancını ifade etme şeklidir. Kurtarıcı bilginin sıradan dünyaya nüfuz ettiği fikri Dick'in en sık tekrarladığı Gnostik temalardan biridir ve Ubik, Radio Free Albemuth ve Galactic Pot Healer gibi romanlarda karşımıza çıkar. Polis Memuru, hem yanılsama hem de hapisane olarak dünya temasının yine Ubik'te (muhtemelen Dick'in başyapıtı), Eye in the Sky, A Maze of Death ve Flow My Tears'da tekrarlandığını söyledi. The Simulacra'da, Batı uygarlığının sahte doğası, bir android olduğu anlaşılan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı figüründe ve aynı zamanda insanları sıtmalı bir sivrisineğin tüm etkinliğiyle ısırabilen minyatürleştirilmiş robotik böcekler olan reklamlar biçiminde zekice özetlenmiştir. Android'ler Elektrikli Koyun Düşler mi? (Ridley Scott'ın Blade Runner filminin dayandığı roman), modern yaşamın - önemsiz postalar, TV, kapı kapı dolaşan satıcılar, alışveriş merkezleri gibi - dikkat dağıtıcı unsurlarının tümü, Dick tarafından icat edilen ve etkili bir şekilde 'bok' anlamına gelen bir yeni sözcük olan 'kipple' olarak adlandırılıyor. Gerçeği sahteden ve android'i insandan ayırmanın zorluklarına rağmen -ya da belki de bu yüzden- Dick'in çalışması sonuçta iyimserdir ya da Horselover Fat'in ifadesiyle, 'benim doktrinim Valentinianus'a aittir, MS ikinci yüzyıldır'. VALIS, Fat's Tractate'den umutlu bir şekilde son bir girişle bitiriyor; tamamen Gnostik bir yorum, bize, bir kez irfana sahip olduğumuzda, Musa, İlyas ve Mesih'in kendisiyle aynı olduğumuzu hatırlatıyor: Bu bilgi [gnosis] İkhnaton'dan Musa'ya ve Musa'dan da Mesih olan Ölümsüz Adam İlyas'a geçti. Ancak tüm isimlerin altında tek bir Ölümsüz Adam vardır; ve biz o adamız.211 GNOSTİKLER • 132 •

--- SAYFA 135 ---

Popüler Kültürde Gnostisizm Philip K Dick, medya ve teknoloji takıntılı bir kültürü öngörmesi açısından tartışmasız yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın en önemli yazarlarından biridir; ancak paradoksal olarak, aynı zamanda - en azından kısmen - aşkınlık ve aslında hala aşılması gereken bir dünya olduğu bilgisinin özlemine çeken bir kültür öngörmüştür. Onun Gnostik vizyonu çok çeşitli çizgi romanları, bilgisayar oyunlarını ve filmleri etkilemiş görünüyor. Örneğin Neil Gaiman'ın Sandman serisi kozmolojik yapı bakımından genel olarak Gnostiktir, Alan Moore ise The Watchmen'de belirgin Gnostik eğilimler sergiler. Moore, Voegelin'in "eschaton'un içkinleştirilmesi" kavramını, Adrian Veidt/Ozymandias'ın, insanları bir uzaylı istilasının yakın olduğuna inandırarak kandırarak dünyayı kurtarma planı şeklinde çağırıştırıyor. Moore'un grafik romanı Promethea, Kabalistik, simya ve diğer ezoterik çerçeveleme araçlarının aracı olmasına rağmen Gnostik konuları daha doğrudan araştırıyor. Final Fantasy ve Xenosaga bilgisayar rol yapma oyunları serisi de aynı şekilde Dungeons & Dragons'da olduğu gibi çeşitli derecelerde Gnostik efsaneye gönderme yapıyor. Tori Amos'un 2005 albümü The Beekeeper, onun Gnostik ilgi alanlarını yansıtan üç şarkı içeriyor: 'Original Sinsuality', 'Marys of the Sea' ve 'The Beekeeper'. Ayrıca otobiyografisi Piece By Piece'de Gnostisizmi araştırıyor. Televizyon dünyasında Gnostisizm, Doctor Who ("Yolların Ayrılması") ve Stargate SG1'in (özellikle dokuzuncu dizi) bölümlerinde değişen derecelerde ortaya çıktı. Peter Weir'in The Truman Show filmi, Philip K Dick'in 1959 tarihli romanı Time Out of Joint ile büyük benzerlik taşıyor. Filmde Jim Carrey'nin karakteri, yaşadığı dünyanın tamamen sahte olduğu fikrine takıntılı hale geliyor. İçgüdüleri doğrudur: dünyası bir televizyon şirketi tarafından bir reality şov için yaratılmıştır. (Derecelendirme ihtiyacının laldabaoth'un eski hilelerinden bir diğeri olabileceği sonucunu çıkarabiliriz.) Ancak Gnostisizm belki de en iyi şekilde ETKİ VE MİRAS'ta temsil edilmiştir.

--- SAYFA 136 ---

popüler kültürü Wachowski kardeşlerin filmi Matrix'e aktaran film, yine dünya görüşünü en azından kısmen Philip K Dick'e ve dolayısıyla Gnostiklere borçlu gibi görünüyor. Film, dünyanın aslında insanları kendisini tasarlayan makinelerin kölesi durumunda tutmak için tasarlanmış dev bir bilgisayar simülasyonu olduğunu öğrenen Neo (Keanu Reeves) olarak bilinen bir bilgisayar korsanının hikayesini anlatıyor. Daha sonra bu makinelere başlangıçta insanlar tarafından yapay zeka verildiğini, ancak daha sonra yaratıcılarına isyan ederek onları hapsettiğini ve enerjilerini beslediklerini öğreniyoruz. Film ana akım Hristiyan geleneğinden alınan öğeler içermesine rağmen (Neo'dan defalarca 'Bir' (uzun süredir kehanet edilen kurtarıcı figürü) olarak bahsediliyor, isyancıların gemisine Nebuchadnezzar ve kaleleri Zion adı veriliyor) film daha çok Gnostik kaynaklardan yararlanıyor gibi görünüyor. Nitekim filmin başlangıcına doğru Neo bilgisayarının önünde uyuyakalır. Ekranda beliren gizemli bir mesajla uyanır: 'Uyan, Neo.' Bu aslında filmin temasıdır ve Gnostik olduğunu söylemeye gerek yok. Trinity (Carrie-Anne Moss) ve Morpheus (Laurence Fishburne), Neo'yu Matrix'in içinde tutmaya ve dolayısıyla nihai gerçeklikte uykuda tutmaya çalışan arkonik Ajan Smith'in (Hugo Weaving) aksine, Neo'ya talimat verip uyanmasına yardımcı olurken, aeonik roller oynuyorlar. Film, Gnostik metinlerde de bulunan, körlük, uyku, cehalet, rüya görme, karanlık ve gece gibi kavramların zıttı olan terimleri kullanıyor. görmek, uyanmak, bilmek ve ışık. Neo'nun seyahat ettiği ve sonunda ulaştığı yerler bu sonuncu devletlerdir.²¹² İlk Hristiyan Kafirler Gnostisizmin bugün tarihinin herhangi bir döneminde olduğundan daha fazla popülerliğe sahip olması ironik bir şekilde emperyalist edebiyatçıya çok şey borçludur

•

--- SAYFA 137 ---

İlk etapta onun kökünün kazınmasına yardımcı olan Hristiyan kültürü. Avrupa'nın 18. yüzyılda Afrika ve Asya'ya doğru genişlemesi, Askew, Bruce ve Berlin Kodekslerinin keşfiyle sonuçlanan arkeolojik kazıları kolaylaştırdı. Bu da, dolaylı olarak, özellikle Fransa'da ve daha sonra bugün hâlâ varlığını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni Gnostik kiliselerin kurulmasına yol açtı. Günümüzün giderek daha hoşgörülü hale gelen Batı'sı elbette Gnostik eğilimlere sahip insanların inançlarını uygulamalarına izin veren bir faktördür. yaklaşık 2000 yıldır ilk kez yeniden açıkça ortaya çıktı. Ancak insan şunu merak ediyor: Gnostikler bugün bize bir nedenden dolayı mı geri geldi? Mısırlıların İncili'nin, Gnostik kutsal yazıların "Charaxio adı verilen dağa" gömüldüğünden söz eden sözlerini hatırlamak ilginçtir; burada, "zamanların ve çağların sonuna" kadar orada kalacaklar, o zaman ortaya çıkacaklar ve "sevgiyi, büyük, görünmez ebedi Ruh'u ve onun biricik Oğlu'nu ve ebedi ışığı... ve bozulmaz Sophia'yı... ve sonsuzluktaki tüm Pleroma'yı" ortaya çıkaracaklar. Nag Hammadi yazıtlarının insanlık tarihinin tartışmasız en kötü yılı olan 1945'te keşfedildiğini belirtmek ilginçtir. Aynı yılın 27 Ocak'ında Müttefik kuvvetler Auschwitz-Birkenau'yu özgürleştirdiler ve gerçek dehşeti keşfettiler; 15 Nisan'da Bergen-Belsen'in korkunç gerçekleri de aynı şekilde gün yüzüne çıktı; 16 Temmuz'da New Mexico'daki ilk Trinity testiyle nükleer çağ başladı; 6 Ağustos'ta Hiroşima ilk atom bombası 'Küçük Çocuk' tarafından buharlaştırıldı. Üç gün sonra kardeşi 'Şişman Adam' da aynısını Nagazaki için yaptı. Gnostik bilgeliğin tam da insanlığın ona en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda bize geri döndüğü sadece bir temenni midir? Buna sonuçta her birimiz karar vereceğiz. 11 Eylül'deki korkunç olaylardan sonra, görünürde kurumsal açgözlülük ve Hristiyan, Müslüman ve Yahudi köktendinci dinlerin yönettiği bir dünyada yaşıyoruz. Her taraftan politikacılar ve dini liderler puan kazanmak ve ETKİ VE MİRAS almak istiyor • 135 •

--- SAYFA 138 ---

kendi inançlarının gerçek gerçeğinde ısrar ederek yaşarlar. Hiçbir zaman şehitlikten yana olmayan Gnostikler, bu dünyanın yüksek ve kudretli olanlarına karşı ebedi bir muhalefet içinde dururlar. Onlar bunun aşılabilecek bir dünya olduğunu biliyorlar, ancak bunu yaparken aynı zamanda 'kardeşinizi ruhunuz gibi sevmek; onu gözbebeğiniz olarak tutun';²¹³ Gnostisizm, pratik olmasına rağmen aynı zamanda şefkatlidir ve insan zihninin, hiçbir şeyin olmadığı yerde bölünmeler yaratma eğilimini anlar. Ve son olarak şunu da unutmamak gerekir ki, Gnostikler "ilk Hristiyan sapkınlar" olmak şöyle dursun, İsa'nın orijinal öğretilerine resmi Kilise'nin şimdiye kadar olduğundan daha yakındı. Eğer "ilk Hristiyan sapkınlar" olarak adlandırılabilir birisi varsa, o da şüphesiz 325 yılında İznik Konsili'nde oturan piskoposlardır. Ortodoksluk yaratmaya çalışırken, bunun yerine insanların zihinlerini kontrol eden ve yaklaşık 2000 yıl boyunca yaşayan bir canavar yarattılar. Yine, insan Nag Hammadi'deki keşfin sadece zamanında değil aynı zamanda gerekli olup olmadığını, burada yaşadığımızı yazan Jung analisti Murray Stein tarafından da doğrulanan bir duygu olup olmadığını merak ediyor. farklılığı kutuplaştırmadan kabul edemeyen ve yalnızca farklı olanları düzeltmeye, dönüştürmeye veya ortadan kaldırmaya çalışan bir kültür. Bu, iki bin yıl önce Gnostiklerin Ialdabaoth olarak resmettiği tutumdur.²¹⁴ Ortadoğu'da ve özellikle Irak'ta sorun yaratan zihniyetin tam da bu olduğu ve aynı zamanda komplocu eğilime sahip olanlara göre, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, İncil'deki kehaneti gerçekleştirmek için İsrail, Armagedon. Tehdit bu kadar gerçek olmasaydı Gnostikler böyle bir düşünceyle alay ederlerdi. Yine Stein: Ialdabaoth, Batı kültürüne çok aşina olan bireyci, kontrolcü, narsist egonun temel planını temsil ediyor. GNSTİKLER NEDİR • 136 •

--- SAYFA 139 ---

Ialdabaoth'ta tanımlanan ve isimlendirilen Gnostikler hâlâ aramızda, belki daha da fazlası.²¹⁵ Ancak Gnostisizm araştırmamızı bu kadar karanlık bir notla bitirmek belki de yanlış olur. Horselover Fat'in VALIS'te keşfettiği gibi, saatin ne zaman geleceğini bilmiyoruz; bu saatin sonunda Philip K Dick'in en hareketli sahnelerinden birinde evde oturup İkinci Geliş'in televizyonda görünmesini bekler. Ancak eğer gerçekleşirse, televizyonda görünmeyecek: kendi içimizde gerçekleşecek ve Diriliş Üzerine İnceleme'nin belirttiği gibi, 'sabit duran hakikat'e dair yaşamı ve kalbi değiştiren yeni bir bilgi olacak. O, var olanın açığa çıkışı, şeylerin dönüşümü ve yeniliğe geçiştir.'²¹⁶ Görünüşe göre bu, dünyanın ihtiyaç duyduğu bilgelik, dogmatik, nefret dolu ortodoks dinin bilgeliği değil. Bu bilgeliğin kaynağı, bizi yoldan çıkararak şiddete, dar görüşlülüğe ve nefrete sürükleyebilecek rahiplerin, hahamların ve mollaların ağızından değil, kendi içimizde bulunur. Gnostisizm bu dünyanın bizim gerçek evimiz olduğunu inkar edebilir, ancak özgürlüğün kaynağının hepimizin içinde olduğunu bize hatırlatmayı asla ihmal etmez: İçinizdeki lambayı yakın... Bir kapı gibi kendinize vurun ve düz bir yoldaymış gibi kendi üzerinize yürüyün. Çünkü yolda yürürseniz yoldan sapmanız mümkün değildir.²¹⁷ ETKİ VE MİRAS • 137 •

--- SAYFA 140 ---

Ek I: Sözlük Abraxas Yedinci göğü işgal etmeye gelen, kurtarılmış bir arkon. Sık sık Gnostik muska ve mücevherlerde tasvir edilir. Jung'a göre o, çok uzun zamandır Gnostisizmin özüyü. İlahi olanın yayılım gösteren bir yönüydü ve çoğunlukla erkek/dişi çiftleri olarak temsil ediliyordu. Apocryphon 'Gizli kitap' anlamına gelen Yunanca bir kelime. En iyi bilinen Apokrif Yuhanna'nındır, ancak Yakup ve Mark Archon'un Apokrifonları da vardır. Maddi dünyanın göksel kürelerinin hükümdarı, manevi yolculuğu tamamlama yolundaki başlıca engeller arasındadırlar barbar sözcükler Bilinen herhangi bir dilden gelmeyen, genellikle uzun sesli harf dizilerinden oluşan, Gnostik ritüellerde kullanılan ve Gnostik muskaların üzerine yazılmış olan Barbelo İlahi dişil, Anne Tanrı. maddi dünya Demiurge Maddi dünyanın yaratıcısı. Çoğu zaman Eski Ahit'in Tanrısı ile özdeşleştirilen o, genellikle kibirli, beceriksiz ve hatta bazen kötü bir yayılım olarak görülür. Gnostiklere göre, her şey, başlangıçta, ilahi olandan gelen yayılımlardır. Onlara fiziksel özellikler veren Demiurge'dür Ennoia Barbelo'nun başka bir adı, ilahi dişil prensip eschaton, Siyaset filozofu Eric Voegelin tarafından uydurulan bu ifade, dünyada cenneti yaratarak, öbür dünyada beklenenin bu hayatta geçmesini sağlama girişimine gönderme yapar. Voegelin, Gnostikleri esasen dünyanın sonuna gnosis Sezgisel, ilahi olanın doğrudan bilgisini getirmeye çalışmakla suçladı. Gnostikler, kurtuluş müjdesi Müjdesi'nin anahtarının tek başına irfan olduğuna inanıyorlardı. Gnostik terimlerle, bu, amacı • 138 • olan herhangi bir metin anlamına gelir.

--- SAYFA 141 ---

is to advance the Gnostic message. All Gnostic gospels were deemed heretical by the Church. Amongst the most well known are the Gospels of Thomas, Mary and Philip Hebdomad The ninth sphere of the cosmos, usually seen as the lowest part of the Pleroma hylics One of the three main classes of people, according to the Valentinians. Hylics are resolutely 'in matter' and are concerned solely with the concerns of the flesh. Compare psychics and pneumatics Ialdabaoth The name of the Demiurge, usually taken to mean 'childish god' Logion A saying, usually of Jesus. The Gospel of Thomas is an example of a gospel made up entirely of logia, with little or no narrative logos The word of God which, in Gnostic texts, can also refer to Jesus as well manda Gnosis, in the Mandaean tongue mandaiia Mandaean believers nasuraiia Mandaean priests Ogdoad The eight spheres of the material cosmos, above which lay the ninth, the heavenly Hebdomad Pistis Faith Pleroma The fullness, the heavenly realm beyond material creation pneumatics The pneumatics are spiritually aware people, who are above dogma and division, and who are able to receive gnosis psychics The psychics are people who are not so caught up in the pleasures and pains of earthly existence, but who are more inclined to thinking, feeling and participating in exoteric (i.e., dogmatic) religion Saklas Another name for the Demiurge, meaning 'fool' Samael Another name for the Demiurge, meaning 'blind god' Serpent In Gnostic creation myths, the Serpent is the wise teacher who is responsible for Eve attaining gnosis by eating the fruit of the Tree of Knowledge. She then instructs Adam to do the same. In some variations of the myth, it is Christ himself who plays the role of the Serpent Sophia The youngest emanation. Her desire to know the father leads to the creation of Ialdabaoth, who in turn creates the material world. Some versions of the story have two Sophias, a higher and a lower. The higher Sophia remains in the Pleroma, while the lower Sophia remains trapped in matter • 139 • APPENDIX 1

--- SAYFA 142 ---

Ek II: Gnostisizm ve Budizm Budist bilgin Edward Conze, Gnostisizm ile Budizm arasındaki bazı benzerliklere dikkat çekmiştir. Temel benzerlikler şunlardır: 1. Kurtuluş, marifet veya bilgi yoluyla gerçekleşir. Tersine, cehalet kişinin maddi dünyada sıkışıp kalmasına yol açar. 2. Maniheizm'in Seçilmişleri ve Dinleyicileri ile Budizm'in Rinpoche'leri ve Lamaları gibi elitizm eğilimi. 3. Bilgelik her iki dinde de hem bir erdem hem de tanrısallığın bir yönü olarak karşımıza çıkar. 4. Hem Gnostikler hem de Budistler mitleri gerçeklere tercih ederler. 5. Her ikisinde de antinomist bir eğilim var. 6. Her ikisi de gerçek Tanrı/Nirvana'nın dinginliği ile daha düşük bir seviyede var olan aktif yaratıcı Tanrı arasında ayrım yapar. Dünya kötü arkonların meskenidir, Budizm'de ise kötü tanrı Mara tarafından yönetilir. 7. Her iki gelenek de ezoterizmi destekler ve kolay popülerliğe direnir. 8. Her iki geleneğin de tekçi bir metafiziği vardır; burada çoğu (yani maddi dünyayı) reddetmek pahasına tek olanla yeniden birleşme aranır. Buna ek olarak, her iki gelenek de biraz kötümser olarak görülüyor ve dünyayı inkar etmekten düpedüz dünyadan nefret etmeye kadar her şey görülüyor. Her ikisi de pasifist dinlerdir ve her ikisi de zulme maruz kalmıştır. Budizm ile Gnostisizmin birbirini doğrudan etkileyip etkilemediği belirsizliğini koruyor, ancak MS birinci ve ikinci yüzyıllarda İskenderiye'de Budist misyonerler bulunduğundan, iki inanç arasındaki etkileşim belirgin bir olasılık olmaya devam ediyor. • 140 •

--- SAYFA 143 ---

Sonnotlar Epigraph: Recognitions II.37, Rudolph'tan alıntı, s.297. 1. Thomas'ın İncili, Giriş ve Söz 1, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nden, s.126. 2. Apokrif Yeni Ahit'ten Thomas İncili, s.140. 3. Matta 5.15: 'Hiç kimse lamba yakıp onu kabın altına koymaz; bunun yerine onu evdeki herkese ışık verecek şekilde şamdana koyar.' (İyi Haber İncil çevirisi). 4. Markos 4.34, İyi Haber İncil çevirisi. Ayrıca Markos 4:10-11, öğrencilere İsa'yla yalnız kaldıklarında verilen öğretilerin, İsa'nın halka açık olarak vaaz ettiği şey olmadığını öne sürüyor. 5. ör. Matta 12.46-50; Markos 3.31-35; Luka 8.19-21; Thomas bunu Söz 99.6. Yuhanna 11.16, 20.24 ve 21.2'de tekrarlıyor. 7. Sayma 29, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.130. 8. Thomas İncili, Say 70, İncillerin Tamamı, s.316. 9. Justin Martyr, Apology II, Pagels, The Gnostic Gospels, s.100'de alıntılanmıştır. 10. Petrus'un İşleri 31. Apokrif Yeni Ahit, s.422. 11. Stephan Hoeller, Gnostisizm: Kadim İç Bilme Geleneğine Yeni Bir Işık, s.3. 12. Irenaeus, Heretics'e Karşı, alıntılanan Pagels, s.17. 13. Hippolytus, Tüm Sapkınlıkların Reddi, Pagels, s.17. Hippolytus ayrıca Yahudileri ve Paganları da kınadı. 14. Tertullian, De Carne Christi, aktaran Pagels, s.36. 15. Matta 16.18: 'Ve sana söylüyorum Peter: sen bir kayasın ve ben kilisemi bu kaya temel üzerine inşa edeceğim.' 16. Örneğin bkz. Robert Eisenman'ın James the Brother of Jesus (Faber ve Faber, 1997). 17. 1 Korintliler 11:24-25, Pavlus İsa'nın Son Akşam Yemeği'ndeki sözlerinden alıntı yaptığında. 2 Korintliler 12:9'da Pavlus, İsa'nın kendisiyle konuştuğunu iddia eder • 141 •

--- SAYFA 144 ---

Doğrudan, 'İhtiyacın olan tek şey benim lütfumdur, çünkü sen zayıf olduğunda benim gücüm en güçlüdür.' diyor. Eğer bu gerçekten gerçek bir alıntıysa, o zaman 2 Korintliler, Yeni Ahit'in başka hiçbir yerinde görünmediği için bu ifadeye özel bir dünya sahip gibi görünüyor. 18. AN Wilson, Paul: Havarinin Akli, s.258. 19. Michael Baigent ve Richard Leigh, Ölü Deniz Parşömenleri Aldatmacası, s.266. 20. Thomas Jefferson, George Sildes'in The Great Düşünceler kitabında yayınlanan W Short'a yazdığı bir mektuptan (Ballantine Books, 1985), s.208. 21. Bazı akademisyenler Thomas İncili'nin dört kanonik İncil kadar eski olduğuna inanırlar, bu da onu Gnostik İncillerin en eskisi ve belki de İsa'nın gerçek sözlerini içermesi açısından en özgün olanı yapar. 22. Elaine Pagels, İncanın Ötesinde, s.150. 23. Monty Python ve Kutsal Kase'den alıntı yapacak olursak, onlar "haftanın bir nevi icra memuru görevini üstlenen anarko-sendikalist bir komündür". Brian'ın Hayatı'nda da gnostik eğilimler tespit edilmiştir. John Cleese'nin ölümsüz cümlesi, 'Nasıl siktirip gidelim, Ey Tanrım?' belki de edebi dinin şimdiye kadar dile getirilmiş en iyi ve en komik göndermesidir. 24. Alıntı: Pagels, a.g.e., s.60-61. 25. Kurt Rudolph, Gnosis, s.278. 26. Rudolph s.281, Süleyman'ın Bilgeliği 6, 18f'den alıntı; 8, 17. 27. Rudolph s.281, sonraki alıntılar. 28. Rudolph, s.282. 29. Mary Boyce, Zerdüşter: Dini İnançları ve Uygulamaları (Routledge ve Kegan Paul, 1979), s.1. 30. Boyce, s.29. 31. Ahameniş dönemindeki diğer bir gelişme, hem Ohrmazd'ın hem de Ahriman'ın zaman ve kader tanrısı Zurvan'ın ikiz çocukları olduğunu savunan Zerdüştlük Zurvanizm'in bir koluydu. 32. Rudolph, s.284. Rudolph ayrıca Eski Ahit üzerindeki Helenistik etkiye de dikkat çekiyor: "Vaizlerin şüpheliği, Yunan rasyonalizmi ve erken dönem Helenistik popüler felsefesi olmadan tam olarak anlaşılamaz." 33. Stuart Holroyd, Gnostisizmin Unsurları, s.9. 34. The Gospel of Truth, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.42. 35. Alıntı de Theodoto, Hoeller'den alıntı, a.g.e., s.10. 36. Philip'in İncili, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.159. • 142 • SON NOTLAR

--- SAYFA 145 ---

37. Hoeller, a.g.e., s.5-6. 38. Yuri Stoyanov, The Other God, s.2. Zamanının önde gelen Oryantalisti Hyde (1636-1703), Oxford'daki Bodleian Kütüphanesi'nin baş kütüphanecisiydi; 'Çivi yazısı' kelimesini icat etti ve satrancın kökenlerini araştırdı. 39. Ugo Bianchi, Il dualismo religioso (Roma, 1958), Stoyanov'dan alıntı, s.4-5 40. Dünyanın Kökeni Üzerine, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.173. 41. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.277. 42. The Testimony of Truth, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.455. 43. Luka 23.34. 44. Hippolytus tarafından Philosophumena'sında korunmuştur. 45. Irenaeus, Heresies'e Karşı, alıntılanan Pagels, Beyond Belief, s.80. 46. Örneğin, Mesih'in gelişyle ilgili tüm kehanetler ve onun Yahudi mesih olduğu kavramı kaldırılmıştır. 47. Daha doğrusu, Marcion'un Pavlus'un külliyatının özü olarak gördüğü şeyler: Galatyalılar, Korintliler, Romalılar, Selanikliler, Efesliler, Koloseliler, Filipililer ve Philemon. 48. GRS Mead, Unutulmuş Bir İncanın Parçaları 2, Hoeller'den alıntı, op. cit., s.113. 49. I. Pius'un papalığına ilişkin kesin tarihler belirlenmemiştir. Vatikan'ın 2003 Annuario Pontificio'sunda 142 veya 146 ila 157 veya 161 arasında listelenmesine rağmen, kendisi 140 ila 154 yılları arasında hüküm sürmüş olabilir. 50. Hoeller, a.g.e., s.100-1. 51. Tapınakçıların varsayılan sapkınlığının - herhangi bir sapkınlığa sahip olduklarını varsayarak - Gnostisizm olması oldukça muhtemeldir. Doğu'da Sufi gruplarla ve/veya Mandaean gruplarla temas kurarak Gnostisizm'e maruz kalmış olabilirler. 52. Aslında Eski Ahit'te Seir Dağı'ndan birkaç kez söz edilir, ancak hiçbir zaman Tufan'la ilgili olarak bahsedilmez. 53. Hoeller, a.g.e. cit., s.101. Daha sonra Jacques Lacarrière'nin şu gözleminde alıntı yapıyor: "Kişi Gnostikleri takip edebilir ama onları ele geçiremez." 54. Tertullian, Rudolph'tan alıntı, s.215. 55. The Gospel of Philip, The Nag Hammadi Library in English, s.150. Aslında yedi sakrament olabilir, dolayısıyla ana akım Kilisenin yedi sakramentini yansıtır olabilir. 56. Hoeller, a.g.e., s.85. 57. Daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Lupieri, s.8-10. SON NOTLAR • 143 •

--- SAYFA 146 ---

58. Nasurii'nin 'Nasorean' veya 'Nasıralı'dan türediğine dair başka spekülasyonlar da var ve bu da bu gruplarla bir bağlantı olduğunu öne sürüyor. Bkz. Lupieri, s.9-10. 59. Gnostik İncil, s.537. 60. Gnostik İncil, s.542. 61. Gnostik İncil, s.549. 62. Gnostik İncil, s.550. 63. Gnostik İncil, s.550-1. 64. 'Nasıra' pekala 'Nasorean' veya 'Nasıralı'nın yanlış tercümesi olabilir; her ikisi de İsa'nın muhtemelen bir zamanlar ait olduğu düşünülen Yahudi gruplarıydı. Bir kasaba olarak Nasıra'nın, MS birinci yüzyılın başlarında, yani tam da İsa'nın orada yaşadığı varsayılan dönemde neredeyse kesinlikle var olmadığı kesindi. 65. Gnostik İncil, s.601. 66. Maniheizm mezmurlar, alıntılanan Hoeller, a.g.e., s.138. 67. Maniheizm mezmur, alıntılanan Hoeller, a.g.e., s.138. 68. Kipti Maniheizm Şarkı Kitabı 12, Gnostik İncil, s.622. 69. Asklepios, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.333. 70. Asklepios, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.335. 71. Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.322. 72. Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.325. 73. Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.326. 74. Poimandres, Gnostik İncil, s.509. 75. Corpus Hermeticum, Libellus XIII, Hermetica, s.99. 76. Marvin Meyer, İslami Mistik Edebiyata Giriş, Gnostik İncil, s.663. 77. Kitapların Anası, Gnostik İncil, s.725. 78. Yuhanna'nın Apokrifonu, Gnostik İncil, s.138. 79. Yuhanna'nın Apokrifonu, Gnostik İncil, s.139. 80. Yuhanna'nın Apokrifonu, Gnostik İncil, s.139-140. 81. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.141. 82. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.146. 83. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.147. 84. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.149. 85. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.162. 86. Yuhanna'nın Apokrifyonu, Gnostik İncil, s.164. SON NOTLAR • 144 •

--- SAYFA 147 ---

87. Gerçeğin İncili, Gnostik İncil, s.249. 88. Yunanca parçalar Oxy 1, 654 ve 655'ti ve 26-30, 77 ve 31-33 sözlerini içeriyordu. Kıpti ve Yunan Thomas'ın paralel metin baskısı için bkz. JK Elliot, s.123-47. 89. The Gospel of Thomas, The Apocryphal New Testament, s.135. Çoğu çeviride biraz kafa karıştırıcı olan şey, hem didymos hem de Thomas'ın 'ikiz' anlamına gelmesi, dolayısıyla 'Didymus Judas Thomas'ın 'ikiz Yahuda İkiz' anlamına gelmesidir. 90. İsa'nın ikiz bir erkek kardeşi olduğu inancı sapkın kabul edildi. Efsanenin büyüleyici bir çalışması ve Leonardo gibi sanatçılar tarafından ele alınması için bkz. David Ovason, The Two Children (Random House, 2001). 91. Thomas'ın İncili, Logion 2, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.126. 92. Thomas'ın İncili, Logion 70, İncillerin Tamamı, s.316. 93. Thomas'ın İncili, Logion 6, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.127. 94. Thomas İncili ile kanonik İnciller arasındaki paralelliklerin kapsamlı bir listesi için bkz. Elliot, s. 133-5. 95. Matta 10:27, Luka 12:3, Markos 4:21, Luka 8:16, 11:33, Matta 5:15. 96. İbranilerin İncili 6b'yi tekrarlayan 2 sözü gibi diğer Gnostik İncillerle de paralellikler vardır. Bkz. The Complete Gospels, s.305 ve 433. 97. Bu söz, Hindistan'ın Fatehpur Sikri kentindeki bir camide bir yazıtta değiştirilmiş biçimde tekrarlanıyor: 'İsa dedi ki, "Bu dünya bir köprüdür. Üzerinden geçin, ama oraya evinizi inşa etmeyin.'" Thomas'ın İncili ile Fatehpur Sikri arasındaki bağlantı, geleneksel olarak doğuya giden ve doğuya giden havari olarak kabul edilen Thomas'ın kendisi olabilir. Hindistan'ı müjdeledi. 98. II Korintliler 2-4. İyi Haber İncil versiyonu. Gnostiklerin Pavlus'u nasıl okuduklarına dair derinlemesine bir çalışma için bkz. Elaine Pagels, The Gnostic Paul: Gnostic Exegesis of the Pauline Letters (Trinity Press, 1992). 99. Diriliş Üzerine İnceleme, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.55. 100. Diriliş Üzerine İnceleme, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.56. 101. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.276. 102. Philip'in İncili, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.144. 103. Philip'in İncili, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.153. SON NOTLAR • 145 •

--- SAYFA 148 ---

104. The Gospel of Philip, Nag Hammadi Library in English, s.144. Pavlus'un sözlerinin burada kullanılması, Gnostik yazarların başkalarının argümanlarını kendi amaçları için nasıl kullandıklarının klasik bir örneğidir. 105. Elaine Pagels böyle bir yorumu Beyond Belief, s.74'te anlatıyor. 106. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.273. 107. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.261. 108. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.260. 109. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.279. 110. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.272. 111. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.273. 112. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.283. 113. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.266. 114. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.273. 115. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.266. 116. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.267. 117. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.273. 118. Meryem İncili, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.525. 119. Meryem İncili, Gnostik İncil, s.479. 120. Meryem İncili, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.525. 121. Meryem İncili, Gnostik İncil, s.479. 122. Meryem İncili, Gnostik İncil, s.479. 123. Meryem İncili, Gnostik İncil, s.481. 124. Meryem İncili, Gnostik İncil, s.481. 125. İncillerin Tamamı, s.357. 126. İncillerin Tamamı, s.358. 127. Thunder: Perfect Mind, Gnostik İncil, s.226. 128. Thunder: Perfect Mind, Gnostik İncil, s.226-7. 129. Gök Gürültüsüne Giriş: Kusursuz Zihin, Gnostik İncil, s.225. 130. Elaine Pagels, Gnostik İnciller. 131. Ruh Üzerine Tefsir, Gnostik İncil, s.407. 132. Ruh Üzerine Tefsir, Gnostik İncil, s.407. Pavlus'tan yapılan alıntı Efesliler 6:12'dendir. 133. Ruh Üzerine Tefsir, Gnostik İncil, s.409-10. 134. Ruh Üzerine Tefsir, Gnostik İncil, s.410-11. 135. Ruh Üzerine Tefsir, Gnostik İncil, s.411. 136. Askew Kodeksindeki diğer kitaplar Kurtarıcının Kitaplarından ve Büyük Logos Kitabından alıntılardır. 137. Pistis Sophia 2 (GRS Mead çevirisi). 138. Pistis Sophia 17. SON NOTLAR • 146 •

--- SAYFA 149 ---

139. Pistis Sophia 72. 140. Pistis Sophia 72. 141. Ancak yine de eski yöntemlerine dönüyor ve Bölüm 148. 142. Pistis Sophia'da Pistis Sophia'nın sonuna doğru Meryem'in çok fazla konuşmasından şikayet ediyor. Umberto Eco'nun Gülün Adı adlı eserinin konusu, Aristoteles'in İtalyan Alpleri'ndeki bir manastırın kütüphanesinde gün yüzüne çıkan komedi üzerine bir incelemesi etrafında dönüyor. Jean-Jacques Annaud'un 1986 yapımı, Sean Connery'nin başrolde olduğu film uyarlaması da izlenmeye değer. 145. Aynı zamanda, diğerlerinin yanı sıra, ünlü Gnostik alegori olan İnci İlahisi'ni içeren Thomas'ın İşleri'nin yazarı olarak da tanınır. 146. Aslında Yuhanna'nın Elçilerinin İşleri'nde Getsemani olarak tanımlanmıyor, ancak bağlamdan buranın olası yer olduğu sonucunu çıkarabiliriz; burada sahne, İsa'nın "kanunsuz Yahudilere" "teslim edilmesinden" önce gerçekleştiğini belirtir. Bkz. Apokrif Yeni Ahit, s.318. 147. Thomas'ın İşleri, Apokrif Yeni Ahit, s.318. 148. Philip'in İncili, Gnostik İncil, s.277. 149. Thomas İncili, 108 diyor, Gnostik İncil, s.68. 150. Thomas'ın İşleri, Apokrif Yeni Ahit, s.319. 151. Thomas'ın İşleri, Apokrif Yeni Ahit, s.321. 152. Bazen Peter'in Gnostik veya Kıpti Kıyameti olarak da bilinir, Peter'in Kıyameti ile karıştırılmamalıdır. Gnostik olmayan versiyon için bkz. The Apocryphal New Testament, s.593-615. 153. Peter'in Kıyameti, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.377. 154. Peter'in Kıyameti, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.377. 155. Freke ve Gandy, s.162. 156. Irenaeus, Sapkınlıklara Karşı XXXI. 157. Epiphanius (Haeres., xxxviii). 158. İncil'in bulunmasına ilişkin derinlemesine bir çalışma için bkz. Krosney. Daha kısa bir açıklama Rodolphe Kasser tarafından Rodolphe Kasser, Marvin Meyer ve Gregor Wurst (Editörler), The Gospel of Judas (National Geographic, 2006), s.47-76'da verilmektedir. 159. Yahuda'nın İncili, Yahuda'nın İncili, s. 22-3. 160. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.19. 161. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.22. SON NOTLAR • 147 •

--- SAYFA 150 ---

162. Platon, Timaeus, 41d-42b. 163. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.41. 164. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.43. 165. Bkz. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.44, dipnot 147. 166. Yahuda İncili, Yahuda İncili, s.45. 167. İskenderiyeli Clement, StromataVII, 104, 2. 168. Bu madde aslında 381'de İkinci Ekümenik Konsil'de eklenmiştir - ilki İznik'tir - 169. İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nden alıntılanmıştır, s.19. 170. Ancak bu, Athanasius'un mektubundan değil, Roma İmparatoru I. Theodosius'un emrinden kaynaklanıyordu. 171. The Gospel of the Egyptians, The Nag Hammadi Library in English, s.218. 172. Kilise sadece Gnostik ve dualist gruplara zulmetmiyordu. Hemen hemen aynı zamanda, Kelt ve Nasturi kiliseleri gibi Hristiyanlığın Roma'dan ayrılan diğer biçimlerine ek olarak, İlk Günah'ı reddeden Pelagianizm gibi düalist olmayan sapkınlığın diğer biçimleri de bastırıldı. İlkinin Avrupa'daki Hristiyanlığın orijinal biçimi olduğu, ikincisinin ise -zulme rağmen- günümüze kadar varlığını sürdürdüğü iddia edilebilir. 173. 'Manyak' kelimesi Maniheizm için aşağılayıcı bir terimden türemiştir. 174. Bkz. Yuri Stoyanov, s.103. 175. Bkz. Stoyanov, s. 104-6. 176. Stoyanov, s.170. 177. Tarihçi Lille'li Alan (c. 1128-1202), 'Cathar'ın 'kediden türediğine' inanıyordu, çünkü söylendiğine göre kedinin arkasını öpüyorlar, dedikleri gibi Lucifer onlara bu şekilde görünüyor. Bu tür suçlamalar Kilisenin düşmanlarına yönelik ortak suçlama cephaneliğinin bir parçasıydı. 178. Wakefield & Evans, Orta Çağ'ın Sapkınlıkları, s.126-32. 179. Katharlar Eski Ahit'in tamamını reddetmediler ve Mezmurlar'a, Eyüp'e ve peygamberlere büyük saygı duymaya devam ettiler. 180. Mükemmel'in bu unutulmaz tanımı, Lambert'ten alıntı yapan Heinrich Fichtenau'dan geliyor. s.30. 181. Hermes Trismegistus'un Poimandres'i, bkz. Gilbert'in Scott'taki 'Önsözü'. 182. Tobias Churton'dan alıntılanan İnsanın Onuru Üzerine Konuşma, The Gnostics, s.113. 183. Petrus'un İşleri, Apokrif Yeni Ahit, s.423. SON NOTLAR • 148 •

--- SAYFA 151 ---

184. Holroyd, s.93. 185. Edward Gibbon, Roma İmparatorluğunun Gerileyişi ve Çöküşü, XV. 186. Richard Smith, 'Gnostisizmin Modern İlişkisi', İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.532. 187. Smith, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.535. 188. Kathleen Raine'in Tobias Churton'la konuşması, 1986, alıntı: Churton, a.g.e., s.143. 189. Alıntı: Churton, a.g.e., s.149. 190. Hoeller, s.211. 191. Alıntı: Hoeller, a.g.e. cit., s.169. Jung, Rudolph Steiner'in Antroposofisinin de benzer şekilde Gnostik olduğunu düşünüyordu. Steiner aslen bir Teosofistti, ancak Madame Blavatsky'nin haleflerinden biri olan yazar ve sosyal reformcu Annie Besant ile arasının açılmasının ardından 1912'de kendi okulunu kurmak üzere ayrıldı. 192. Diğerlerinin yanı sıra Gül Haçlılar, Yezidiler ve Lucifer cadıları da temelde Gnostiktir. 193. Stephan Hoeller, Gnostik Jung ve Ölümlere Yedi Vaaz, s.8. 194. Hoeller, aynı eser, s.8-9. 195. Hoeller, a.g.e., s.8. 196. Birinci Vaaz, Hoeller, a.g.e., s.47. 197. Birinci Vaaz, Hoeller, a.g.e., s.47. 198. Birinci Vaaz, Hoeller, a.g.e., s.47. 199. örneğin Altın Çiçeğin Sırrı'na Giriş, Toplu Eserler, Cilt. 13, s.1-56, (Princeton University Press, 1968). 200. Hoeller, a.g.e., s.38. 201. Hermann Hesse, Steppenwolf, Smith'ten alıntı, 'The Modern Relevance of Gnosticism', The Nag Hammadi Library in English, s.541. 202. Gnostik temalar Lawrence Durrell tarafından Alexandria Quartet'inde, Jack Kerouac'ın Dr Sax'ta, Anatole France'ın The Revolt of the Angels'da, Harold Bloom'un The Flight to Lucifer'de, Allen Ginsberg'in Plutonian Ode'da ve diğerlerinin yanı sıra Borges ve Cioran'ın çalışmalarında kullanılmıştır. 203. Moby-Dick, Bölüm 119. 204. Walter H Sokel, 'Gnostisizm ve Yehova Arasında: Kafka'nın Dini Tutumunda İkilem', Gnostisizmin Cazibesi, s.147. 205. Sokel, s.153, Kafka'nın notlarından alıntı. 206. Sokel, s.157, Kafka'nın notlarından alıntı. 207. Bkz. Erich Heller, 'The Castle: A Company of Gnostic Demons', Franz Kafka'nın The Castle:Critical Interpretations (Chelsea House, 1988) adlı eserinde. SON NOTLAR • 149 •

--- SAYFA 152 ---

208. Burada adı geçen iki roman Ubik (1969) ve Radio Free Albemuth'tur (1985). 209. Philip K Dick, VALIS, Bölüm 6. 210. VALIS, Ek, Not 29. İmparatorluk aynı zamanda ilk Hristiyanlara zulmeden olmasına rağmen, aynı zamanda Gnostiklere zulmeden Roma Katolik Kilisesi olarak da ele alınabilir. 211. Bu, Pascal'ın tarihin sürekli öğrenen bir adam olduğu yönündeki görüşünü yansıtıyor. PKD'de, sonuçta hepimizin Valentinianusçu bir fikir olan irfanı elde edeceği duygusu var gibi görünüyor. 212. Matrix aynı zamanda Budist fikirlerinden de yararlanır. Frances Flannery- Dailey ve Rachel Wagner'in Wake Up! adlı makalesine bakın. Matrix'te Gnostisizm ve Budizm filmin resmi web sitesi olan www.whatisthematrix.warnerbros.com'da. 213. Thomas'ın İncili, 25. 214. Murray Stein, 'Gnostik Eleştiri, Geçmiş ve Bugün', Gnostisizmin Cazibesi, s.41. 215. Stein, age, s.43. 216. Diriliş Üzerine İnceleme, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.56. 217. Silvanus'un Öğretileri, İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, s.390. SON NOTLAR • 150 •

--- SAYFA 153 ---

Daha Fazla Okuma İçin Öneriler Gnostisizm ile ilgili çok sayıda kitap vardır ve aşağıdaki önerilerin meraklı okuyucunun Gnostikler ve Gnostisizm hakkındaki önemli yazılar alanında gezinmesine yardımcı olabileceği umulmaktadır. Muhtemelen İngilizcede Gnostisizm hakkında en bilgilendirici tek cilt Kurt Rudolph'un *Gnosis: The Nature & History of Gnosticism*'idir. Gnostisizm ile ortodoksluk arasındaki çatışmaya ilişkin iyi bir başlangıç noktası için Elaine Pagels'in artık klasikleşmiş eseri *The Gnostic Gospels*'e bakın. Nag Hammadi kütüphanesinin standart baskısı James M Robinson tarafından düzenlenen baskıdır, ancak iyi alternatifler Bentley Layton'un *The Gnostic Scriptures* ve Barnstone ve Meyer'in *The Gnostic Bible*'da bulunabilir; bunlar antik dönem metinlerine ek olarak Yahudi, İslami, Mandaean, Maniheizm ve Cathar metinlerini de içerir. Spiritüel bir uygulama olarak Gnostisizm anlayışını derinleştirmek isteyen herhangi bir okuyucu, Stephan Hoeller'in *Gnostisizm: Kadim İç Bilgi Geleneğine Yeni Işık* ve June Singer'ın *Kalbin Bilgisi: İç Bilgeliğin Gnostik Sırları* (ilk olarak *A Gnostik Saat Kitabı* olarak yayınlanmıştır) kitaplarına bir göz atmalıdır. Son olarak Philip K. Dick'in çalışmasıyla ilgili bir şey söylemek istiyorum. Belki de en bariz Gnostik kitabı VALIS'tir, ancak Gnostik temalar eserlerinin tamamında ortaya çıkar. Gnostik Kutsal Yazılar Barnstone, Willis & Meyer, Marvin (Editörler), Gnostik İncil: Antik ve Ortaçağ Dünyalarından Mistik Bilgeliğin Gnostik Metinleri - Pagan, Yahudi, Hristiyan, Mandaean, Maniheizm, İslam ve Cathar (Yeni Tohumlar, 2006) Gardner, Iain & Lieu, Samuel NC (Editörler), Maniheizm Metinler Roma İmparatorluğu'ndan (Cambridge, 2004) Kasser, Rodolphe, Meyer, Marvin & Wurst, Gregor (Editörler), *The Gospel of* • 151 •

--- SAYFA 154 ---

Yahuda (National Geographic, 2006) King, Karen L, *The Gospel of Mary of Magdala* (Polebridge Press, 2003) Klimkeit, Hans-Joachim, *Gnosis on the Silk Road: Gnostic Texts from Central Asia* (HarperCollins, 1993) Layton, Bentley, *The Gnostic Scriptures* (Bantam, 1995) Leloup, Jean-Yves, Thomas'ın İncili: İsa'nın Gnostik Bilgeliği (Bear & Co., 2005) Philip'in İncili: İsa, Mecdelli Meryem ve Kutsal Birliğin Gnosis'i (Bear & Co., 2004) Mecdelli Meryem İncili (Bear & Co., 2002) Lidzbarski, Mark, Mandaean Duaları ve İlahiler (Living Water Books, 2002) Mead, GRS (Editör/Çevirmen), *Pistis Sophia: The Gnostic Tradition of Mary Magdalene, Jesus, and His Disciples* (Dover Publications, 2005) Robinson, James M (Genel Editör), *The Nag Hammadi Library in English* (HarperCollins, 1990) Scott, Walter (Editör/Çevirmen), Gilbert, Adrian (Önsöz), *Hermetica: Hermes Trismegistus'a Atfedilen Yazılar* (Solos Press, 1992) Gnostik ve Apokrif Kutsal Yazılar Elliott, JK (Editör), *Apocryphal New Testament* (Oxford, 1993) Miller, Robert J (Editör), *The Complete Gospels* (HarperCollins, 1994) Gnostisizm Blackman, EC, Marcion ve Etkisi (Wipf & Stock Publishers, 2004) Blavatsky, HP, *Gnostikler Üzerine* (Point Loma Yayınları, 1994) Churton, Tobias, *Gnostikler* (Weidenfeld & Nicholson, 1987) Gnostik Felsefe: Antik Perslerden Modern Zamanlara (Inner Traditions, 2005) Freke, Timothy & Gandy, Peter, *Gülen İsa: Dini Yalanlar ve Gnostik Bilgelik* (Harmony Books, 2005) Hoeller, Stephan A, *Gnostisizm: İçsel Bilmenin Kadim Geleneğine Yeni Işık* (Quest Books, 2002) Jung ve Kayıp İnciller: Ölü Deniz Parşömenlerine ve Nag Hammadi Kütüphanesine Bakış (Quest Books, 1989) Gnostik Jung ve Yedi Ölümlere Vaazlar (Quest Books, 1985) • 152 • DAHA FAZLA OKUMA ÖNERİLERİ

--- SAYFA 155 ---

Holroyd, Stuart, Gnostisizmin Unsurları (Element Books, 1994) Jonas, Hans, Gnostik Din (Beacon Press, 2001) King, Karen L, John'un Gizli Vahiyi (Harvard University Press, 2006) Gnostisizm Nedir? (Harvard University Press, 2003) Gnostisizmde Kadınsı Görüntüler (Alban Books, 2000) Bilinmeyen Tanrının Vahiyi: Nag Hammadi Kütüphanesinden Gnostik Bir Metin (Polebridge Press, tarih yok) Krosney, Herbert, The Lost Gospel: The Quest for the Gospel of Judas Iscariot (National Geographic, 2006) Lupieri, Edmondo, The Mandaean: The Last Gnostics (William B Eerdmans Publishing Company, 2002) Mead, GRS, Simon Magus: His Philosophy and Teachings (Book Tree, 2003) Fragments of a Faith Forgotten (Kessinger Publishing, 1996) Pagels, Elaine, Beyond Belief: The Secret Gospel of Thomas (Pan Books, 2005) Gnostik Pavlus: Pauline Mektuplarının Gnostik Yorumu (Trinity Press, 1992) Gnostik İnciller (Penguin Books, 1990) Gnostik Yorumda Johannine İncili: Heracleon'un Yuhanna Şerhi (Scholars Press, 1989) Rudolph, Kurt, Gnosis: Doğası ve Tarihi Gnostisizm (T&T Clark, 1983) Segal, Robert A (Editör), The Allure of Gnosticism: The Gnostic Experience in Jungian Psychology and Contemporary Culture (Açık Mahkeme, 1995) Singer, June Knowledge of the Heart: Gnostic Secrets of Inner Wisdom (Element Books, 1999) İlgili İlgili Alanları Ackroyd, Peter, Blake (Minerva, 1996) Dick, Philip K, VALIS'in İzinde: Tefsirden Seçmeler (Underwood Miller, 1991) İlahi İstila (Vintage Books, 1991) Timothy Archer'ın Göçü (Vintage Books, 1991) VALIS (Vintage Books, 1991) Durrell, Lawrence, The Alexandria Quartet (Faber & Faber, 2005) Irwin, William (Editör), More Matrix and Philosophy: Revolutions and Reloaded Decoded (Open Court Publishing, 2005) The Matrix and Philosophy: Welcome to the Desert of the Real (Open Court Publishing, 2002) Jung, CG, Memories, Dreams, Reflections (Fontana Press, 1995) DAHA FAZLA OKUMA İÇİN ÖNERİLER • 153 •

--- SAYFA 156 ---

Kafka, Franz, Kale (Penguin Books, 2000) Kerouac, Jack, Doctor Sax (HarperCollins, 2006) Martin, Sean, Alchemy & Alchemists (Pocket Essentials, 2006) Cathars: Orta Çağ'ın En Başarılı Sapkınlığı (Pocket Essentials, 2005) Tapınak Şövalyeleri: Efsanevi Askeri Düzenin Tarihi ve Mitleri (Pocket Essentials, 2004) Melville, Herman, Moby-Dick (University of California Press, 1983) Mirandola Pico della, Oration on the Dignity of Man (Regnery Publishing, 1996) Raine, Kathleen, Blake and Antiquity (Routledge, 2002) Starbird, Margaret, Kaymaktaşı Kavanozlu Kadın: Mary Magdalen ve Kutsal Kase (Bear & Co., 1993) Stoyanov, Yuri, The Hidden Tradition in Europe: The Secret History of Medieval Christian Heresy (Penguin Books, 1994) Yeffeth, Glenn (Editör), Taking the Red Pill: Science, Philosophy and Religion in 'Matrix' (Summersdale, 2003) Weblinks www.gnosis.org Ecclesia Gnostica'nın web sitesi, aynı zamanda birçok Gnostik metin, makale ve konuşma içerir. Gnostik ile ilgili her şey için internette başlamak için en iyi yer www.earlychristianwritings.com MS ilk yüzyıllardan kalma, hem ortodoks hem de Gnostik olmak üzere çok sayıda metin içerir <http://www.papyrology.ox.ac.uk/POxy/index.html> Oxyrhynchus Papyri Projesi <http://www.palmtreegarden.org/> Kendisini 'çevrimiçi bir Gnostik' olarak tanımlıyor topluluğu', PTG adını Philip K Dick'in çalışmalarından alıyor <http://egina2.blogspot.com/> Gnostik bakan Jordan Stratford'un blogu <http://gnoscast.blogspot.com/> Gnostik bakan Troy Pierce'in blogu <http://www.palmtreegarden.org/wadi/blogs.php> DAHA FAZLA OKUMAK İÇİN çeşitli ÖNERİLERİN bir listesi • 154 •

--- SAYFA 157 ---

Şu anda dünyanın her yerinde yazılan Gnostik bloglar <http://www.phildickiangnosticism.com/> PKD'nin çalışmalarında Gnostisizme adanmış bir site http://whatisthematrix.warnerbros.com/rl_cmp/new_phil_wakeup.html İlk Matrix filminde Gnostisizm ve Budist etkileri www.mandaean.org Resmi Mandaean web sitesi <http://www.johannite.org/> Johannite Kilisesi DAHA FAZLA OKUMAK İÇİN ÖNERİLER • 155 •

--- SAYFA 158 ---

Abel, 54, 56, 66, 78 Abraxas, 45, 60, 128, 138 mutlak düalizm, 32 Peter Yasası, 87 Yuhanna'nın İşleri, 97 Adem, 34, 35, 36, 56, 57, 65, 66, 77, 78, 85, 119, 139 aeon, 33, 36, 49, 50, 52, 57, 60, 65, 72, 77, 78, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 102, 116, 132, 134, 138 Ale-theia, 49 al-Samman, Halife, 9, 10 al-Samman, Muhammad Ali, 9, 10 Anthropos, 49 Apocalypse of Adem, 56, 78 Apocalypse of Peter, 99 Apocryphon of James, 11, 138 Apocryphon of John, 10, 75, 78, 87, 138 Apophasis Megalê, 42 archon, 23, 34, 39, 40, 54, 57, 60, 65, 66, 70, 72, 77, 78, 96, 102, 116, 118, 130, 138, 140 Arianizm, 105 Asklepios, 69, 70 Askew Codex, 92 Athanasius, 104, 105, 106 vaftiz, 44, 51, 59, 62, 63, 64, 85, 110, 111 Barbelo, 55, 56, 58, 76, 77, 94, 102, 138 Barbeloites, 55, 56 Bardaisan, 53, 65 Basilides, 44, 45, 46, 48, 54, 125, 126 Berlin Kodeksi, 87 Blake, William, 16, 118, 119, 120, 125, 128 Blavatsky, Madame, 123, 124, 125 Bogomilizm, 109 Bogomils, 108, 109, 110, 111, 113 Enoch Kitabı, 69 Devler Kitabı, 69 Jeu Kitabı, 40 Yuhanna Kitabı, 64 Ülkelerin Kanunları Kitabı, 53 Borboritler, 53, 55 Budizm, 31, 65, 84, 97, 140 Bythos, 49 Kabil, 54, 56, 66, 78 Cainitler, 53, 54, 58, 100 Karpokratlar, 54, 59 Karpokratlar, 53, 54, 55, 120 Katarizm, 111, 112, 113, 114 • 156 • Dizin

--- SAYFA 159 ---

Catharlar, 108, 111, 112, 113 Cerinthus, 44 Charinus, Leucius, 97 Charis, 49 Kilise Babaları, 15, 17, 18, 20, 21, 30, 32, 41, 42, 43, 45, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 73, 99, 104, 105, 121, 124 İskenderiyeli Clement, 104 Codex I, 11 Codex Tchacos, 101 consolamentum, 110, 111, 114 Corpus Hermeticum, 69, 70, 72, 114 kozmogoni, 69, 74, 78, 131 kozmoloji, 43, 62, 63, 65, 69, 74, 78, 90 İznik Konseyi, 46, 104, 105, 136 yaratılış mitleri, 26, 32, 75, 139 çarmıha gerilme, 19, 44, 45, 76, 79, 92, 97, 99, 103 Demiurge, 25, 32, 33, 34, 38, 49, 50, 54, 56, 60, 63, 71, 77, 117, 129, 132, 138, 139 Kurtarıcının Diyaloğu, 10 Dick, Phillip K, 16, 130, 132, 133, 137 Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem, 69, 70 Docetizm, 46, 51 Dositheus, 42 dualizm, 24, 30, 31, 32, 115, 129 Ekklesia, 49 Ennoia, 33, 43, 49, 56, 58, 73, 90, 121, 138 Edessa Ephraim, 53 Essenes, 22 Havva, 34, 35, 36, 37, 56, 57, 66, 78, 85, 139 Alıntı de Theodoto, 29 Ruh Üzerine Tefsir, 90, 92, 121 Varoluşçuluk, 123 Faust, 120, 121 Dünyanın Dörtte Biri, 42 Cennet Bahçesi, 35, 36, 42, 57, 78, 100 Gethsemane Bahçesi, 97, 103 Gibbon, Edward, 117 Ginza, 63, 64 gnosis, 15, 16, 21, 23, 25, 28, 29, 30, 35, 36, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 50, 51, 56, 57, 58, 59, 63, 68, 69, 70, 72, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 92, 98, 100, 104, 114, 119, 125, 131, 132, 139, 140 Goethe, 16, 120, 128 Yahuda İncili, 21, 54, 100, 101, 102, 104, 124, 147 Meryem İncili, 21, 87, 89, 92 Philip İncili, 21, 29, 30, 37, 59, 72, 83, 84, 85, 86, 98 Aziz Luka İncili, 20, 46 Mısır İncili, 10, 106, 135 Thomas İncili, 12, 13, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 98, 139, 150 Gerçeğin İncili, 11, 18, 21, 29, 49, 78 Büyük Sapkınlık, 108 Hebdomad, 49, 50, 51, 60, 139 Helen, 42, 43, 91, 92, 121 • 157 • DİZİN

--- SAYFA 160 ---

Herakleon, 51, 52 sapkınlık, 19, 28, 51, 66, 73, 80, 104, 109, 110, 111, 117 Hermes Trismegistus, 69, 70, 72 Hermetizm, 69, 73 Hesse, Hermann, 127, 128 Hippolytus, 18, 45, 104 Hoeller, Stephan, 30, 39, 57, 59, 123 hylics, 50, 82, 122, 139 İncinin İlahisi, 53 Ialdabaoth, 34, 38, 39, 77, 78, 94, 102, 119, 127, 131, 133, 136, 139 İran, 21, 24, 26, 40 Irenaeus, 16, 17, 18, 20, 21, 41, 43, 44, 45, 54, 78, 83, 100, 101, 104, 120 İskariot, Yahuda, 53, 54, 100, 124 İslami Gnostisizm, 72, 73 Büyük James, 19 İsa, 12, 18, 19, 22, 31, 42, 44, 46, 47, 51, 53, 54, 59, 62, 64, 65, 66, 68, 69, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 110, 120, 136, 139, 141, 142, 147, 152 Yahudilik, 21, 24, 31, 42, 72, 73, 129 Jung, Carl Gustav, 11, 15, 16, 17, 124, 125, 126, 127, 136, 138 Kafka, Franz, 16, 129, 130 Kephalaia, 68 Kierkegaard, Søren, 121 Son Akşam Yemeği, 103 Libertine Gnostikler, 53, 120 Magdalene, Mary, 21, 42, 43, 92, 93 Magus, Simon (diğer adıyla Sihirbaz Simon), 17, 42, 73, 90, 116, 121 Mandaean, 61, 62, 63, 64, 68, 139 Mani, 64, 65, 67, 68, 69, 107 Maniheizm, 64, 65, 66, 67, 68, 107, 108, 109, 111, 140 Marcion, 16, 17, 20, 28, 46, 47, 48, 108 Matrix, The, 17, 134 Medici, Cosimo de, 114, 115 Melville, Herman, 16, 128, 129 Menander, 43, 44 Messina, 16 Mirandola, Pico della, 115 hafifletilmiş dualizm, 31, 32 Monoimus, 52 monoteizm, 31 Nag Hammadi, 9, 13, 15, 17, 30, 35, 41, 49, 56, 59, 67, 75, 78, 79, 80, 81, 83, 89, 90, 92, 99, 101, 106, 107, 110, 135, 136, 153 Nag Hammadi kütüphanesi, 30, 69, 72, 75, 101, 106 Yeni Ahit, 12, 17, 19, 66, 105 İznik inancı, 83, 105 Nietzsche, Fredrich, 16, 121, 122 DİZİN • 158 •

--- SAYFA 161 ---

Gizli Diriliş, 123 Ogdoad, 50, 51, 70, 139 Eski Ahit, 24, 25, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 45, 46, 54, 56, 109, 112, 124, 138 Ofit, 55, 57 Hitabet İnsanın Onuru Üzerine, 115 Origen, 48, 104 ortodoksluk, 20, 28, 48, 96, 102, 104, 105, 117, 136 Pagan, 16, 21 Pascal, Blaise, 121, 122 Paulicianism, 109, 111 zulüm, 51, 56, 61, 108, 140 Pers, 25, 64, 65 Pistis Sophia, 92, 93, 94, 95, 96, 139 Platon, 31, 36, 37, 49, 54, 75, 102, 114, 116, 117 Platon'un mağarası, 36 Pleroma, 33, 39, 40, 49, 51, 54, 59, 60, 76, 77, 85, 90, 106, 122, 123, 126, 135, 139 pnömatik, 50, 51, 139 Poimandres, 71, 115 Şükran Günü Duası, 69 medyum, 50, 52, 139 Ptahtil, 62, 63 Ptolemaeus, 51, 52, 59 Pisagor, 52 Quispel, Profesör Gilles, 11, 12, 13, 80 Kumran, 22 Tüm Sapkınlıkların Reddi, 18 reenkarnasyon, 32, 40, 54, 124 Saklas, 102, 103, 139 Samael, 34, 125, 131, 139 Sartre, Jean-Paul, 122 Saturninus, 43, 44 Dağdaki Vaaz, 12, 20, 46 Yalanlayıcının Vaazları, 42 Yılan, 35, 42, 57, 100, 139 Seth, 56, 64, 67, 78, 106 Sethian, 55, 56, 57, 58, 61, 72, 76 Ölülere Yedi Vaaz, 125, 127 Sige-, 49 Sonship, 45 Sophia, 18, 33, 34, 35, 40, 43, 49, 50, 51, 52, 58, 77, 78, 87, 89, 106, 125, 132, 135, 139 St Augustine of Hippo, 107 St John, 20, 44, 97 St Paul, 19, 42, 46, 48, 83, 91 St Peter, 5, 18, 44 Taoizm, 31, 97 Teosofi, 123, 124 Gök Gürültüsü: Kusursuz Zihin, 89, 90, 92 Diriliş Üzerine İnceleme, 11, 82, 83, 137 Üçlü Risale, 11 gerçek Tanrı, 18, 20, 23, 25, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 45, 52, 55, 57, 59, 62, 74, 76, 77, 93, 102, 105, 111, 122, 123, 126, 130, 131, 140 Valentinianizm, 51 Valentinus, 16, 17, 20, 28, 47, 48, 49, 50, 51, 78 DİZİN • 159 •

--- SAYFA 162 ---

Voegelin, Eric, 16, 133, 138 Voltaire, 117, 118, 128 Cennette Savaş, 34, 43 Zoë, 49 Zerdüş, 24, 64, 116 Zerdüştlük, 24, 65, 111 DİZİN • 160 •

--- SAYFA 163 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 164 [Görsel / Boş] ---**